

Микола Сціборський

НАЦІОКРАТІЯ

Демократія

Соціалізм

Комунізм

Фашизм

Диктатура

Націократія

До 110-річчя з дня народження полковника Миколи Сціборського

Микола Сціборський

НАЦІОКРАТІЯ

Вінниця

ДП «Державна картографічна фабрика»

2007

ББК 66.011.6+66.5(4УКР)

С 92

УДК 323.1(477)

Сціборський М.

Націократія. — Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика», 2007. — 112 с.

ISBN 978-966-7151-93-5

С92

Головний твір теоретика українського націоналізму Миколи Сціборського, в якому аналізуються різні світоглядні доктрини та політичні устрої, як наприклад соціалізм, комунізм, фашизм, демократія. Також автор розробляє проект майбутнього націократичного устрою України.

Рекомендується всім, хто цікавиться політологією, історією, ідеологією українського націоналізму.

Друкується за першим (Паризьким) виданням 1935 року зі збереженням стилістики автора. Мова тексту дещо видозмінена відповідно до вимог сучасного правопису.

Видано інформаційно-видавничим сектором Проводу Організації Українських Націоналістів (революційної) за сприяння Конгресу українських Націоналістів.

ББК 66.011.6+66.5(4УКР)

Відповідальний за випуск *Віктор Рог*

ISBN 978-966-7151-93-5

© Сціборський М., 2007

© Коваль Є., художнє оформлення, 2007

Микола Сціборський

НАЦІОКРАТІЯ

У пошуках українського Піночета?

Концепція українського націоналізму, остаточно сформована у 20-30-ті роки, — це, у принципі *триптих*: Дмитро Донцов „Націоналізм” — Юрій Липа „Призначення України” — Микола Сціборський „Націократія”. Але якщо перші два автори дочекались перевидання не лише на Заході після Другої світової війни, але вже й в Україні, — добробок М.Сціборського практично невідомий навіть у діаспорі, де його ніхто ніколи — річ ясна — не забороняв. Бо кому доступна тепер „Націократія”, видана в Парижі 1935 року, або інші праці Сціборського, розкидані переважно в журналі „Розбудова Нації”?

Така диспропорція є не лише образно кажучи, „несправедливістю долі”, але й великою практичною незручністю. Річ у тім, що без „Націократії” уявлення про модерний український націоналізм (та й про українську ідею взагалі) є неповним. (Той факт, що уривок з „Націократії” включено до недавно виданої хрестоматії з української соціології, є промовистим свідченням). І якщо вже говорити про несправедливість долі, то вона тим більш виразна, що коли Донцов і Липа — це наші, так би мовити, *стратегічні* резерви, то „Націократія” — це *тактична* зброя для *безпосереднього* застосування в сучасній Україні.

Третя фаза триптиха — це неминучий підсумок. Тут не бачимо ні бурхливого полемізму Донцова, що так і бризкає з його „Націоналізму”, ані дивуючої заглибленості Юрія Липи в „підземні шари” української духовності. Сціборський — це *програмова лаконічність*, як *підсумкова* обійма практичних тез. (Річ ясна, що на „тональності” Сціборського позначилися й „непрямі” предки, — такі, як Липинський з його консервативно-монархічним націоналізмом чи Хвильовий з його націонал-комунізмом. Як до них ставився Сціборський — це вже річ другорядна; тут йдеться про *реальну* спадкоємність. Немає значення також та обставина, що книга Липи з’явилась на три роки пізніше від „Націократії” (1938). Сціборський є *логічним* завершенням (і синтезом) розкішної серії націоналістичних творів, що їх подарували нам 20-30 роки; *хронологічний* аспект (повторюємо) не є тут головним).

У книзі шість розділів — наче сальва з шести пострілів. „Демократія”, „Соціалізм”, „Комунізм”, „Фашизм”, „Диктатура”, і на решті те, для чого і писалася книга: „Націократія”. Ми не збираємося давати „конспект” усїєї книги; нехай читач покладе перед собою саму „Націократію” й „мотає на вус”.

Ми хочемо лише навести злегка ретуш і поставити „підсвітку” в тих місцях, де вважаємо потрібним, — для того, аби вся картина була виразнішою.

Метод Сціборського ясний з самого початку. Він аналізує крок за кроком усі актуальні в його час режими, аби підвести читача до фінального висновку: всі вони непридатні для української перспективи. Україні потрібна *націократія*.

Зрештою, якби навіть визнати всі рецепти Сціборського за старілими, книгу треба перевидати заради тих *інформативних перлинок*, якими вона зоріє з кінця в кінець, — ніби Чумацький Шлях... Наприклад, хто ще дав таке блискуче пророцтво внутрішнього краху комунізму задовго до появи доказових симптомів: „Повторюємо: сталінізм — це рештки неактуальної вже комуністичної догми, що в цілості підпорядкована тактиці вимушених компромісів”.

Сказати так про сталінізм у 1934 році, в час його апогею! Так міг висловитись або безнадійний фанатик, що абсолютно ігнорує реальність, або... людина, що вміла „дивитися крізь землю” і в момент *статистичного* тріумфу сталінізму бачити реальні пружини, що забезпечували його неминучий крах. Який парадокс: Пайпса чи Бердяєва, що „розклали по полицках” комунізм, знають усі. А Сціборського, який зробив це задовго до них, не знають навіть українці!

У своєму аналізі демократії як *системи* Сціборський не мусив „видумувати порох”. У 30-ті роки демократія програвала „на всіх фронтах” в двобій з тоталітарними системами. Тому її критикували всі. Зрештою, досить нагадати про один лише факт: велика криза 1929-1932 рр. Уже її було досить, аби твереза людина спитала: що негаразд з демократією? І що треба „відремонтувати” в цій системі? Якщо б хтось сказав, що ця тенденція 30-х років перестала бути актуальною — знову ж таки досить навести один лише факт. У сучасній Америці розгорнулася досить широка полеміка про неминучість диктатури в цій країні, бо класична демократія „тріщить”.

Зрештою, Сціборський охоче підкреслює певні позитивні моменти і в демократії, і в соціалізмі, які потрібно зберігати для майбутнього. (Наприклад, він вважає позитивним для української перспективи факт експропріації комуністами великих латифундій в українському селі). Так само він підходить і до італійського фашизму (і споріднених з ним течій), але в кінці робить тверезі висновки: „Десяток років існування режиму — це надто малий протяг часу, щоб на основі його можна було встановити „залізні закони”, без ризику помилитися.

Сила фашизму в тому, що він спромігся на місці розхлябаній обезличеній дійсності видвинути потужну ідею. Слабкість фашизму в надмірному урядовому централізмі його системи, що утруднює процес творчої *індивідуалізації* громадянина”.

Підкреслюючи, що в еліті Муссоліні є „ще свіжа невичерпана енергія”, Сціборський робить висновок: „Але... може і для неї прийти пора самоконсервації, зо всіма випливаючими наслідками”.

Цієї *самоконсервації* Сціборський не мусив уявляти. Він бачив цю самоконсервацію на прикладі комуністичної структури, що докотилась на його очах до сталінізму. Сціборський аналізує всі системи як блискучий соціолог: тобто уміє бачити *фази процесу*. І в демократії, і в соціалізмі, і в комунізмі, і в фашизмі Сціборський виразно підкреслює початкову фазу успіхів, що переходить потім в „ороговіння” деградації.

Річ ясна, що в своєму аналізі московського комунізму Сціборський є більш емоційним, ніж в аналізі демократії, фашизму чи інших систем. Та інакше не могло бути в умовах 1934-1935 рр., коли комунізм шматував тіло рідної нації. (Як наддніпрянець — народився в Житомирі — Сціборський відчував ці торттури далеко реалістичніше, ніж його побратими — націоналісти із Західної України). А фашизм був десь далеко в Італії... Та й переконати людину 20-30-х років, що система Муссоліні — „від лукавого” — було не так то просто. Досить вимовити одне тільки слово: *мафія*. Далеко не всі знають, що цей невиліковний (досі!) рак італійського організму — мафія — в епоху Муссоліні „зліз з італійської шкіри”. Муссоліні сказав просто і ясно: „ХЛОПЦІ, ШУРУЙТЕ ЗВІДСИ, БО ПЕРЕСТРІЛЯЄМО БЕЗ ДИСКУСІЇ”. І мафія (нібито всесильна) чемненько перекочувала до Америки. Один американський історик дослідив пікантний епізод. Коли 1943 року американці висаджувались в Італії, мафія вже чекала на кораблях... Пояснити цю ситуацію можна як завгодно, але факт залишається фактом: визволивши Італію від Муссоліні, американці ошчасливили її не лише демократією, але й... *мафією*.

Ситуація тут більш-менш така сама, як постала десь у 1923-1924 рр. перед українськими партіями, що висипали перед західноукраїнським селянином сорок бочок аргументів проти комунізму. Але всі ці аргументи відскакували, ніби горох від стіни; бо селянин бачив один „факт, як бик” там, на Сході, комуністи відібрали землю у великих латифундистів (до речі, неукраїнських) і віддали її селянам (діти яких, до речі, вчать українською мовою). А він у своєму рідному польському чи покутському селі задихається від малоземелля, і дітей його вчить польський вчитель у польській школі. (Це була реальність, а сталінське шило вилізло з мішка трохи пізніше).

Як бачимо, *реальна* історія далеко складніша від теоретичних дискусій про фашизм та антифашизм (чи комунізм та антикомунізм).

Тут напрошується саме собою питання про термінологію у Сціборського. Знаємо добре, як трактували слово *фашизм* „теоретики” з відділу агітації й пропаганди... Досить нагадати, що комуністичні газети Західної України називали соціал-демократів „соціал-фашистами”, радикалів — „радикал-фашистами”, католицькі кола — „клерикал-фашистами” і т. д. (Просто і ясно: хто вкрав у мене корову — той фашист). Була це своєрідна *термінологічна шизофренія*. По правді кажучи, вона не вивітрилася ще й тепер, — і то не лише на Сході, а й на Заході. (Почавши боротьбу з індійським урядом за власну державність, сикхи писали про „фашистську Індію”).

Як справжній соціолог-науковець, Сціборський скрізь називає речі своїми оригінальними іменами. Фашизм у нього — це система Муссоліні; система ж Гітлера — це націонал-соціалізм. Така ж сама термінологічна ясність панує у Сціборського, коли він говорить про ліві течії. Підкреслюючи — річ ясна — спорідненість комунізму і соціалізму, він, проте, відводить кожному окремий розділ і ніде не сплутує соціалістичні структури Заходу з московським комуністичним експериментом. (Це варто підкреслити у зв'язку з тим, що в роки холодної війни в Америці, скажімо, існувала своєрідна „дальтонічна шизофренія”: кожна людину лівих переконань відносили до Reds і намагалися вкинути в один „червоний мішок”).

Постає природне запитання: чому один з розділів у Сціборського називається „Диктатура”? І взагалі: що тут мається на увазі? Адже ж Сціборський міг наговоритися про диктатуру „скільки влізе” і в розділі про Сталіна („Комунізм”), і в розділі про Муссоліні („Фашизм”). Чому ж цю тему винесено в окремий розділ? По-перше, Сціборського не цікавить диктатура взагалі (*чи диктатура як така*). Йому потрібна *українська* диктатура, що виросла з українських ресурсів. Можливо, це один з найголовніших заповітів Сціборського: „Будуча Українська Держава не буде ні фашистською, ні націонал-соціалістичною, ні „примо-деріверівською”. І ця *органічна* недовіра до готових чужих стандартів пронизує всю „систему світобудови” Сціборського, ніби капіляри живу тканину. По-друге: концепція диктатури у Сціборського наскрізь оригінальна; по суті, це щось нове в українській політичній думці. У 20-30 роки, в умовах кризи демократії, про диктатуру заговорили всі. (Хтось писав тоді, що навіть жінки в перукарнях говорять про диктатуру...). У цій атмосфері легко було впасти в апологетику диктатури. Сціборський цього не робить. Він заявляє про „органічне тло, на якому і мислимі здо-

рові (підкреслення автора — **В.М.**) форми самої диктатури”. І далі розвиває цю думку так: „Політичний устрій — це є насамперед пристосована до вимог місця, часу та умов система доцільності”.

Отже форми диктатури бувають як здоровими (Сціборський навіть підкреслює це слово), так і нездоровими. Далі: диктатура зароджується із системи *доцільності*, а не як самоціль. Як бачимо, Сціборський підводить нас крок за кроком до висновку: диктатура потрібна там, *де вона є потрібною*. Він не є ані сліпим фанатиком демократії, ані сліпим фанатиком диктатури. Але ж в українській політиці 30-х років були тільки або такі, або такі... І ті, і другі, з блискучими очима, б'ючи себе в груди, проклинали опонентів... Сціборський зумів стати на шабель вище; значить, він спромігся на щось нове в українстві 30-х років.

І тут людина з нормальною соціологічною освітою (не з вищої партійної школи, звичайно...) доходить нормального висновку: Сціборський провістив... ПІНОЧЕТА! Тобто збудував на папері модель, яку Піночет кількадесят років пізніше „вживив” у практику чилійських буднів. (Як сумно, що Піночет — я на 99% впевнений — навіть не знав про існування Сціборського...). Бо коли говорять про Піночета, не враховують, як правило, основний мотив *піночетизму* (не знаю, чи є вже таке поняття, але повинно бути!): цей Чилієць (з великої літери) прийшов до диктатури не з маніакального бажання бути диктатором, і не від доктрини, а з *твердої потреби* чилійського життя. Піночет бачив, що без його диктатури Чилі перетвориться на *другу Кубу*.

Саме ця тверезість у погляді на диктатуру дозволила Піночетові (та його „команді”) швидко перескочити в потрібний момент з героїчного коня диктатури на скромного ослика ліберальної економіки. Отже, Піночет керувався *національною* потребою. Диктатура чи лібералізм? — тут вирішальним суддею була НАЦІЯ. Ясно, що всі *інтернаціональні* кліки (американська насамперед) почали шалено гавкати, квакати і шипіти на систему Піночета. І так виглядало спочатку, що всі кліки вже поховали Піночета в очах світової громадськості. Але... тут почалися сюрпризи. Спочатку менші — потім більші. Канадець, що їздив „на свіжий люфт” у теплі краї, із здивуванням сказав авторові цих рядків, що Чилі — єдина країна в Латинській Америці, де можна ходити вночі по вулицях і не боятися... Пізніше виявилось, що ті західні „грошові мішки”, які ще вчора проклинали Піночета за „фашизм”, *стоять у черзі*, аби інвестувати свої гроші в чилійську економіку! Це вже симптом безпомилковий: якщо „фінансовий шур” пахає свої гроші в цю „нору” — значить, тут пахне „залізобетонною” стабільністю!

Багато писалося про німецьке економічне чудо, японське економічне чудо; вже пора писати й про *чилійське*. Ця вузенька, затиснута між горами й морем, смужка землі стала „америккою в Латинській Америці”; сюди посипались не лише інвестиції, але й ринула заробітчанська еміграція.

Постає природне запитання: на чому ж Піночет, образно кажучи, „в'їхав в рай”? Відповідь тримається „на двох китах”.

По-перше, Піночет зробив *базою бачення* чилійських проблем націоналізм; саме крізь ЦЮ *підзорну трубу* він угледів кораблі на горизонті, вітрила яких були повними вітру; і саме на цих кораблях система Піночета „в'їхала в рай”. По-друге, базовим принципом Піночета була *комбінована* економіка. Він ані вважав приватну власність священною коровою, до якої не можна торкнутись навіть тоді, коли вона лежить поперек дороги; ані вважав її тим дванадцятиголовим змієм, що лежить перед брамою й не пускає людство у „світле майбутнє”.

І саме тут намащується „стиківка” між Піночетом і Сціборським, — ніби між двома космічними кораблями, що прилетіли з різних часових вимірів у якусь позачасову „нульову” зону, де лише й є можливим реальний „доторк” поміж ними. *Рівновага* між приватною ініціативою та державним контролем — у Сціборського це є суттю економічної концепції націократії.

Для збереження згаданої рівноваги націократія надає своїй соціально-економічній системі комбінований характер, де приватна власність і економічна свобода „сполучатимуться зі здійснюваними державою принципами господарської планової контролю”.

„Комбінований характер”, „комбінований принцип” — цю формулу Сціборський повторює ритмічно, ніби рефрен, — і то не лише стосовно соціально-економічних структур. Лібералізм чи диктатура; республіка чи монархія — Сціборський вважає ці дилеми давно застарілими. Він ставить питання інакше: як знайти *пропорцію* між полярними точками (як і між концепціями приватної й громадської власності). Цим самим Сціборський підносить українську ідею на новий щабель, витягаючи її із застарілих полемік ХІХ сторіччя.

Як бачимо, у Сціборського ні одна з теоретичних реалій соціології не є самовистачальною вартістю. Такі поняття, як демократія, диктатура, приватна ініціатива, приватна власність, державна власність, республіка, монархія — все це у нього лише *набір інструментів*, які відкидаються чи застосовуються в залежності від *ситуації*. Хто ж визначає цей добір? Мусить бути якийсь могутній *регулятор* поза всіма цими поняттями, коли вони самі по собі є бездискусійно відносними. Цим регулятором є **НАЦІОНАЛІЗМ**.

Перерахувавши всі можливі розв'язки (демократія, соціалізм, комунізм, фашизм, а крім них, ідеальна „просто диктатура”, коли така є можливою), Сціборський доходить висновку: всі вони невідстачальні без націоналізму, ніби корабель без керма. Як знайти рівновагу між демократією й авторитаризмом; між „державою для всіх” і „державою для еліти”? Це завдання тисячу разів поставлене в історії — але чи розв'язане? Сціборський пропонує (можливо?) найкращий варіант. У нього НАЦІЯ й НАЦІОНАЛІЗМ є єдиним ключем до цих „семи запечатаних дверей”. Тому й останнім розділом книги є „Націократія”. Ще раз підкреслюємо: те, що Сціборський поклав на стіл кілька десятиліть тому як теорію, здійснили на практиці найуспішніші суспільні структури наших днів: сучасна Японія, режим Піночета в Чилі; нарешті — де Голль, який своїми авторитарними експериментами вніс велику дозу стабілізації в розмагнічену і „розфокстрочену” систему післявоєнної Франції. І тому ідеї Сціборського є на диво сучасними.

Образно кажучи, „Націократія” — це не підручник загальної медицини, а *книга рецептів*. Бо перед нами стоїть те ж саме завдання: як стабілізувати „розтабачену і розсобачену” ситуацію сучасної України? *Де знайти Піночета?*

Але підемо далі. Отже, якщо найцентральношим фокусом усієї концепції є *націократія*, — значить спочатку треба з'ясувати: що ж таке *націоналізм*? Сціборський так відповідає на це запитання:

„НАЦІОНАЛІЗМ — ЦЕ РЕВОЛЮЦІЯ, СПРЯМОВАНА НЕ ЛИШЕ ДО ОБНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЖИТТЯ, АЛЕ Й ДО РАДИКАЛЬНОЇ ЗМІНИ ПЕРЕСТАРІЛИХ І ПАРАЗИТИЧНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН”.

Можливо, саме тут найвлучніше в історії підкреслено *соціальну* роль націоналізму. Іншими словами: націократія — це *соціальний* націоналізм, перенесений з теорії в *економіку*.

І тут ми підходимо до відкриття Сціборського, досі не поміченого нами: він бачить націоналізм не як романтичний ідеал поета, а як *систему доцільності*, породжену конкретно-соціальними потребами. (Тут знову доводиться повторити: саме так дивиться на націоналізм Піночет або сучасний японський бізнесмен).

З усього сказаного легко й природно вимальовується й сама дефініція націократії: „НАЦІОКРАТІЄЮ НАЗИВАЄМО РЕЖИМ ПАНУВАННЯ НАЦІЇ У ВЛАСНІЙ ДЕРЖАВІ”.

Можливо, саме тут — найсучасніше місце всієї книги. Це ж якраз той бар'єр, перед яким стоїмо і який ще мусимо перескочити! Панування нації у власній державі? Тобто: *держава української нації*? Який процент сучасних київських політиків готовий прийняти цю формулу? Усіх цих табачників і собачників мож-

на хіба що перелякати вищенаведеною формулою Сціборського. Та вони ж навіть бойовий гопак вважають „фашизмом”, а фразу „народ України” воліли б замінити фразою „народи України”. *Держава для нації?* За такий пункт вони ніколи не проголосують; скоріше погодяться на якесь ес - ен - ге, чи яке завгодно ге...

Якби Сціборський дожив до наших днів, його б не здивувала ця ситуація. Бо він її... передбачив. У нього національна революція — то не акт, а процес. Це — триптих, що складається з трьох етапів: „підготовка визвольної боротьби, збройного здобуття і впорядкування самостійної держави”.

Характерно, що Сціборський єдиний з українських націоналістів (та й з українських авторів взагалі) підкреслив: національна революція продовжується „і після усамостійнення”. І при тому Сціборський зупиняється на цій третій фазі досить детально: „Бо й після усамостійнення на Україні певний період проявлятимуться в різних сферах духовного й суспільного життя негативні наслідки вікового поневолення, що вимагатимуть застосування відповідних оздоровлюючих середників. Для цього націоналізм включає в програму національної революції далекойдучі *державотворчі почини*, що в стані були б всебічно скріплювати розхитаний окупаціями організм нації”.

Підкреслюючи, що політична реальність України характеризується „цілковитим браком парламентських традицій, фіктивністю наших партій”, Сціборський доходить висновку: „Витворюється парадокс: режим політичної демократії базується на партіях, але їх у нас нема: для цього довелося б хіба ці партії штучно творити, інсценізуючи в цей спосіб парламентаризм”. Слова ці настільки сучасні, що, читаючи їх, не можна втекти від нав’язливої думки: вони писані не в 1935-му, а... в 1995 році! Ті ж самі емоції викликає й наступний уривок, де Сціборський підкреслює, що в умовах російського тоталітаризму „партії перетворювались у відірвані від маси гурти інтелігентів-сектярів. Ці риси характеризували й партії на Україні. *Штучно* зроджені в обмеженому середовищі західноєвропейськими доктринами — всі вони водночас носили на собі тавро „общеросійських” політичних і культурних ідей”. Тут згадується курйозний, але й разом з тим просто-таки епохальний випадок. Російський кримінальник (чи напівкримінальник), спілкуючись з українським політв’язнем у таборі, ніяк не міг зрозуміти в своїй кримінальній наївності, чому головна українська політична група називається не київською, не полтавською, не коломийською (жмеринською, козятинською), а... *гельсінською* (!), і висловлював це здивування з убивчою „прицільністю”: „Да зачем тебе Хельсінкі? Ты што, *фінській шпiон?*”

У цій короткій фразі „вистріляна” вся правда про українське політичне сьогодення. Образно кажучи, майже всі сучасні українські політичні партії — це „фінські шпіони”. І якби ж то насправді фінські... Це ще було б легше пережити! На жаль, комуністична, соціалістична партії та інші комуністичні групи, замасковані під різні „демократичні відродження”, є московськими байстрятами не лише за мовою, але й *за духом*. Крім них, можна говорити про вашингтонські, мюнхенські, тель-авівські партії та групи... У ролі їхніх лідерів фігурують різні підставні імена (переважно з колишніх дисидентів або колишніх письменників-„спілкарів”). Але *реальними* лідерами у них є звягільські, табачники, гурвіци, сороси... Що? Кажете, бракує римської партії? Не журіться: така вже є. Українське католицьке середовище — оце вам і римська партія. Точніше: *римсько-польська*, бо тут домінують люди з Рима і з Польщі. (У Львові є вже навіть дуже влучний і специфічний термін: римчуки). А процес формування політичних партій *з органічно українським корінням* лише починається...

Не дивно, що політична палітра України така карикатурна. Не дивно також, що центр української політики лежить не в партійництві (як і за часів Сціборського), а далеко збоку від нього.

У вищезитованому уривку Сціборський говорить про парадокс. Якби він дожив до наших днів, то напевно, сказав би про ще один парадокс: який-небудь „червоний директор” з „Азовсталі” чи „Запоріжсталі” несе на собі більше *реального українського* навантаження, ніж Верховна Рада... Бо ті залізяки, що їх випускає „червоний директор”, є чимось *реальним* в українських руках. А Верховна Рада лише плутається під ногами... І зробити її реальним інструментом для українських потреб ще нікому не вдалося.

Як бачимо, Сціборський відкидав партійництво не з антипатій до партій як таких (симпатій чи антипатій „взагалі” у нього немає), а тому, що не несло на собі *реально українського навантаження*. Не несе й сьогодні...

Вихід Сціборський бачить у *національній диктатурі*. Вірний своєму принципу *кришталеві тверезості* (саме так найкраще окреслити метод Сціборського), він дивиться й на диктатуру, як на інструмент для тимчасового користування, покликаний до життя конкретною доцільністю української ситуації: „Покладаючи на диктатуру надзвичайні історичні завдання в переконанні, що лише вона зможе їх виконати, націоналізм водночас усвідомлює собі небезпеку її *самоконсервації й застарілості*, коли вона стає ціллю для самої себе...” У відмінність до інших авторитарних концепцій, він визнає диктатуру *не за незмінний принцип*, лише за „виправдовану доцільністю *тимчасову методу*”.

Ще раз і ще раз переконаємось: ідеї Сціборського — то не кабінетні медитації, а блискучі прогнози, що на десятки років впереджували політичний процес. Не мусимо викликати ідею *диктатури як розумної доцільності* „з уяви”, — її вже здійснили кілька разів на практиці (де Голль, Піночет, Дудаєв).

Сціборський закінчує свою не дуже товсту, але дуже „густу” книгу про державу, збудовану на принципах націократії, досить оригінально: „Лишається ще одне питання: яке місце в цій державі займе організований націоналізм? Чи не перетвориться він — скасувавши всі партії — самий у партію, що „захопить усі посади” (...) *Ні — не перетвориться!* Суцільне, інтегруюче світоглядове й політичне єство націоналізму не покривається з поняттям партії — явища неминучо часткового й диференціюючого цілість. Не панування *над* нацією, лише панування *самої нації* — ось місія, що перед нею стоїть і стоятиме організований націоналізм”.

Ми ж повернемо це запитання (згідно з методом *кришталевої тверезості* Сціборського) трохи іншим боком: а якщо й перетвориться? Ну то й що? Дай нам, Боже, дожити до цього... Це означатиме, що ми доросли, скажімо, до рівня Англії, Японії. Так, так, ці нації живуть за принципом націократії — але не мусять говорити про це. Не мусять навіть *усвідомлювати* цього, бо націократія у них — підсвідома, *органічна*.

Кілька прикладів для ясності. Юнаки українського походження, що народились в Англії, хотіли стати курсантами англійської військової школи. Виявилось, що вони не мають на це права... Виявилось, що народитись в Англії — цього ще не досить... До військової школи беруть лише тих, чий дід народився в Англії.

Можуть сказати: то не доказ. Це правило завтра скасують — от і все. Що ж, тоді другий приклад: тут уже ситуація, яку скасувати неможливо. Після Другої світової війни працювали десь там разом двоє робітників: українець-імігрант і англієць. Останній запитав: ну як тобі Англія? Чи не правда: найкраща країна в світі? Українець почував потилицю і відповів: та воно то так, але... мені все ж більше подобається Україна. Яким же був результат цієї розмови? Уявіть собі: англієць... *перестав розмовляти* з українцем! Як бачимо, цей англійський робітник (як і вся Англія) живе за *принципом націократії*. Звичайно, він цього слова не чув. І якби його запитали про його переконання, то він сказав би, що сформувався у колісці демократії Англії — є демократом і все оцінює за критерієм „загальнолюдських цінностей” (а націократію, напевне, вважає „фашизмом” чи „нацизмом”). Але... (маленьке *але*): цю демократію й „загальнолюдські цінності” він бачить, звичайно, *через англійські окуляри*. Так само японець, що

вважає себе демократом і належить до ліберально-демократичної партії, преспокійно заперечує право на однаковий з японцем статус — навіть того, що народився в Японії! (Є навіть ідея виселення корейців з Японії). Отже, японець, що стоїть на платформі „загальнолюдських цінностей”, бачить їх (знову ж таки) крізь окуляри сінтоїзму та японських інтересів.

Висновок ясний: ці люди не мусять *декларувати* націоналізм — він у них *органічний*. Для англієця зробити щось „як звичайно” означає зробити *по-англійському*: зробити щось „загальнолюдське” означає зробити щось *англійське*, з погляду англійських інтересів. Писати про націократію в Англії чи в Японії нема потреби — вона у них *у генетиці*, як результат кількасотлітнього (чи й тисячолітнього) життя у *власній* системі, що ніколи не переривалась.

Ми ж поки що мусимо писати про націократію, — коли хочемо *вижити як нація*. Бо у нас поки що *націоналізм визволення*, у них же — *націоналізм панування*. Простіше кажучи, у нас — „*лобовий*” націоналізм, у них — „*органічний*”. „Лобовий” націоналізм мусить бути демонстративним і декларативним — іншого виходу нема.

Отже, рухаймося в цьому, „японському”, напрямі, до *власного сінтоїзму*: до того етапу, коли націоналізм уже *ввійде у кров* і говорити про нього не буде потреби; до „*дорослої*” націократії, яка вже звільнилась від обов’язку називати себе націократією й може перевдягатись (за потребою) в широкий гардероб „загальнолюдських” маскхалатів. Там уже зможемо говорити як хочемо, і що хочемо; а до того мусимо вивчити напам’ять, ніби „Отче наш”, формулу Сціборського:

НАЦІЯ — ПОНАД УСЕ;
НАЦІЯ — КАТЕГОРІЯ ВІЧНА;
НАЦІЯ — КАТЕГОРІЯ КОСМОГОНІЧНА.
А ЗНАЧИТЬ — ВІД БОГА.

Професор Валентин Мороз
Львів, 1997 рік

Націократія

Передмова

Основною темою цієї нашої розвідки є *націократія*, себто концепція державно-політичного й соціально-економічного устрою, що її заступає сучасний *організований український націоналізм*.

Для кращого вияснення ідеологічно-програмових засад націократії та її відмінностей від інших політичних концепцій уважали ми за вказане спинитися також над коротким переглядом питань демократії, соціалізму, комунізму, фашизму й диктатури, що попереджають у цьому збірникові основну тему про націократію.

Працю свою рекомендуємо насамперед увазі провідних націоналістичних кадрів. Обмежений розмір цієї книжки приневолив нас надати розвідці схематичний характер, проте сподіваємося, що й у такій обробці вона дає відповідь на ряд актуальних для українського націоналізму питань.

Автор

I. ДЕМОКРАТІЯ

Останні десятиліття перед світовою війною характеризувалися найвищим розвитком тих ідей і теорій, що їх висунула велика французька революція, з її гаслами — рівності, свободи й братерства. Переможно опановуючи духовне, культурне, політичне і господарське життя, ці ідеї вплинули на створення відповідних державно-устроєвих форм і змінили пануючі погляди на людину та її відносини з державою.

Попередні устрої феодалізму і станової монархії ставили людину в положення предмету панування над нею державної влади. Вона не мала власних, впливаючих з визнання її внутрішньої вартості, прав. Ті права являлися для неї лише привілеями, набутими з волі і за згодою володаря держави — монарха, короля, князя і т. д. Цей володар-суверен був єдиним джерелом всіх прав і від нього залежало уділяти якусь їх частину окремим особам, чи цілим суспільним станам (звідси походить: „монарша ласка”, „царський дарунок”, „привілей від короля” і т. д.).

Натомість проголошена французькою революцією „декларация прав людини” виходила з признання за людською особистістю власних, абсолютних, ні від кого незалежних цінностей, що обумовлювалися самим фактом її народження (свобода). Продовженням цієї ідеї було признання людини не за об’єкт (предмет), а за суб’єкта (підмета) права, що повинно виходити з однакових для всіх засад (рівність). Устійнення засад особистої свободи і рівних громадянських прав людей, обмежуваних лише для унормування суспільного співжиття (братерство) привело до перегляду теорій і понять про право суверенності (зверхності) в державі, приналежне раніше її володареві-монархові.

Нові теорії переносили поняття суверенності на цілий народ, як той суспільно-політичний збір, що складається з певної кількості наділених всіма правами громадян. Окремий громадянин ставав таким чином ніби частинним носієм суверенного права цілого народу. Впродовж XIX ст. ці ідеї особистої і громадянської свободи набирали все більшого признання, оформлюючись в потужний рух *лібералізму*. Під його впливом відбулася перебудова державних устроїв майже всіх культурних народів світу, оперта на засадах *демократії* (народоправства). Під діянням складних процесів

суспільно-господарського життя, нових соціальних класів і політичних партій, демократичні форми державних устроїв вже перед світовою війною дійшли свого завершення у вигляді режимів *політичної*, або інакше кажучи, *парламентарної демократії*. Устрій сучасної політичної демократії виходить з тих основ:

— 1. Признання самоцінності людини та її рівності з іншими людьми.

— 2. Наділення її усією повнотою особистої свободи і громадянських прав, обмежуваних лише для загальних суспільних інтересів.

— 3. Визнання цілого народу, як єдиного носія суверенності, якому належить виключне право поряdkувати своїм державним, суспільним і господарським життям та означувати своє відношення до інших народів.

— 4. Організації державного керування на підставі основних законів (так зв. конституція) та при помочі органів, обраних народом на основі загального, рівного, безпосереднього і таємного виборчого права.

Теоретичні цінності демократії давали надії, що вона прислужаться до всебічного розвитку суспільства і витворить якнайбільш наближені до ідеальної досконалості устроєво-політичні форми. Такі погляди на творчу роль демократії ще донедавна були майже загальними. Признання демократичних теорій в суспільстві було таке велике, що навіть самий критичний погляд на них уважано в опінії за ознаку некультурності, або зверненої проти інтересів народу — реакційності. Та на ділі ці надії не виправдалися. Після світової війни політична демократія опинилася в дуже важкому стані. Кожний новий рік завдає їй все нові потрясіння. Ми є свідками не зростання її сил і впливів, лише їх занепаду. На кін життя заявилися нові, раніше незнані, політичні ідеї і устрої (комунізм, фашизм, націонал-соціалізм), загальною ознакою яких є їх непримирима ворожість до ідеї і системи демократії. Під впливом невдач демократії, значна частина світової опінії, яка ще так недавно вірила в непомильність її теорій і рецептів, починає якраз в них добачувати причини сучасного критичного стану людства.

Наша повоєнна епоха позначається великими катаклізмами в житті культурних народів. Людство, ніби втративши попередні означені шляхи своїх прямувань, силкується їх віднайти в хуртовині боротьби, соціальних антагонізмів і заворушень. Йде переоцінка всіх тих вартостей, що донедавна вважались нерушимими... Всі ці процеси вдаряють в демократію, все більш розхитуючи її основи. Які ж цьому причини?

Щоб зрозуміти сучасну кризу політичної демократії, треба розглянути ті умови, в яких вона розвивалася. Ми вже згадували, що колискою її була велика французька революція. Остання викликана була не лише помилками керівництва тодішньої абсолютистичної монархії, але й *органічними змінами суспільної структури і господарських відносин*. В ті часи вже оформилися нові суспільні верстви, що набираючи все більшої політичної і господарської ваги, не могли погодитися з існуванням перестарілого режиму, з його безправністю і пануванням — повільно втрачаючої всяке конструктивне значення — родової аристократії. Ускладнення попередніх господарських відносин також вимагало ґрунтовних змін продукційних умов, що вже не укладалися у форми феодально-кріпацького устрою.

Всі ці обставини, після ряду катаклізмів і революційних вибухів впродовж ХІХ ст., створили в площині політично-устроєвій — *демократію*, а господарській — *економічний лібералізм*, необхідний для розвитку нових форм капіталістичного виробництва. На політичній демократії і економічному лібералізмі сперлася ціла устроєва система нової доби.

В ділянці суспільно-політичній, демократія своєю молодого енергією і творчим пафосом швидко полонила життя, збагативши його величезними вкладками культурного і цивілізаційного поступу. В ділянці господарській, капіталізм створив блискучу еру технічно-матеріального прогресу. Опертий на повні життєві ініціативи нові суспільні стани, використовуючи винаходи і удосконалення, капіталізм все більш поширював свою експансію, будуючи нові форми матеріального життя. Це дійсно була „щаслива весна” розвитку демократично-капіталістичної системи!

Проте вже в другій половині минулого століття, демократія зазнала перших перешкод на безжурному шляхові свого розвитку. Насамперед викрилися внутрішні суперечності між її ідейними закладами (свобода, рівність, братерство) і реальним розвитком суспільно-господарських відносин, які вона витворювала своїм устроєм.

Ми вже згадували, що поступ політичної демократії йшов у парі з поширенням нової форми господарського виробництва — капіталізму. В цьому сполученні демократії і капіталізму не було нічого випадкового, бо обидві ці форми політичного і господарського устрою були між собою зв'язані, себе доповнювали. Капіталізм, що передумовляє свободу господарської діяльності (економічний лібералізм), не міг проявлятися в часи попереднього феодального устрою, з його зв'язаним характером господарства, привілеями, замкненими в собі цехами, закріпаченими селя-

нами і т. д. Демократія, скасувавши формальну нерівноправність людини перед законом, знищивши станове та інші привілеї, побудувавши цілу економічну систему на вільній конкуруючій грі суспільних сил — розкрила перед капіталізмом безмежне поле діяльності.

Отже існування капіталізму не було б можливим без демократії. З другого боку і сама демократія джерело своїх розвоєвих сил знаходила в капіталістичній системі виробництва. Розвиток її був би утруднений без росту культурного рівня мас, загального поступу і технічної цивілізації, а проголошені нею засади правової, особистої і суспільної свободи та рівності вимагали створення такої господарської бази, на якій вони могли б реалізуватися і *матеріально*. Цим вимогам — як здавалося, в цілості відповідав капіталістичний устрій. Це органічне сполучення з бігом часу фатально відбилосся на самій демократії і стало джерелом її суперечностей і кризи.

В невинному і переможному розвитку капіталізму, вже в 50-х р.р. минулого століття почали проявлятися зловісні симптоми. Масове використання робочої сили в підприємствах скупчило в містах величезну кількість робітників, що втягаючись в темп великоміського життя, швидко втрачали початковий сільський консерватизм і малорухомість. Цей пролетаріат, позбавлений всякої приватної власності, існував лише з праці своїх рук, продаючи її на формально “вільному”, а фактично повні монополізованому капіталістами ринку праці. В ту еру, коли засади економічного лібералізму вважалися священними і непорушними, суспільству і державі було унеможливлене яке будь втручання в господарське виробництво, не існувало законів про охорону праці, регуляції заробітної платні, соціального забезпечення.

Цю обставину зручно вмів використати новонароджений клас капіталістичної буржуазії, що швидко перетворився в чинник соціального поневолення робітництва і жорстокого визиску його праці. Визиск праці капіталом безперечно не обумовлювався самим хижацтвом чи аморальністю капіталістів, як в цьому стараються перекопувати нас дешеві демагогічні брошурки соціалістів... Експлуатаційна роль капіталу впливала з самої його внутрішньої істоти, являючи з себе один з факторів капіталонакопичення, без якого не могла б існувати сама капіталістична система в її класичній формі.

Економічна еволюція викликала все зростаючу диференціацію (розподіл) суспільства, оперту на протилежності господарських інтересів і боротьбі. Народи, що раніше ділилися на окремі стани, після родових засад, розкладалися у

своїй середині появою нових *соціальних класів*. Ознакою і побудником приналежності до того чи іншого класу стали вже не умови народження, лише спільність чи протилежність *матеріального інтересу*.

Трудові маси — набуваючи все більшої політичної сили і суспільного значення, підносячись у своєму культурному рівні — не могли скоро не усвідомити різючих контрастів між високими ідеями демократії і способами їх реального здійснення в умовах капіталістичного устрою. Бо пропагуючи в теорії гасла свободи людини і здійснивши їх в площині формальноправній, демократія не спромоглася цю свободу здобути в основній і важливій для існування суспільства соціально-економічній ділянці. Противно — якраз з розвитком політичної демократії і капіталізму, в його класично-лібералістичних формах, господарська і соціальна залежність маєтково слабшого від сильнішого проявилася з нечуваною дотепер силою... *Формально вільний громадянин обернувся в раба нової — соціально-економічної системи!*

Ідея рівності, що штовхала до боротьби маси “санкюлотів” і являлася для них приваблюючим вогником перемоги, на ділі обернулася лише... в мертві літери писаних законів. В той час, як життя — ігноруючи ці закони — виразно прямувало до фактичної соціальної, політичної і матеріальної *нерівності*. Нарешті заповідь братерства, що викликала духовні емоції та мрії найкращих умів революції — в реальній дійсності стала затріпаною, сентиментально-порожньою формулою, без всякого внутрішнього змісту. Події ніби глузували над тою заповіддю, виказуючи жорстокі закони безнастанної боротьби і права сильного... Політична демократія, сподіваючись знайти в капіталізмі союзника, що мав створити матеріальний приклад для її ідей — права, свободи, рівності і поступу — ґрунтовно на цьому завелася. Бо капіталістична система шкереберть опрокидувала і уневажила ці ідеї, запроваджуючи в житті нерівність, безправність і антагонізми.

***

Розгляд історичних процесів наочно доводить, що політичні права і впливи даної суспільної групи майже завжди стоять в простій пропорції до її господарської сили. Цього „неписаного” закону, мимо його антисоціального значення, не зуміла скасувати і демократія. З розвитком її політичної і економічної системи, проголошені нею громадські і політичні права все більше втрачали на своїй практичній вартості, обертаючись у замаскований середник узалежнення більшості від меншості.

Капіталізм зродив, як реакцію, потужний робітничий клас і його професійні організації. На порядок дня прийшли політичні партії, як виразники певних класових інтересів. В 50, 60 і 70 р.р. минулого століття вибухають вже нові соціально-революційні рухи і робітничі страйки. Зав'язується пристрасне гостре змагання між нетрудовими і трудовими верствами за право і можливість існування на землі... В цій боротьбі демократичні держави і їх уряди не займали означеного становища, яке могло б привести до направи труднощів і урегулювання соціальних порушень.

Обмежуючись лише на пасивному голошенні своїх старіючих ідей, лишаючись вірною принципам „вільної гри” соціальних сил, в якій — після існуючого хибного переконання — добро „само” повинно неминуче перемогти зло для дальшого „поступу”, провідна політична демократія не спромоглася вхопити в сильні руки керми подіями і втратила відповідний момент для свого власного скріплення в перспективах історії. І хоч подібний поступ її ідей і системи продовжувався в ряді всіх послідуючих десятиліть, то це вже був лише поступ *інерції*.

Реальна дійсність все більше розхитувала віру широких мас в універсальність демократії і в її спроможності з успіхом розрішити нові складні проблеми. Внутрішньо мінялася і сама демократія, її початковий зміст, означуваний *духовністю*, що забезпечувала творчість, виповнювався *примітивним матеріалізмом*, *єдність* початкової мети — заміняли *антагонізми*, а перестаріла енергія оберталася у силу *безвладності*. Пафос і віра зникли, уступаючи місце пожовклим теоріям і мертвим традиціям без змісту.

Народженню демократії на початку присвічували ідеї, що уважалися за „вічні правди”. Одначе, на основі їх вона не спромоглася створити *закінченого і абсолютного світогляду*. Це і не дивно, бо сама, надміру аналітична, наскрізь раціоналістична і скептична, природа демократії була здібна лише на створення „умовних”, релятивних ідейних вартостей. Так повільно віру, мораль і дух минулого заступала зроджена нею матеріалістична розрахунковість нової доби.

Розчарованість в реформаторській і ідейній місії демократії найбільш яскраво проявилася у вигляді нової ідеї, нової концепції політичної і суспільно-виробничої організації — в *соціалізмі*. Коли капіталізм для демократії був свого роду, „внутрішнім шкідником”, що непомітно підточував її силу, то соціалізм — відкидаючи устроєві й ідеологічні підвалини демократії — проголошував їй війну і чатував на її знищення. Так опинилася вона між двох сил, з яких кожна розхитувала її по своєму...

В звичці своїй до „толерації”, демократія своєчасно не добачила цієї небезпеки. Зрештою погамувати відосереднє діяння капіталізму і соціалізму вона могла лише при умові створення власної планової системи, що здібна була б дати вичерпуючі вказівки для всіх складних проблем нового життя. *На це демократія не спромоглася.*

Причини цього лежать насамперед в певних дефектах її державно-політичного устрою. Як відомо, приймаючи народ за суверена держави, демократія свій устрій побудувала на засадах виборного представництва, себто парламентаризму. Коли парламентарна система давала певні користі раніше, то тепер позначається вона цілою низкою органічних хиб. Зростаюча боротьба політичних — класових і господарських інтересів привела до створення *чисельних партій, груп і фракцій*. Використовуючи політичну свободу демократії і часто являючись відображенням егоїстичних інтересів різних, іноді *виразно антисоціальних*, груп, всі вони намагаються впливати через парламенти на державне керування, часом дуже мало оглядаючись на *загальні національні інтереси*.

В устремлінні здобути виборчі голоси, партійні чинники послуговуються різного роду груповими блокуваннями, закулісними інтригами, неморальними компромісами, підкупом і корупцією, як також і штучними засобами впливання на суспільну опінію в бажаному для них напрямі. Ці методи профанують і викривлюють значення самого виборчого принципу, і перетворюють проголошену демократією за „святе святих” свободу слова й думки в спекулятивний середник збаламучення, засліплення, обдурення і провокування народних мас з одною метою: „вибити” з них побільше голосів за кандидата даної партії...

Сучасний парламентаризм витворює свого роду „спеціалістів” від політики, цілком відірваних від народного ґрунту. Партійні комітети стають „торгівельними бюроми”, де можна купити-продати суспільний інтерес по вподобі. Це давно вже привело до скупчення в проводі партій різних неморальних суспільних покидьків, а самій політичній діяльності надало в народній опінії характеру несумлінного і своєкорисного гешефтмахерства. Внаслідок — найкращі, здібні, творчі елементи суспільства з відразу відвертаються від політики.

Ці всі обставини унеможливають для демократії творення авторитетної влади, спричиняються до постійних урядових криз і виключають конструктивну, розраховану на довший час, державну політику. Водночас приводять вони до своєманітного парадоксу демократії, коли формальне народоправство, замість служити інтере-

сам *народу*, отже, більшості, — обертається в середник його *використання* в руках *меншості*. Вся ця профанація народоправства відбувається при лицемірному проголошенні „високих” ідей, ще більш понижуючих в суспільній opinii їх авторитет і вартість.

При таких умовах демократія не могла протиставитися розкладаючим її силам. Її політична слабкість і світоглядова розгубленість особливо виразно позначилася після світової війни, коли на підставі нею ж толерованих законів, до участі в державному керуванні прийшли такі політичні течії, — мета яких полягає в зруйнуванні і держави, і самої демократії. Тут ми маємо до діла вже з виразним “артеріосклерозом” демократії, з цілковитим занепадом її самоохоронного інстинкту, і з безнадійно-маньяцьким доведенням її засад „політичної свободи” до повного абсурду!

Повоєнна ситуація, виповнена міжнародними конфліктами, загостреною політично-соціальною боротьбою і господарською кризою, кинула народи світу у розпучливе положення. Невдоволення з існуючого стану речей обертається у потужні підривні революційні рухи. Сучасність вимагає рішучого перегляду усієї системи суспільного існування. Але — як доказують події — годі чекати від демократії сміливого і чинного втручання в труднощі епохи. Ще як ніколи роздерта внутрішніми чварами, катаклізмами і суперечностями, вона безрадно протиставляє розбиваючим її силам самі нікчемні, затріпані слова: „свобода, рівність, братерство”...

Так витворився стан, відомий під назвою *кризи демократії*. Як бачимо, процес розхитання і деградації її початкової внутрішньої сили започаткувався вже давно. Механічно поступаючи наперед і поширюючись *кількісно*, демократія водночас *розкладалася внутрішньо*. Складна повоєнна доба унагляднила цей розклад у всій його неприхованій правді. Цього і досі не годні зрозуміти провідники демократії, коли сучасний її стан вони з ображеним виглядом приписують лише „сліпим, реакційним і розкладовим силам...”

Фатальність її долі виявляється насамперед в неспівмірності її кличів з практичним вмінням пристосувати їх до життя. Викидаючи одною рукою перед народами прапори своїх ідейних постулатів — демократія другою рукою штовхає ці народи на „вістря ножа” твердого життя, що ніяк не хоче укладатися в уроєні нею форми. І це не тому, що здійснення певної частини цих постулатів засадничо неможливе, лише тому, що демократія не виказала відповідного до розмаху своїх початкових ідей організаторського і реформаторського генія, інстинкту.

Марнуючи початковий пафос, втрачаючи віру у свою місію, вона чим далі, тим все виразніше стає “човном”, що йде самопла-

вом. Контрасти між обіцанням і здійсненим стають все більш гострішими і нестерпимими. Не виказуючи потрібної активності для погамування відосередніх сил, що підточують її власний організм, демократія своїм перестарілим внутрішнім змістом демобілізує духовну відпорність і творчість суспільства. Загалом слід признати, що устрій політичної демократії може існувати лише в умовах спокою, стабільності і рівноваги. Лише тоді в стані так-сяк діяти його складна, повільна, обтяжена зайвими атрибутами і суперечностями, машина.

З моментом нарощення цієї рівноваги, коли вимагана найбільше напруження ідейних, духовних і творчих зусиль, — цей устрій виказує свої органічні хиби. Криза демократії в значній мірі викликається і посилюється труднощами сучасної доби.

Нові ідейні і політичні рухи, це насамперед реакція на витворений демократією безнадійний стан. Одні з них (*комунізм*) — це реакція ще глибшого падіння, в якій проявляються сили стихійних, руйнівних інстинктів, загрожуючи цілковитою *катастрофою*. Другі (*авторитарно-націоналістичні*) — це здорові відрухи омолоджених, обновлених і скріплених індивідуальних і громадських первнів, що змагають до упорядкування і заміни перегнивших основ суспільною життя. Не в примір космополітичному розгонові демократії, ці націоналістичні рухи не відриваються від того джерела, що їх зродило: *від нації*. Тут черпають вони свої сили і можливості.

Чи слід чекати повного зникну демократії і всіх тих засад, які вона створила?.. Гадаємо, що мимо своєї органічної хвороби, вона ще певний час задержиться серед тих народів, традиції і характер яких вже підпали асиміляції її форм і впливів. Її перспективи залежатимуть там від того, в якій мірі вона зуміє свій внутрішній і устроєвий зміст піддати ревізії вимог нової доби. З другого боку очевидно, що в ряді інших країн демократія вже втратила свій вплив і втрачатиме його далі. Певні, створені нею, конструктивні принципи (бо і такі маютья) знайдуть собі примінення і в нових формах суспільно-політичного життя. Але свою „коронну” роль політична демократія вже зіграла. Вона без будучності.

II. СОЦІАЛІЗМ

Розчарованість із устрою капіталістичної демократії найбільш виразно проявилася у вигляді нової ідеї й політичної концепції суспільно-виробничої організації людства — в *соціалізмі*. Останній — перейшовши початковий етап різних утопічних теорій — уже в другій половині минулого століття проявляється в житті у вигляді так званого *наукового, чи марксівського соціалізму*.

Об'єктивно розглядаючи історичні обставини творення й діяння соціалістичної концепції, що з'явилася якраз у добі розвитку політичної демократії, треба признати, що причиною її появи була не лише практична неспроможність демократії задовольняюче розрішити ряд суперечних проблем життя, але й ті духовно-психологічні умови, що їх виплекала була сама демократія.

Історія культури вчить, що людство від віків безнастанно шукало великих, імпонуючих ідей, що могли б полонити його душу, свідомість і почування. Раніше тими ідеями були релігії (Будди, Христа, Магомета і т. д.); в нові часи — політичні та філософічні теорії. Кожного разу прихильники таких ідей схильні були уважати їх як щось незрушиме й непомилне, за вічні правди (для прикладу можна взяти хоча би сучасний московський комунізм, що чим далі, тим більш прибирає характеру єдиної, нетерпимо виключаючої всі інші, релігії серед його визнавців).

Демократичні й лібералістичні теорії в боротьбі з поточним укладом старої станової монархії, поквапилися зруйнувати й її духовно-культурні основи, що базувалися на авторитеті влади, черпали свою мораль із приписів релігії, а мету життя добавували у вірності християнізмові та монархові. Абстрагуючись від оцінок внутрішніх і суспільних вартостей культури часів старої монархії, треба ствердити, що для неї скріплюючим цементом була її духовність. Хоч впливи й здобутки цієї культури охоплювали безпосередньо лише обмежені, привілейовані верстви (аристократію, духовенство), то все ж, спираючись на єдиному принципі, вони у відповідному переломленні поширювалися посередньо і на народні маси, формуючи світогляд останніх на якійсь вищій, абсолютній ідеї, що становила основну підвалину цілої державної й суспільної організації.

Народженню демократії також присвічували ідеї, що їх уважали за „вічні правди”. Проте на основі їх вона — сама наскрізь релятивістич-

на й раціоналістична — не спромоглася створити свого закінченого й абсолютного світогляду. У відношенні до всіх проблем життя й духа, що на них стара культура вміла відповідати або означеним „так”, або категоричним „ні” — демократичні теорії давали невиразні, спірні відповіді. Руйнуючи попередні (хоч кількісно обмежені, але якісно неповнені) духовно-моральні основи культури, демократія розбудовувала власну цивілізаційну систему, оперту на засаді кількісного поширення, при одночасовій деградації її внутрішньої суті. Віру, абсолют, дух і мораль минулого заступили — скептичність, умовність і матеріалістична розрахунковість нової доби.

Від цих світоглядових тенденцій демократії не важко було вже перекинути місток і до соціалістичних теорій, що — використовуючи її психологічне тло — послідовно приходили до засадничого заперечення всякого ідеалізму й усякої духовності, переносячи увесь зміст і таємницю світобудови в площину своєї матеріалістичної діалектики, що визнає лише єдиний „закон” шлунка...

Не створивши ясного, сугеруючого своєю суцільністю й величністю суспільного ідеалу, демократія не зуміла також викресати в свідомості мас ясного образу людського співжиття в перспективному плані. Її гасла були лише обривками, відірваними фрагментами цього плану, а політична чинність, узалежнена від хибних надій у „непомилність” волі більшості, органічно була непридатною для якої будь планової творчості.

Використовуючи всі від’ємні сторони політичної демократії, особливо зневіру суспільних мас в її спроможність стати арбітром зростаючих соціальних конфліктів — соціалізм протиставив їй свою власну концепцію, що скоро відзискала багатьох прихильників. Необхідно підкреслити, що розхитуючи до решток, зрушену впливами демократії, духовну основу життя, та поглиблюючи матеріалістичний світогляд суспільства до вульгарного рівня „тваринної” ідеології — соціалізм тим не менше спромігся надати цій ідеології імпонуючих форм.

Ліберальній факультативності ідей демократії він протиставив свою власну ідею у формі виключного, безкомпромісного та зобов’язуючого всіх наказу. Супроти демократичної невиразності й пасивності до проблем організації співжиття суспільства — соціалізм висунув план-схему унормування політичних, соціальних і господарчо-продукційних відносин будучого життя. Непримиримий у своєму світогляді, він і свій реконструктивний соціальний план наказував приймати за непомильну, неминучу в здійсненні догму, що опирається на складній, часто псевдонауковій, аргументації.

Створена Марксом, доктрина соціалізму полягає в наступному. Капіталістичний устрій є джерелом економічної експлуатації

працюючих (так звана теорія „додаткової вартості”), соціальної нерівності, періодичних господарських криз, що час-від-часу стрясають економічною системою цілого світу, та імперіалістичних війн, спричинюваних експлуатаційними інтересами капіталу, війн, що руйнують і унеможливають людський поступ. Дальший розвиток капіталізму неминуче приведе до скупчення всіх продукційних і споживчих багатств у руках правлячої меншості, себто капіталістів-власників продукційних засобів (так звана теорія „концентрації капіталу”), в той час, як широкі народні маси позбавлятимуться власності на середники виробництва та попадатимуть у все більше матеріальне убожество (так звана теорія „пролетаризації мас”). Внаслідок цих „закономірних”, — як твердять соціалісти, — процесів створиться в світовому масштабі лише два основні соціальні класи — капіталістів і пролетарів. Проміжні групи селянства, ремісництва, дрібних продуцентів, крамарів, то-що, після довших хитань також приєднаються до пролетарського класу під тиском цієї господарської закономірності. Відносини між капіталістами й пролетаріатом буде визначати жорстока соціально-класова боротьба. В тій боротьбі зростаючий в своїй свідомості й зорганізованості пролетарський клас набуватиме все більшої сили, в той час, як капіталістично-буржуазний клас опинятиметься в усе більш ізольованому й загрозливому положенні. Цей переходовий період позначатиметься революціями, страйками та іншими виявами соціальної боротьби пролетаріату. Нарешті наступить момент *соціальної революції*, коли об’єднаний в інтернаціональному масштабі пролетаріат знищить капіталістичну меншість, *експропріює* (вивласнить) всі її багатства й продукційні середники та створить *безкласове інтернаціональне суспільство* (власне, однокласове суспільство, що складатиметься лише з працюючих), з *соціалістичною* (себто не приватновласницькою, а усупільненою) *організацією господарського виробництва і розподілу*. В цей спосіб зникнуть — приватна власність, класовий поділ, соціальні конфлікти, визиск, матеріальна нерівність, окремі національні держави й війни. Наступить нова, щаслива ера суспільного життя, незнана ще в історії...

До критичного розгляду соціалістичної концепції в її суспільному та ідеологічному плані ми прийдемо нижче.

Тепер хочемо підкреслити, що соціалізм, звертаючи своє вістря проти капіталізму, неминуче мусив стати на шлях заперечення ідеологічної й устrojової бази, що на ній розвинувся самий капіталізм, себто — політичної демократії.

Конфлікт між демократією та соціалізмом позначився насамперед у сфері їх ідейних кличів. Висуваючи принципи рівності й

братерства, демократія сподівалася їх здійснення від самої „досконалої природи” людини, що, в процесах свого суспільного існування, сама, мовляв, своїм „розумом” збудує ідеальний устрій життя на основі миру, згоди й поступу. Ця фаталістична віра демократії у „безгрішність” людини (так суперечна зі скептичною, аналізуючою істотою самої демократії) в дійсності не виправдалася.

Інакше підійшов до цієї проблеми соціалізм. Згідно з його теоріями — сліпа віра в досконалість людини безпідставна. Життя — це не приємний „вишневий садок”, де все мирно співживе й благоденствує... Це арена безнастанних змагань і сплетений вузол антагоністичних відносин! Суспільне зрівняння й братерське співжиття придуть не „самі собою”, лише, як наслідок довшої трансформації (перероблення) людської природи й її суспільних інстинктів через усунення капіталістичної системи. Цю ж капіталістичну систему можна буде знищити лише шляхом класової боротьби та її завершення — соціальної революції.

Самий постулат рівності й братерства соціалізм звужує, приймаючи його, як умовний (коли буде здійснений бажаний для нього суспільний устрій) і застосовуючи його не до всіх людей „взагалі”, лише до одної їх категорії — пролетаріату. Також особисту й громадську свободу, що її демократія виводить із засадничого признання абсолютних цінностей і вроджених прав людини, соціалізм трактує, як умовні вартості, що вимірюються в залежності від класових ознак. Та частина суспільства, що не належить до пролетаріату, виключається з приналежних пролетаріатові норм права і свободи; їй лишається або самій перетворитися в пролетаріат, або згинути.

Ідейні розбіжності перейшли й у площину державно-устроєву. Уважаючи саму державну організацію народів лише за переходову фазу до здійснення уросного ідеалу інтернаціонального, бездержавного суспільства — соціалізм, в протилежність до демократичного режиму, проголошує *політичну диктатуру пролетаріату*, з одночасовим обезправненням усіх інших верств суспільства. І хоч цю — заперечуючу засади демократії — диктатуру соціалістичні теорії вважають лише за тимчасовий етап у творенні соціалістичного, безкласового суспільства, то все ж її принцип, що нищить свободу ділання, поглядів, почувань життя людини — є основним, краєкутним каменем цілої соціалістичної концепції.

Це підтверджує й сучасна політична практика далекоїдучого вияву соціалістичної доктрини — *московського комунізму*, що творить так зв. *III Інтернаціонал*. Але і *II Інтернаціонал*, що складається із соціалістично-демократичних, меншовицьких партій різних народів, хоч і відрізняється у своїй тактиці від комуністів — також стоїть на засадничому признанню пролетарської

диктатури. Той факт, що приналежні до II Інтернаціоналу соціалісти працюють у рамках демократичних устроїв, пояснюється з одного боку їх бажанням *використати* для своїх інтересів *свободу* цих режимів, а з другого — *угодовством* декого з них супроти капіталістичної буржуазії.

Цікаво зазначити, що використовуючи обездуховлене; зматеріалізоване тло демократії, соціалізм все ж спромігся надати власним теоріям характеру абсолюту, як це в свій час робила станова монархія. Змінилася лише сама орієнтація ідей і надій у той „еквівалент”, що чекає вірних. Давніше суспільний, культурний і моральний уклад базувався на вірі в Бога й обов'язку, всіх служити Його ставленикам на землі: церкві та владі; за це вірні діставали нагороду на небі. Соціалізм свою систему опер на вірі в „богоносну” місію пролетаріату й соціальної революції. За це його прихильники можуть чекати винагороди „в соціалістичному раю на землі”.

Людська природа в її відвічних шуканнях абсолюту лишилася незмінною...

***

Суспільно-реконструктивний план соціалізму є надбудовою його філософської концепції, що має назву *історичного чи економічного матеріалізму*.

Економічний матеріалізм, — це філософська доктрина, що в основу історичної еволюції суспільства кладе *господарсько-виробничі відносини*. Ці останні скермовують ціле людство лише в одному напрямі розвитку, що його вислідом є *перманентна (безперервна) класова боротьба*. Згідно з цією доктриною, *життям кермують не ідеї — створювані силою людського генія, духа й волі — лише обездуховлені, механічні господарські процеси*, що мають характер якоїсь фатальної, незалежної від втручання людей, *закономірності*.

Щоправда, ідеї та воля людей грають певну роль в житті, проте вони самі, після переконання соціалістів, є лише вислідом діяння цих механічних закономірностей і носять на собі їх тавро. Цю залежність людського творчого духа від мертвої матерії, основоположник наукового соціалізму, Маркс, окреслив у своїй класичній формулі: *„Побут означає свідомість”*.

Як бачимо, філософія соціалізму є наскрізь *матеріалістична й раціоналістична*; вона відкидає ідеалізм, зневажливо уважаючи його за „неуцтво” (в сучасній практиці побратима соціалізму, московського комунізму, ідеалізм — це вже просто „контрреволюція” зі всіма впливаючими з того наслідками...). Мимо цього,

як вже згадували, марксівська соціалістична концепція та її світогляд набрали серед своїх прихильників характеру догми-релігії.

Пояснювати це явище треба не лише прикметами самої незмінної людської натури (навіть і обтяженої надмірно всіма атрибутами самопевного марксівського „всезнайства”...), але й внутрішніми суперечностями філософії марксизму. Ці суперечності виявляються вже з побічного розгляду так званого *діалектичного матеріалізму (діалектики)*, на якому базується світогляд соціалізму й комунізму. З одного боку *діалектика* відкидає ідеалізм і засади абсолюту, претендуючи на роль точної, раціоналістичної науки. Вона сприймає життя, як невинний рух, основою якого є *протиріччя*, що визначають саме буття. Розвиток усіх історичних явищ лежить на так званому „законі трьох фаз”, із яких остання незмінно приводить до вищого шабля поступу...

Встановлюючи ці „закономірні” протиріччя, що стають якимось „началом усіх начал” — діалектика, сама того не помічаючи, повільно перетворювалася в містику, а спроби „наукового” обґрунтування згаданих „трьох фаз” суспільного розвитку завели її в глухий кут ортодоксальної схоластики. Визнавцям соціалізму нічого не лишалося, як прийняти її за містичну догму, „увірувати” в неї — отже допуститися того, що заперечує сама раціоналістична природа діалектики...

Штучні, нарочито ускладнені претензійною науковістю теорії марксизму створили секту фанатиків-інтелектуалів, що своїми коментарями остаточно перетворили їх у недоступний для пересічної людини праліс словесної еквілібристики. Маса, що йшла за соціалізмом, не вглиблялася в його світоглядovu й філософічну суть. Вони сліпо, з вірою, сприймали лише його вдаряючі, ефективні гасла класової боротьби, соціальної революції та обіцянки чудасійного перерозподілу матеріальних багатств після принципу: „хто був нічим, той стане всім”. Так сама по собі спрощена, вульгарна концепція соціалізму при дотику з масами ще більш примітивізувалася, часто стаючи середником їх деморалізації.

Та швидко, побіч протиріч світоглядovих, зачала хитатися й сама — така струнка та логічна на перший погляд — соціально-економічна програма *марксизму*. Нанесли їй перший удар самі ж таки соціалісти. Зачався рух за перегляд марксівських теорій, знаний під назвою *берштайнізму*, що розколов єдиний раніше соціалістичний табір на *ревізіоністів* (прихильників перегляду) і *ортодоксів* (що стояли на старих засадах марксизму).

Перші сумніви запали відносно „безгрішності” схеми Маркса про концентрацію капіталу та закономірну пролетаризацію суспільних мас. Обсервуючи початкові стадії творення капіталізму, коли він перебував

у хворобливо-напруженому періоді змін старих продукційних відносин і промислових революцій — Маркс дійсно мав підстави ствердити процес гарячкового нагромадження капіталу й пролетаризацію мас. Він спромігся також прозорливо відгадати де в чому й перспективи розвитку капіталізму, даючи їм наукове обґрунтування. Але від правильно відчутих *симптомів* до встановлення непогрішимих *закономірностей* була ще величезна дистанція!.. Цієї обставини не врахував Маркс, надаючи своїм спостереженням характеру фатального закону, що спирався на натягнену мотивацію діалектики.

Між тим ревізіоністи запримітили, що хоч концентрація капіталу дійсно відбувається, проте далеко не тими темпами й шляхами, що їх заповідав Маркс. Незнані ще йому, нові форми капіталових інвестицій і виробничих процесів приводили до того, що концентруючись і консолідуючись у світовому масштабі, капітал водночас виказував тенденцію до диференціації, себто розпорошення між все зростаючим числом власників. „Закон” про неминучу ізоляцію кількісно зникаючого класу капіталістів в обличчі безмежно зростаючих спролетаризованих мас — не виправдувався.

Те саме сталося й із „законом” пролетаризації суспільства. Маркс мав рацію, коли заповів урбанізацію суспільства, в значній своїй частині позбавленого власних середників господарської діяльності та існуючого лише з продажі своєї праці — фізичної чи розумової. Проте й ця еволюція не дала, в своєму висліді, заповідженого Марксом ефекту — матеріального зубожіння мас. Ми є свідками, що під впливом багатьох факторів (боротьба організованого робітничого класу з капіталістичним визиском, модерне соціальне законодавство та забезпечення, державний контроль господарського виробництва і т. д.) матеріальний і культурний рівень життя робітничого класу зростає, а умови праці поліпшуються.

Поруч із пролетаризуванням певних прошарків середніх класів, відбувається також зворотний процес переходу пролетарів до середніх класів (дрібні власники, рантьє, тощо), при чому це явище найбільш виразно проявляється в індустріалізованих країнах, отже із нагромадженням капіталом, де, після Маркса, самі середні класи мали б підпасти неминучій пролетаризації.

З бігом часу виявилися й інші хиби теорії марксизму, над якими тут не спинаємося; вони цікаві лише для спеціалістів. Тут важно підкреслити, що ревізія основних положень наукового соціалізму вплинула й на практичну політику об'єднаних в II Інтернаціоналі соціал-демократичних і радикал-соціалістичних партій. Після ортодоксального марксизму якраз закономірна концентрація капіталу й пролетаризація мас мусила витворити реальні передумови класової боротьби та соціальної революції, що

мала ґрунтовно змінити створений капіталістичною демократією суспільний і господарський лад. Коли ж ці засадничі „закономірності” виказалися проблематичними, то ще більш сумнівним ставав їх очікуваний фінал — соціальна революція. Загнаний в сліпий кут суперечностей, соціалістичний табір почав міняти свою політичну тактику.

Ця зміна відбувалася важкою для нього ціною внутрішніх конфліктів, вагань і потрясінь. Прийшов врешті час, коли *революційність* соціалізму, що поривала за собою маси, заступила тактика *опортунізму*; початкові непримиримі догми стали об'єктом *приспособування* до обставин... „стабілізації капіталізму”. Шукати сьогодні однозначності та ясних відповідей у соціалістичних програмах — марна річ! Ідучи по лінії найслабшого спротиву, вони — устами таких своїх авторитетів, як Каутський — вже проголошують, що „успіхи соціалізму й капіталізму йдуть в однаковому напрямі (!). Соціалізм зацікавлений у розквіті капіталістичної системи (?). Чим успішніше розвивається капіталістичне виробництво, тим більше шансів на запровадження соціалістичного устрою... *Якнайменше віри в об'єктивізм історичного розвитку!*” і т. д.

Як бачимо, тут шкереберть вивертаються не лише програмові основи соціалізму, але й його історично-матеріалістична та діалектична суть. Важко вгадати, що б сказав Маркс, коли б міг пізнати ці несподівані, викликані вимушеною спекуляцією, теорії людей, що продовжують себе уважати його учнями та спадкоємцями!..

Подібно до політичної демократії, соціалізм вже втратив свій початковий бойовий пафос, *перетворившись в еволюційну та угодовську супроти капіталізму течію*. Революційними в нім лишилися самі святочні фрази... Тут помстилися на ньому не лише суперечності його доктрини, але й те, що обставинами свого політичного розвитку він засуджений був на положення *не кермуючого й будуючого конструктивні вартості, лише деструктивного та опозиційного супроти існуючого ладу чинника*. Для конструктивної, провідної ролі соціалізм не був підготований ані програмово, ані психологічно. Мимо претензій на „універсальність”, сама його програма, при глибшому її розгляді, виявляє свою однобічність і недовершеність; це насамперед концепція *розподілу* вже існуючих матеріальних багатств, а не конкретний план їх *творення*.

Не дивно, що найбільшою поразки марксизм зазнав якраз тоді, коли після світової війни, в ряді головних країн Європи, обставини так легко передали йому до рук керму й владу. В цих, нових для нього умовах, соціалізм не лише не спромігся здійснити свою соціальну революцію; йому забракло сил, здібності та мужності навіть планово зрушити саму капіталістичну систему, що опини-

лася в його руках... Крім примітивної „експропріації” й анархії дали справа не пішла! Заскочений несподіваними можливостями, не в міру галасливий, а водночас безчинний і розгублений — II Інтернаціонал здавав позицію за позицією.

Розчаровані у своїй вірі та надіях маси відверталися від нього... Страшного удару завдав соціалізові й його рідний брат — *комунізм*, що з'явився в той час на Сході. Між тим в Європі на кін життя приходили *нові сили, нові реформаторські рухи*, зроджені стихією *націоналізму*... І під їх наступом соціалізм послідовно падає в Італії, на Балканах, в Мадярщині, Німеччині, Польщі, Австрії, Іспанії і т. д. *Сьогодні, ще так недавно могутній і впливовий, II Інтернаціонал являє з себе жалюгідне видовище руїни й катастрофи.*

Оздоровлені свіжим ідеалістичним поривом і жагою творення нового життя народи виповіли війну марксизмові. Боротьба йде не так із цілою соціально-господарською концепцією соціалізму, як *насамперед із його обездуховленим, механістичним і матеріалістичним світоглядом, з його — суперечною з законами життя — інтернаціоналістичною та космополітичною природою*. Слід признати, що соціалізм, як політична течія, відіграв у свій час і позитивну роль в ділі боротьби робітництва з капіталістичним визиском, за здобуття своїх прав на культурний, правовий і матеріальний розвиток. Певні корисні елементи соціалістичної концепції пристосовуються та пристосовуватимуться до життя й новими реформаторськими рухами. *Натомість справжнім історичним злом марксизму є його світоглядіві заложення. Війна з ними — це війна живих будуєчих ідей із отруйною мертвеччиною діалектичної схоластики, що примітивізує й вульгарізує духовне єство людини та суспільства.*

Соціалізм в упадку! Самопевний у своїй „глобальній” місії, він щоправда спромігся зрушити й надщербити гнилі основи політичної демократії, але далі сам розгубив свої шляхи... Рештки, колісь потужних, соціалістичних кадрів шукають рятунку. Частина їх знаходить його в ще більшому угодовському симбіозі з капіталістичною дійсністю, інші знову бачать вихід у поєднанні з комунізмом. Сучасні безвладні спроби II Інтернаціоналу творити „єдиний фронт” з III (московсько-комуністичним) Інтернаціоналом — це ніщо інше, як вияв розкладу соціалістичного табору. Очевидно, що як дальший опортуністичний симбіоз із капіталізмом, так і поєднання з комунізмом нічого доброго не віщують соціалістичному рухові.

Скинений із шахівниці перспектив, він послідовно котиться на похилій площині, щоб зазнати остаточного краху та втратити самостійну політичну роль.

III. КОМУНІЗМ

В площині світоглядів і теоретичній — комунізм і соціалізм між собою тотожні. Їх обох зродила спільна доктрина марксизму, з її матеріалістичним розумінням історії, діалектикою, класовою боротьбою, соціальною революцією та планом створення бездержавно-інтернаціонального соціалістичного суспільства. Хоч наразі комунізм і соціалізм перебувають у незгоді, то мимого вони нерозривні в самій своїй природі. Кажучи теоретично, комунізм не лише не є запереченням соціалізму, але його логічним продовженням і практичним завершенням. Таке власне розуміння комунізму виявив сам творець класичного соціалізму — Маркс, у своєму знаному „Комуністичному Маніфесті”.

А втім і організаційно комунізм виріс із соціалістичного руху, з рядів соціал-демократичної партії, що офіційно представляла марксизм. Розбиття раніше єдиного соціалістичного руху почалося перед кількома десятиліттями, і особливої гостроти набрало в кругах московської соціал-демократії. Але й після того комуністичні елементи довгий час не поривали зв'язків із соціал-демократичною партією, творячи в ній скоріше внутрішню опозицію та навіть маючи однакову партійну назву, лише з означенням своєї фракційності. Ця комуністична фракція дістала назву „соціал-демократів більшовиків” (під проводом Леніна) у відмінність до решти соціал-демократичної партії, що її відтоді названо „меншовицькою”.

Щойно після жовтневої революції 1917 року в Росії, комуністичний рух — вже оформлений у самостійну партію (ВКП-б) — остаточно пориває всі зв'язки з об'єднаною в II Інтернаціоналі соціал-демократією та іншими соціалістичними групами та створює III Інтернаціонал, або інакше кажучи — *Комінтерн* (Комуністичний Інтернаціонал). Під кермом Комінтерну починає комуністичний рух ширитися й в інших країнах світу, оформлюючись в окремі, *але підпорядковані йому*, крайові компартії.

Початковою причиною розбиття соціал-демократії на „більшевицьку” і „меншовицьку” були не так *теоретично-світоглядіві*, як насамперед *програмово-тактичні розходження*. Соціалістичний рух набирив тоді вже значної світової ваги й зі стадії абстрактного теоретизування перетворювався в чинник

практичної політичної дії. Та якраз ця — ніби сприятлива для нього обставина — викликала найбільші ускладнення.

Ревізіоністичний перегляд „законів” Маркса привів до того, що його — хай безпідставна в претензіях на „безгрішність”, а проте пориваюча своєю суворою суцільністю й імперативністю — доктрина розгубилася в лабіринті нових, часто угодовсько-спекулятивних, теорій і теорійок... Розслаблена цими внутрішніми суперечностями, соціал-демократія не могла оформити й свого чину на якомусь конкретному плані. Її максимальна програма ставала порожньою фразою без змісту, ба навіть без віри в її реальність, а мінімальна — оберталася в середнік замаскованого вrostання соціалістичного руху в умови, творені його ворогом: капіталізмом. Соціал-демократія все більше опортунізувалася, втрачаючи попередню революційність; її тактика вела сам соціалізм до капітуляції.

Це викликало реакцію в колах тих фанатиків марксизму, що не схильні були навіть під впливом „реальних обставин” розмінювати його бойові постулати. Серед тих непримиримих був Ленін... Добачуючи можливість створення соціалістичного ладу не в самих „об’єктивних” закономірностях соціально-економічного розвитку, лише насамперед у соціальній революції, Ленін викинув, призабуте вже соціал-демократією, гасло прямої революційної дії. Отже, коли репрезентований II Інтернаціоналом офіційний соціалізм фактично вrostав у капіталізм і в своїй політичній тактиці послуговувався *угодовською мінімальною програмою еволюції*, то Ленін проголошував капіталізові негайну війну, ведену на основі *непримиримої максимальної програми революції*. Ця революція мала здобути соціалізові перемогу та привести його до логічного завершення — *комуністичного устрою світового суспільства*.

Як бачимо, в єдиному таборі соціал-демократії стали проти себе дві опозиційні, а згодом і ворожі групи: *революційні максималісти та еволюційні мінімалісти*. Звідсіля вийшли й назви: „большевиків”, себто тих, що *заступали непримириму максимальну програму марксизму*, і „меншовиків”, що схилилися до *угодовської мінімальної програми*.

Леніну годі було відмовити в прозорливості й у правильному відчутті моторичних двигунів життя... Коли західноєвропейські, а під їх впливом і московсько-меншовицькі провідники соціалізму потопали в хаосі мертвої, безчинної й бездушної матеріалістичної схоластики, він відчував, що перемога комуно-соціалізму залежить і від духо-волевого напруження його акції. Фанатик марксизму, Ленін водночас у самій своїй істоті парадоксально сполучав

історичний матеріалізм із... волюнтаризмом, діалектику — з певними психологічними проявами... ідеалізму.

Такими внутрішніми прикметами визначалася зрештою більшість московських соціалістів, відрізняючись цим від західноєвропейських, хоч і виходила з однакової з ними доктрини. На це склалися особливі причини. В Європі соціалістичний рух викликався *реальними* соціально-економічними умовами, що їх тут створював уже розвинений промисловий і фінансовий капітал. Це надавало європейському соціалістичному рухові не чуттєвих, але цілком практичних, матеріалістичних ознак. Тут боротьба відбувалася на базі конкретно існуючих соціально-економічних відносин, втягаючи в рух, крім робітничих мас, подвійну категорію лідерів: відірваних від життя кабінетних теоретиків марксизму та різних партійних практиків. Серед останніх було чимало „дельцов” (по нашому, „реальних політиків”...) що в лідерстві соціалізму бачили певні, часом дуже далекі від яких-будь „ідеалів”, користі. Цим пояснюється й тепер існуючий в Європі парадокс, що на чолі соціалістичних партій перебувають „пролетарі”, маючи в банках... мільйонові власні рахунки!

Інші обставини були в Росії. Її примітивна соціально-економічна система та режим абсолютистичної монархії не творили органічної бази для розвитку соціалізму. Робітничі маси не були дозрілими до прийняття його кличів. Натомість його ідеї полонили ту частину московського суспільства, що властиво до соціалізму й пролетарської революції не мала ніякого реального відношення, це інтелектуальну еліту — інтелігенцію, ба навіть буржуазію (цей факт доволі дивно виглядає на тлі безапеляційного твердження Маркса про те, що „побут означає свідомість”!). Не маючи ніякої змоги застосувати соціалістичні теорії до практичного життя, ця інтелігенція перетворила їх у романтику, де реалізм заступлено чуттям, мріями, серцем і ідеалістичними емоціями, отже виявами, доволі далекими від марксівського матеріалізму...

У витворенні цих прикмет московського соціалізму певну роль відіграли й особливості московського духа й психології. В них глибоко закорінені первні містики, що надають їм то характеру пасивної „стоячої води”, то знов раптового стихійного шалу... Ціла культурна і політична історія Московії визначається цими вибуховими шуканнями якоїсь абсолютної „правди всіх правд”, що лежить десь поза межами реального існування. При всій своїй глибині, ці містичні шукання мають незмінні в часі риси якоїсь духовної патології, що вульгарно спрощує різноманітний світ ідей і явищ, заступаючи їх внутрішній зміст і якість зовнішніми формами божеського фетишу.

Так було раніше, коли московські маси добровільно йшли на кострища в спорі між собою — трьома чи двома „перстами” хреститися; має чи не має бути якась літера в церковних книгах? Пізніше ці характерні психологічні риси виявилися в примітивному „народолюбстві” московської інтелігенції, в хворобливому душевному „самоковирянію” достоевщини, в цареславному ідолопоклонстві, а, нарешті, в московському комунізмі. Духовне напруження москаля ніколи не буває радісне й творче; його незмінно супроводить аскетизм, якась азійська фатальність, пов'язані з нездоровою екзальтацією (в тому, що большевизм послуговується в своїй сучасній практиці методом так зв. „ентузіазму”, немає нічого випадкового...).

Будучи продуктом московського духа й культури, Ленін ці прикмети переніс на свій комунізм. Останній уявляв із себе непримиримо секту фанатиків, що жили й ділали силами свого духоволевого напруження. Ленінську „стару гвардію” визначав гарячковий ідейний порив, скермований до здобуття поставлених цілей; це були аскети-містики, що ціль свого існування бачили в боротьбі за свої теорії. Як бачимо, комуністичний рух, змагаючись за панування матеріалістично-марксівської концепції у світі, водночас самий живився й міцнішав у боротьбі силами волюнтаризму і своєрідного ідеалізму.

Це означило його перспективи! Бо коли прийшла рішача година, він — нівелюючий усі якості, усуваючий усі сумніви, вульгарно-примітивний у своїй суспільно-ідейній концепції, але водночас непримиримий, волевий і рушійний — лише він міг опанувати московські й духовно змосковлені маси Росії. Що могла розгублена, канцелярійно-академічна, засохла в своєму бездушному доктринерстві (з яким щасливо йшла в парі угодовська капітуляція в практиці...) світова соціал-демократія протиставити своєму „побратимові” — комунізмові в боротьбі за маси? Його прямолінійним і вражаючим свідомість гаслам: „Грабуй награвлене!..”, „Війна палацам, мир хатам”?! Не диво, що комунізм опанував маси.

Вожді комунізму люблять багато писати й говорити про перемогу марксизму в СРСР. Між тим ніщо інше, як власне жовтнева революція та всі її сучасні наслідки заперечують теорії Маркса про механічну „об'єктивність” історичного розвитку та його закони соціальної революції. Ніде правди діти... Коли б Ленін (подібно до деяких соціал-демократичних теоретиків) покладався на самі „закони” марксизму, то певно не довелося б йому дочекатися перемоги компартії! Історія ніби для глузування над Марксом створила парадокс російської революції, з її жовтнем 1917 року...

Згідно з Марксом, соціальна революція мала насамперед назрівати в країнах посиленої концентрації капіталу й пролетаризації мас. Отже економічний, головню промисловий, розвиток даної країни зумовлював її „зрілість” для революції. В періоді 1917 року Росія з її малорозвиненою соціально-економічною системою, що в ній слідна була ще спадщина недавнього кріпацько-феодалного устрою, ніяк не могла творити органічного, підпорядкованого марксівським об’єктивним „закономірностям”, підложжя для соціалізму й комунізму. Після логіки соціалістичної доктрини, революційні зриви стояли на порядку дня в західних індустріалізованих державах... Сталося навпаки! В розвинених економічно країнах соціалізм не втримає своїх позицій; натомість відстала від них на кілька десятиліть Росія, зовсім неочікувано, перша стала тереном комуністичного експерименту.

До питання, які це створило наслідки для самого комунізму, ми ще повернемось. Тут важно ствердити, що сам цей експеримент проречисто заперечує твердження марксизму про рішаюче значення механістично-матеріалістичних факторів у подіях історії. Він доказує, що її процесами кермує людський дух і рушійна воля, виявлювані в активному чині. Цю „контрреволюційну метафізику” сучасні володарі Кремля висміюють і переслідують терором... Між тим під її фактичним впливом переходила й їх діяльність у періоді підготовки та переведення жовтневої революції. Коли б не це — не існував би сьогодні Сівіцький Союз!

***

Захопивши владу в Росії, комунізм (большевізм) одразу пере-креслив існуючий політичний і господарський устрій та його правні норми. Мало того — у своєму гарячковому революційному пориві він одним махом хотів знищити старі форми суспільного існування і увесь духовно-психологічний уклад життя та зламати дотеперішню уяву про людину, мораль, дійсність і будучність... Він змагав не лише до усупільнення всіх продукційних засобів і знищення приватної власності й визиску людини людиною, але й до цілковитого зрівняння всіх людей у життєвому побуті й потребах.

Як бачимо, комунізм ставив перед собою величезні завдання! Зі становища послідовної логіки самої соціалістичної доктрини — він, безперечно, мав рацію. Проте в практиці такий ідеальний суспільний устрій міг бути здійснений не лише через встановлення відповідної устроєвої системи, але й при умові цілковитого переродження душі та психології людей, при умові повного заникну в них почувань егоїзму, злих інстинктів і перетворення їх в якихось

надлюдей, що склалися б із самих елементів добра, високої етичності та альтруїстичної здібності поступатися кожночасно власним інтересом для других.

Просякнений містичною вірою в свою місію, оп'янілий успіхами перших перемог — московський комунізм не розважав над труднощами. Він цілий творив тоді з себе волевий, фанатичний порив у будучність... З таким наставленням довелося йому вперше криваво зударитися з реалізмом життя.

Виходячи з засад марксівського соціалізму, комунізм поставив собі завдання створення інтернаціонально-бездержавного й безкласового (пролетарського) суспільства з соціалізованими засобами господарського виробництва та комуністичним розподілом матеріальних дібр. В протилежність соціал-демократії, що визнаючи ті самі засади в „далекій” теорії, — зрезигнувала з них у практиці й послуговувалася супроти капіталізму опортуністичною еволюційною тактикою — *комунізм постановив здійснювати їх негайно, терористичними методами соціальної революції.* Терен Росії, де опанував він владу, являвся для нього спочатку лише вихідною базою дальшого розгортання класової боротьби пролетаріату, що мала знищити капіталізм і в інших державах та запровадити комуністичний устрій у цілому світі.

Та поки мова про світову революцію — комунізм (большевизм) одразу був поставлений перед невідкличним наказом ліквідувати в самій Росії всі ті ворожі сили, що загрожували вже після першого дня перемоги розсадити його зсередини. Для цього створив він відповідну форму державного устрою, що з одного боку покривалася з соціалістичною теорією, а з другого — відповідала його власним інтересам. *Так зродилася система рад (совітів) у межах „Союзу Сівіцьких Соціалістичних Республік”, оперта на режимі так званої пролетарської диктатури.* В плані економічному запроваджено було систему так званого *воєнного комунізму*, що характеризувалася не лише соціалізацією всіх засобів продукції, але й *комуністичним, плановим розподілом господарських продуктів у суспільстві.*

На базі цих трьох засад — соціально-політичної диктатури, соціалізації продукційних середників і господарського виробництва та комуністичного споживання матеріальних багатств — почав московський комунізм після жовтневої революції здійснювати свої реформаторські суспільні завдання.

Часи, що про них тут згадуємо, стали для сучасного комунізму вже далекою історією!.. Об'єктивний розгляд його шістнадцятилітньої практики вказує, що він уже основно змінив свою внутрішню суть і назверхні форми. *Комунізм виявляє всі ознаки*

власної самодегенерації, фатально — хоч і у відмінних формах та під впливом інших обставин — наслідуючи вже знані нам приклади саморозкладу демократії та довоєнного соціалізму. Формально сповідуючи старі догмати, він властиво вже відмовився від теорій, що стимулювали його розгонову силу в часи революційної „весни”. Сьогоднішня комуністична доктрина (коли цим почесним терміном взагалі можна назвати хаотично нагромаджене словоблудіє „комнауки”...) — це вже не марксівський соціалізм, навіть не ленінський комунізм, це „сталінізм”, в якому схоластика зпримітивованої первісної догми змішана з диктованими життям і виродженням самого комунізму спекулятивними компромісами. Те саме бачимо й у практичній політиці компартії; її „генеральна лінія”, що заступила попередню пряму революційну дію, представляє з себе комплекс непримиримих внутрішніх і тактичних протиріч.

Які причини самодегенерації сучасного комунізму? Шукати їх треба насамперед у самій його концепції. Основою її є, як знаємо, *суспільний безкласовий колектив, зрівняний в умовах його матеріального існування. Хоч проблема комунізму виходить із чисто матеріалістичних залогень; проте вона є насамперед психологічна проблема. Як вже зазначалося вище, здійснення ленінського комунізму залежало не так від механічного запровадження його соціально-економічних форм, як від глибоких змін духовного змісту та психології індивідуальності й цілого суспільства. Вагу цього психологічного моменту розумів і Маркс, але просякнений історично-матеріалістичним і діалектичним світоглядом, він не міг інакше його оцінити, як у своїй, чисто механістичній, формулі: „побут означає свідомість”.*

Недооцінення психологічних факторів катастрофічно відбилося на московському комунізмі. Бо маючи в своїх руках владу й зв'язані з нею необмежені можливості для свого доктринерського експериментаторства, він після довшої боротьби сам опинився в полоні ворожої йому ідеологічної стихії. Покликаний її асимілювати, він сам підпав її асиміляції. Закони життя та впливаючі з них органічні стремління людської індивідуальності виявилися сильнішими від жаху червоного терору та його уроених цілей!.. Причини цього явища полягають не лише в консерватизмі ідеологічного та духовного укладу суспільства, але й у його самоохоронному інстинкті, що протиставиться *антисуспільному значенню комунізму. Це твердження для декого може здаватися несправедливим; мовляв — чи ж можна рух, що змагає до усунення соціальної несправедливості й запровадження рівності людей, уважати антисуспільним, руйнівним?!*

Проблеми рівності й нерівності є надто складні, щоб їх розглядати на цьому місці *засадничо*. Вкажемо лише, що начало рівності взагалі видається нам безпідставним у самих процесах світобудови. В обмеженому ж соціальному плані *абсолютна рівність*, після нашого переконання, є *абсолютним злом*. В соціальному житті діляють принципи *кількості і якості*; власне ці *останні* творять багатство явищ, зводячи різноманітність творчого світу до гармонії, що визначає корисний для цілого суспільства поступ. На самій матеріальній базі нівелююча рівність ніколи не обмежується; вона закономірно тягне за собою нищення тих суспільних і духовних первнів, що стимулюють *якісний* розвиток і зводить життя до панування *кількісного, не продукуючого, лише споживаючого, примітиву*.

Деформуючи творче існування, пропагована комунізмом матеріальна рівність, сама по собі, є цілковитою утопією. Що це так, може краще за нас ствердити сталінський комунізм, що сам подає *тепер* застрашуючі зразки *варварської нерівності*. В своїх постулатах колективної рівності, комунізм не є навіть оригінальний. Історія суспільних ідей, устроїв, реформаторських та релігійних рухів знає чимало спроб творення такого „раю”, побудованого на рівності й альтруїзмі. Моральним синтезом цих стремлінь являлося християнство. І коли високу ціль зродження надлюдини — своїм змістом рівнозначну божеській непогрішимості — не довелося здійснити Могучому Велетневі Духа — Христові, з Його справді божеським екстазом ідеалістичної любові, то, тим менше було підстав сподіватися, що цю місію довершить обездуховлений матеріалістичний комунізм.

Так і сталося! Заповіданого „раю”, з його абсолютною й матеріальною рівністю, комунізм не створив, ба, навіть фактично вже відмовився від цього; натомість ставрував сучасність всіма негаціями свого внутрішнього змісту. Антисуспільне значення комунізму ховається не в його економіці і заповіданих світових революціях. Як будемо далі бачити, в цій практичній частині своєї програми він сам вже збанкрутував. Безпосередньої небезпеки цих його „реформ” не існує для світу. Тим більше, що на порядок дня прийшли в світі вже інші концепції, що відкидаючи демагогію комуністичної устроєвої нівеляції, перебудовують суспільства на *принципах творчої етики, громадського обов'язку й соціальної справедливості*. Тим ідеям належить будучність!

Руїницький зміст комунізму лежить у його світогляді. Пояснюючи всі вияви життя самим діянням матеріалістичних факторів, здвигаючи на п'єдестал *дикунського обожування матерію*, брутально попираючи ногами різноманітний світ ідей і

зводячи ряд найважливіших проблем і вимог людського духа до рівня „контрреволюції” — комунізм обездуховлює, каструє й обмежує в творчих спроможностях той фактор, що в дійсності є передумовою всякого поступу: *живу людину*.

Помиляється той, хто гадає, що ці риси комунізму проявляються лише тимчасово, поки він остаточно не переміг, що пізніше він створить свою власну еру культури, свободи й поступу. Бо його спрощуюча, нівелююча всі внутрішні цінності, природа (таким є зрештою цілий марксизм!) є *незмінною*. Трактуючи людину за препарат для ножа своєї діалектики, вихолощуючи в ній усі духовні первні, він неминуче мусить випускати її зі свого „операційного столу” у світ... одноким примітивом, варваром. А примітив ніколи не здібний творити будуючі вартості. В кращому випадку, він їх споживає; в гіршому — руйнує створене іншими. Сучасна практика московського комунізму дає багато цього прикладів.

Комунізм — це не середник розвитку й удосконалення життя; це уроена *самоціль*, що їй життя має підпорядкуватися без решти. І горе тому, хто зважиться думати, відчувати, бажати, а тим більше ділати вступереч тій самоцілі! Той у пазурах комуністичної диктатури буде знищений фізично. Коли ж і врятує себе, то лише за ціну відречення себе, перетворення в механізованого „робота” комуністичної системи, без власної душі, волі, розуму та прагнень. Всіма двигунами його внутрішнього „я” буде кермувати відповідний параграф комуністичної „політграмоти”...

Якщо б комунізм закріпився в світі, то суспільство законірно й все глибше впадало б у прірву духовного примітивізування та культурного здичавіння. Складну й величаву лабораторію життя, з грою його розгонових сил, ідей і волевих пристрастей, змінила б сіра кузня комунізму, де штамповано б “стандартну” людину-робота.

Спровоковане в перших часах жовтневої революції й опановане большевизмом суспільство, скоро відчуло ці деформуючі його прикмети. Не лише національно-поневолені, але й московські народні маси — а їх на початку так приваблювала примітивність комунізму — зрозуміли, що йти за ним, це значить стрімголов летіти в прямовисну безодню. І слідуючи голосові самоохоронного інстинкту, вони протиставили йому свою психологічну стихію. Зачалися епохальні в своїй грандіозності змагання. Приховані від зовнішнього світу, роками точилися вони — конвульсивні, жорстокі, з гекатомбами людських жертв.

З одного боку барикади була — *матерія*, озброєна в потужні середники кривавого терору; з другого — безборонний, але сильний хотінням жити, *дух*. Боротьба йшла за перемогу духовності,

за ідеали, за вірування, за мораль, за етику, за любов, за родину, за побут, за право індивідуальної ініціативи й творчості, за саму можливість існування, здушеного кривавим чоботом комуністичного доктринерства.

Сьогодні дух вже перемагає. Назверх ця перемога ще не проявляється у виразних формах. Тим не менше вона є фактом. Надломлений нею в самій своїй основі — комунізм у відвороті. Претендуючи колись на роль фактора, що покликаний безкомпромислово ламати та пристосовувати до себе життя, він тепер сам змушений *пристосовуватися* до накинутих йому реальною дійсністю обставин. Урядовому комунізмові наразі пощастило ще схоронити своє зовнішнє „лице”, але зміст його цілком вже не той, що в часи жовтневого буревію.

Повторюємо: сталінізм — це рештки неактуальної вже комуністичної догми, що в цілості підпорядкована тактиці вимушених компромісів.

***

Психологічна поразка комунізму відбилася й на його політико-економічній системі. Державна організація *теоретично* являлася для комунізму переходовим етапом до часу дефінітивного розвитку світової революції, що мала знищити капіталістичний устрій і збудовані на ньому держави. Таким чином, створення совіцької держави було на початку для компартії лише “прикрою необхідністю”, що забезпечувала їй опорну базу для дальшої боротьби за перебудову світу на бездержавно-соціалістичних засадах.

В ідеї державний устрій ССРСР мав створити особливу систему демократії продуцентів (пролетаріату). Все населення країни поділено було на дві основні категорії: „працюючих” і „непрацюючих”. Перша категорія набувала всі формальні громадсько-політичні права; друга не лише позбавлялася тих прав, але й можливості одержувати продукти усупільненого господарства. Конституція признала за органи державного керування так зв. *ради (совєти)* з виборних представників працюючих, що формально були організованим виявом народного суверенітету.

В дійсності ж вже на початку всю повноту влади в державі вихопила *комуністична партія*, цей „провідний авангард пролетаріату й світової революції”. Зосереджуючи в своїх руках усі ділянки державного, господарського та суспільного керування, тримаючи під червоним терором всі вияви життя, діяльності, ба, навіть почувань, народів ССРСР — компартія запровадила *режим*

своєї диктатури, що офіційно ототожнювалася з волею пролетаріату. Так компартія фактично перетворилася в чинник, що на його послугах стала сама держава й ціле її населення. *При тако- му стані конституція СРСР обернулася в фікцію.*

Цей процес панування компартії все заглиблювалася та дійшов тепер свого завершення в *формах сталінського правління.* Режим Сталіна це вже навіть не диктатура компартії, як певного колективу; це нічим необмежувана деспотія одної людини, що спираючись на підбрану кліку, підпорядкувала собі й компартію, і державу. Інспіровані Сталіним ухвали цього річного XVII партійного з'їзду цілком звели нанівець основні закони СРСР і скасували елементарні засади контролю державного управління. Так диктатура з початкового *засобу* досягнення поставлених цілей перетворилася у *самоціль.*

Сталінський режим є логічним наслідком примітивної програми комунізму, що свою ціль добачувала в механічному спрощуванні всіх різноманітних елементів життя й здійснювала це завдання брутальними методами терору. Хвора концепція не могла створити здорових форм суспільного існування! Всяка диктатура, обперта на перманентному політичному терорі і здушенні самодіяльності народу, стає ціллю в собі; вона водночас закономірно звужує й ту нечисленну суспільну базу, що на ній сама тримається. Так сталося й з диктатурою компартії. Опанувавши владу й зв'язані з нею соціальні та матеріальні користі, комуністична кліка все більше замикалася в собі. Вслід за упослідженими „нетрудовими” елементами, від неї відривалися й ті класи, що її саму привели до влади: *селянство та робітництво.* В останніх часах *глибока прірва вже лягає між масами компартії та її проводом, що тримається лише на інерції тимчасової революційної рівноваги.* Періодичні „чистки” кадрів компартії стверджують це явище.

Стремління комунізму до ліквідації нетрудових, паразитарних верств, *не могло само по собі викликати заперечень.* Дійсно, в кого можуть збуджувати симпатії непродукуючі, експлуатаційні елементи, що ними просякнений соціальний устрій сучасної капіталістичної демократії? Однак у цій соціальній реконструкції практичні методи комунізму цілком розійшлися з його теоретичними цілями. Сам розділ на „трудові” і „нетрудові” верстви давно вже перестав бути актуальним у змінених суспільних і продукційних умовах совіцького Союзу. Поглиблюючи його й тепер, сталінська диктатура керується навіть вже не соціальними міркуваннями, лише штучними, зовнішніми ознаками: „певна” чи „непевна” дана людина або колектив для пануючої кліки?.. Су-

часність совіцького Союзу визначається вражаючою нерівністю. Право на існування мають лише вибранці комуністичного режиму. Цих — зникаюча меншість. Всі інші засуджені на животіння, на сліпий послух і роль безвладного знаряддя в руках комуністичної деспотії. Цих — багатомільйонна більшість.

Переродження компартії в замкнену касту пануючих бюрократів змінило її дух і психологію. Її революційна енергія вгасла. Сучасне її наставлення — це бажання миру й безжурного уживання плодів перемоги... для самої себе. Відповідно до цього змінилися й погляди комунізму на істоту держави. Ця остання перестала бути для нього лише „прикрою необхідністю”... Автоматично ще й тепер виголошуючи святочні інтернаціональні формули, совіцька влада на ділі „деградувалася” до культу власної *великодержавності*. Це й не дивно! Поставивши своєю ціллю вдержання влади для самої влади, сталінська правляча кліка неминуче мусила опертися на базу, що найкраще її забезпечує: на державу. Вона теоретично не від того, щоб посісти й цілий світ! Але де є певність, що так буде? Хто може ручити, що в наслідку нових світових збройних заворушень вона не втратить і те, що має тепер?! Такі сумнівні „авантюри” вже не в стані приваблювати сучасний комунізм, з його консервативним „реалізмом”. Забувши про свої колишні максимальні постулати, він задовольняється мінімумом: тими можливостями панування, що їх дає йому ССРСР. „Краще ворона в руках, ніж орел у небі” — такою є філософія сталінізму. З цього психологічного моменту самозбереження випливає, як будемо бачити, і сталінська концепція „соціалізму в одній країні”.

При всьому своєму теоретичному інтернаціоналізмі, компартія була та є *еманацією московського духа та московської психологічної стихії*, зі всіма прикметами їх негативності, хаотичності, примітивності та самозаперечливості. Ці прикмети позначили і створену нею державу. В ССРСР — гасла інтернаціоналізму парадоксально сполучаються з московським імперіалістичним месіанством; ідеї найбільших утопій співіснують із реальним режимом терору та нищенням індивідуальності; матеріалізм — з містикою; соціалістичні постулати теорії — годяться з вражаючою соціальною нерівністю, що заіснувала на тлі комуністичного устрою, а гасла нової людини — з огидним у своїй заскорузлості міщанством. *Але насамперед, ССРСР — це вияв обновленої московської великодержавності, що їй комунізм (большевізм) намагається повернути зламану потенцію. Власне цією тенденцією слід пояснювати імперіалістичну політику комунізму у відношенні до поневолених народів ССРСР, що її він приховує брехливо-спекулятивними формулами ленінської „національної” теорії.*

Як бачимо, до існуючої державно-устроєвої концепції комунізму неможливо підходити з якими будь теоретичними критеріями. Практика московського більшевизму переліцитувала навіть (самі по собі деструктивні) комуністичні теорії...

Але й у плані економічному, що був його головною основою, комунізм не справився з поставленими теоретичними завданнями. Його найбільш класичною та додержаною в душі суворой доктрини епохою — був, згаданий вже, воєнний комунізм. Знищено тоді було приватну власність, особисту ініціативу, товарний обмін на засаді усталеної грошової одиниці та всі, дотепер знані, закони господарської продукції. Замість цього, економіку опанувала однобока концепція планового розподілу вже нагромаджених до революції багатств, без спроможності їх нового творення. Воєнний комунізм був поверненням до часів так званого натурального господарства, з його примітивним обміном; він означав деградацію економічної системи на століття взад. Це швидко зрозумів і Ленін, скасувавши воєнний комунізм і запровадивши „Нову Економічну Політику” (НЕП), що тимчасово відновила обмежену власність і приватну ініціативу в господарському виробництві. НЕП був першою поразкою комунізму з його теоріями загальної „уравніловки”. Зійшовши на манівці власної доктрини — він до неї вже не вернув! Логіка економічного розвитку та психологічна стихія мас невмолимо штовхала його до так легко знищених і так важко відновлюваних засад сучасної господарської системи, з її комерційним розрахунком, законами собівартості, оплати праці згідно з ознаками кваліфікації та грошовим ринковим товарообігом.

На невдачах комунізму відбилася й та обставина, що сам марксизм, теоретично зорієнтований на саму деструктивну фазу соціальної революції, не давав конкретного плану організації соціалістичного виробництва, а тим більше комуністичного розподілу його кадрів. Фатальний вплив мало й те, що комунізм — всупереч марксівській теорії про закономірність економічного назрівання соціальної революції — опанував владу якраз у Росії, де цих „закономірних” передумов не було. Цей парадокс змусив Леніна виробити... нову „теорію”, що вже незалежнювала процеси революції від її економічної дозрілості... В умовах диктатури компартії, її вождеві вільно було голосити які завгодно спекулятивні теорії. Та це справи не допомгло! Як із дерева й глини немислимо збудувати модерну машину, так і нерозвинена економічна система Росії не могла стати базою для соціалістичної реконструкції.

Ціла історія господарських п'ятирічних планів СРСР — це історія компромісів фантастичної доктрини комунізму з непереможними законами економіки. Економічний сталінізм — це не ко-

мунізм і не соціалізм; це особлива форма *державного капіталізму*, де основні принципи приватновласницької капіталістичної системи нещасливо сполучені з урядовим плановим бюрократизмом. Цей останній, відкинувши якраз найбільш життєві елементи капіталістичного устрою, заабсорбував у собі його негативні прикмети: монополізм, матеріальну експлуатацію, соціальну нерівність. У висліді, на тлі матеріально ожебраченої країни, заіснував економічний режим „доганяння Америки”, кермований не господарською доцільністю, лише інтересами політики панування. Будучність закономірно штовхатиме совіцьку економіку на шлях ще більших суперечностей, все далі від первісної її доктрини.

Економічна еволюція комунізму переходила в умовах опозиційних потрясінь всередині компартії. Сучасна „генеральна лінія” Сталіна, з її індустріалізацією й колективізацією — це властиво програма лівої опозиції компартії: *троцькізму*. Знищивши троцькізм у боротьбі за владу, Сталін позичив певні елементи його економічної програми. Але для троцькізму його економічна програма була лише *частиною* загального завдання; *центр завдання лежав у прискішенні світової революції*. Сталінізм відмовився від революційної концепції троцькізму та заступив її формулою „соціалізму в одній країні” що означала зле замаскований відворот від початкових революційних теорій. На цю нову тактику вплинули: *національно-консервативне й програмове переродження московського комунізму, його внутрішня слабкість і крах міжнародного комуністичного руху*.

Сучасна тенденція сталінізму до спільного фронту з міжнародною соціал-демократією є під оглядом дегенерації комунізму вельми характерна! Комунізм закінчує цикл свого розвитку; відірвавшись колись від поміркованого офіційного соціалізму в якості непримиримого революційного фактора, він — вичерпаний у своїй потенції — вертає на рейки спекулятивного угодовства. Теоретичні ідеали, змагання, нове життя, нова людина — де всі ті кличі, що колись захоплювали „стару гвардію” Леніна?! Сьогодні для червоних можновладців це вже не більше, як „левацкая балтавня”... Для цього вони стали надто „реалістичними”. Вже нема містики первісних поривів, коли не рахувати містичного самозакохання в себе та свою азійську володарність. *Їх ціль єдина: самозбереження, рятунок від наступу ворожих стихій*.

Ось реальні підсумки „найбільшого в історії” комуністичного експерименту. З великих мрій зродилась похмура, мерзотна дійсність. Комунізм вже на останньому етапі. Здержує його лише інерція колишньої енергії. Але не надовго. Бо історія не помиляється..

IV. ФАШИЗМ

Фашизм — це насамперед ідейна й духовна реакція на стан сучасності, що його витворили демократія, соціалізм і комунізм. Політична демократія, поступово втрачаючи духовну й національну основу свого єства, просякалася раціоналізмом і космополітизмом; соціалізм і комунізм цей процес поглибили своєю матеріалістичною концепцією та неприродними інтернаціональними утопіями. В цих виявах фашизм добачував небезпеку збочення суспільства на манівці духовного примітивізування та профанацію самої мети життя, і протиставив їм свою світоглядову й устроєву систему.

Коли демократія в основу своєї доктрини клала *надмірний культ розуму (раціоналізм, позитивізм)*, а комуно-соціалізм — *матерію (історичний і діалектичний матеріалізм)*, то фашизм свою філософію побудував на визнанні *духа, волі та ідей* (спіритуалізм, волюнтаризм, ідеалізм), за вирішальних чинників історичного розвитку.

Світогляд і устрій фашизму не поривають (як це теоретично хотів зробити комунізм) всіх зв'язків із створеним нашою епохою укладом духовного, культурного, морального, звичаєвого й суспільно-господарського існування. Вони ставлять собі завданням *оновити* цей уклад, пристосувати його до змінених умов життя, шляхом повернення до призабутих вже принципів ідеалізму та реконструкції перестарілих соціальних засад. Це не значить, що фашизм є мирною, еволюційною течією. Навпаки, — ціла його природа динамічна й революційна. Його внутрішня суть і реформи болюче б'ють комуно-соціалізм, закостенілий консерватизм і ліберальну демократію, проголошуючи їм війну. Мимо того фашизм захоче зв'язок із минувиною; на тлі її він виступає в ролі *творчого реформатора, а не руйнуючого нігіліста*. Цей конструктивізм його істоти органічно непримиримий із безтрадиційною, ворохобницькою природою комуно-соціалізму. Вростаючи своїми світоглядовими й політичними коріннями в *позитивні* надбання й традиції минулого — фашизм знаходить у них джерело свого новаторства, посилюючи та міняючи їх зміст і зовнішні форми, ослаблені чи zdeформовані часом й обставинами.

Так демократія скристалізувала сучасне поняття національності, і в порядку історичного процесу витворила політико-

соціологічне явище *державної нації*. Пізніше поширення егоцентричного лібералізму, гуманізму та космополітизму, вкупі з матеріалістичним світоглядом послабили й розхитали початковий зміст національного ідеалу. Фашизм підхопив, вирвав із рук демократії упосліджений ідеал нації та підніс його на небувалу висоту, вкладаючи в його життєве здійснення свою вольову потугу і пафос молодого творчості. Демократія також була творцем капіталістичного устрою. Започаткувавши епоху величезного матеріального прогресу, капіталізм із бігом часу все більше перетворювався в антисоціальний фактор. Демократія не виявила сил і здібностей, щоб своєчасно скорегувати шляхи капіталізму та узгіднити його дальший розвиток із життєвими інтересами народів, і внаслідок цього опинилася в хаосі соціально-класової боротьби та економічних потрясінь. Уважаючи, що капіталістичний устрій себе ще не пережив, фашизм старається використати його форми виробництва й обміну, водночас усуваючи їх шкідливі з соціального погляду прикмети. Цю тенденцію реформаторської тягlosti бачимо і в інших виявах фашизму.

Весь свій ідеалізм і волюнтаризм фашизм зосереджує в одному рішачому центрі: *у власній нації*. Нація для нього — це абсолютна цінність, що їй підпорядковується все інше. Всупереч демократії, що має тенденцію розглядати націю як механічний збір відповідної кількості індивідів, зв'язаних між собою насамперед реальними інтересами, *фашизм приймає націю за найвищу історичну, духовну, традиціональну й реальну спільноту, в рамках якої переходять процеси існування та творчості цілих поколінь — вмерлих, живих, ненароджених, — що зв'язані між собою нерозривно*. На розвиток нації впливають не так матеріальні умови, як насамперед прояви її збірної волі, її духовна активність. Відношення громадянина до нації повинно обумовлятися його ідеалістичним устремлінням віддати їй максимум праці, сил і жертв, аж до самовідречення включно.

Ставлячи в основу своїх ідеалів націю, фашизм ототожнює її з державою, як тою формою, що найкраще забезпечує національний розвиток. Відношення державних націй між собою слідує не за утопіями згоди, братерства й пацифізму, *лише улягає неминучим законам змагань, боротьби та конкуренції, де перемагає лише зручність і сила*. Висновком цього — признання імперіалізму, як вирішального середника існування й розросту власної держави-нації, що її фашизм хоче бачити могутньою та величною. Змагаючи до посилення держави назовні, *фашизм об'єднує навколо спільного національного ідеалу всі соціальні прошарки нації, викидаючи гасло; нація й держава*

понад класи й партії. Цей його всенаціональний і надкласовий принцип в основі заперечує режим політичної демократії, з пріоритетом її часткових партійних інтересів, як також апологетику внутрішньої соціальної боротьби та інтернаціоналізму комуно-соціалістичної доктрини.

Однак, фашизм здає собі справу з того, що мету сконсолідування цілої нації навколо спільного ідеалу та усунення міжкласових противенств можна досягнути лише при умові унешкідливлення тих антисуспільних факторів, що закладені в капіталістичному устрої. Тому, кермуючись системою капіталістичного виробництва й обміну, він водночас прямує до нівеляції її шкідливих проявів через *погодження* інтересів праці і капіталу. Цю реформу фашизм перевів шляхом організації соціальних верств держави в *спеціальні* синдикати, що об'єднують відповідні категорії громадян — виробників матеріальних і інтелектуальних вартостей. *Синдикати, відповідно до роду своєї професії (селяни, промислові робітники, торговці, підприємці, інтелектуали і т. д.) об'єднуються в корпорації; від них бере свою назву корпоративний устрій фашизму.* Що нового дає для сучасності цей устрій?

Як вже знаємо, оперта на принципах економічного лібералізму, демократія полишила розвиток господарських процесів без організованого контролю. Господарська діяльність у цілості базувалася на приватній власності, ініціативі та грі особистих інтересів. Свобідна конкуренція витворювала, після загального переконання, якусь „рівноділаючу”, що „сама по собі” узгіднювала розбіжності в інтересах загалу й в ім'я поступу. Так створилося класичне „стихийне капіталістичне господарство”. Коли ця система могла навіть із користю існувати в початках капіталістичного розвитку, то з бігом часу привела вона до класових антагонізмів і революційних потрясінь. Опанована партійництвом політична демократія не могла усунути загрозливих соціальних явищ. Її заходи у вигляді різних законів і норм, що регулювали питання продукції, обміну, інтересів праці і так далі, були лише фрагментами, що виходили не з суцільного, до кінця передуманого плану, лише з випадкових умов і компромісів тої чи іншої парламентарної кон'юнктури. Як це відбилося на демократії — ми вже знаємо, її устроєву систему скомпрометовано; демократичні держави стали тереном зажерливої внутрішньої боротьби, коли то загальнонаціональні інтереси втрачають майже всяке значення.

Корпоративний устрій фашизму, організуючи населення в продукційні синдикати, бере під державний контроль соціальну й господарську політику країни. Залишаючи основні елементи

капіталістичної системи — приватну власність та ініціативу — він одначе не полишає господарську діяльність населення на волю „гри стихійних сил”; лише намагається її погодити з загальнонаціональними й частковими інтересами, віддаючи пріоритет *першим*.

Соціальні відносини, зокрема відносини праці й капіталу, фашизм розв'язує не міжпартійною, міжкласовою й парламентарною боротьбою — як це робить демократія — лише методами *національної солідарності*, що виявляються в узгідненні цілей і співпраці підприємців і працюючих, при верховнім і обов'язковім арбітражі державної влади. Всі соціальні конфлікти й питання господарської діяльності розв'язуються радами дотичних корпорацій при співучасті держави.

Створений фашизмом корпоративний устрій (він зродився з давно вже знаних так званих синдикалістичних теорій, що їм фашизм надав відповідного до його національних ідеалів своєрідного змісту) є предметом безнастанних провокацій із боку засадничих противників фашизму: демократів, соціалістів і комуністів, що силкуються представляти його, як замаскований „гарними словами національної солідарності” середник визиску працюючих у руках пануючої капіталістичної буржуазії... Слід признати, що власне в цей спосіб розуміють фашизм і різні його непокликані прихильники, що в різних країнах походять із реакційних і ворожих самій ідеї *соціальної справедливості* верств так званих „акул” фінансового, промислового та аграрного капіталу. Наслідуючи назверхні його форми, вони часто-густо приховують свої справжні хижацькі тенденції гаслами „нації, надкласовості й солідарності”, компрометуючи в цей спосіб сам фашизм.

Думаємо, що створена фашизмом соціально-господарська система ще не є закінченим ідеалом; до певних її елементів можна підходити й з критичними увагами. Одначе помилкою було б уважати її як засіб, що стоїть на послугах капіталу для експлуатації трудових мас. Чисельні факти показують, що фашизм з однаковою рішучістю може „вдарити по руках”, як представників капіталу, так і праці, коли ті чи другі схильні виявляти пріоритет часткових, особистих інтересів над національно-державною доцільністю.

Історична заслуга фашизму полягає в тому, що в хаосі повоєнних відносин, коли перебуваючу в безчинній летаргії демократію намагався добити комуно-соціалізм для своїх „експериментів” — він спромігся не лише здушити внутрішні руїнницькі сили, але й здійснити свою власну соціальну систему, що хоче активно пристосуватися до нових вимог життя, кладучи перші осно-

ви для дальшої устроєвої реконструкції нашої хворої епохи. Демократичному сонливому „непротивленню злу” і ворохобництву комунізму — фашизм протиставив чин творчої розбудови, що вже дала певні позитивні наслідки.

Корпоративна система фашизму нерозривно пов’язана й з його державно-політичним устроєм. Основні ідеї й форми останнього також різко протилежні демократії. Демократія, визнаючи людину, з її вродженими правами й вартостями, за самоціль, послідовно дійшла до парламентаризму. Не те фашизм. Уважаючи краєкутним камінням своєї ідеології націю-державу, він підпорядковує їй у цілості й суспільство, і окремих людей. Людині фашизм не відмовляє в її вартостях, одначе відношення громадянина до держави будує не на її „вроджених людських правах” (як це робить демократія) *лише насамперед на її обов’язку перед нацією-державою*. Демократія висунула гасла: „свобода, рівність, братерство”, їм фашизм протиставить свої ключі: „*обов’язок, ієрархія, дисципліна*”.

Фашизм скептично задивляється на творчі спроможності народних мас. Останні не є діяльним чинником поступу. Творчість нації визначає й реалізує меншість; що її він називає *аристократією духа*. Ця провідна меншість своїм ідейним багатством, активністю, пристрасною волею та здібностями творить життя, досягає здобутків, що ними користується цілий народ. Цій меншості і належить кермо в державі. Свою владу вона дістає не на підставі виборчої більшості демократії. Бо більшість — каже фашизм — це насамперед юрба, механічна збиранина одиниць, що сама не знає власних хотінь і користей. Не питати в неї рішень, лише вести за собою для її ж власного добра — повинна провідна меншість. Логічним висновком цих поглядів фашизму на творчу роль маси був встановлений ним державно-політичний режим *диктатури*.

***

Диктатура не є для фашизму тимчасовим методом правління; вона заведена, як основний елемент державного устрою.

Законодавчою установою фашистівської держави є парламент, що складається з представників згаданих корпорацій і різних науково-культурних організацій. Ці установи не мають права вільних виборів, як це бачимо в демократії. Вони лише намічують у певній пропорції кандидатів до парламенту, подаючи їх реєстри на розгляд так званої Великої Ради, що представляє найвищий політичний орган держави. Велика Фашистівська Рада

управнена викреслювати небажаних їй кандидатів і заступати їх іншими. Затверджений реєстр кандидатів до парламенту ставить-ся на всенародне голосування. Населення може голосувати „за” чи „проти” цілого реєстру, а не окремих кандидатів.

В ідеї, фашистівській парламент має реалізувати участь об'єднаного в корпораціях населення в державному управлінні. Фактично він лише реєструє й формально ухвалює рішення Великої Фашистівської Ради. В ближчому часі можна чекати ліквідації цього парламенту, а на його місці, очевидно, стане Національна Рада Корпорацій.

Цілою політикою держави кермує Велика Фашистівська Рада; до неї входять провідники фашистівської партії та представники уряду. Таким чином, єдина й легальна в країні партія (всі інші партії — заборонені) ототожнюється з державною владою й вона купчить у своїх руках все управління. Широко розгалужена партійна організація охоплює не лише центральний державний апарат, але й владу на місцях, в провінціях. Управління визначається стислим урядовим централізмом, на тлі усунення громадської самодіяльності; фашизм скасував і органи місцевої самоуправи, настановляючи замість представників самоврядування — державних урядників.

На чолі держави стоїть король. Фактично він виконує лише репрезентативні функції суверенітету, в той час, як вся повнота державної влади перебуває в руках „луче” — Муссоліні. Це є вождь, що його ніхто не обирав, він сам взяв до рук владу. Диктаторів не вибирають — каже фашизм — вони самі приходять.

Не важко зауважити певні подібності в державних устроях фашизму й комунізму, хоч виходять вони з цілком протилежних і ворожих до себе доктрин. Формальні позначки диктатури виступають в фашизмі ще більш підкреслено, ніж в комунізмі. Комунізм теоретично заступає принципи влади колективу — безкласового (чи вірніше однокласово-пролетарського) суспільства. Свою фактичну диктатуру він лицемірно ховає під спекулятивною маскою „тимчасовості” і опереткових „рад”. Фашизм натомість, виразно заперечує владу колективу, будуючи її на принципах монархізму та суспільної ієрархії. Зовнішня схожість обох режимів *не урівнює ототожнювати їх внутрішній зміст*. Диктатура фашизму базується на *здорових* основах суспільної культури й моралі; вона виростає з тисячолітніх творчих традицій старого Риму, та, навіть при деяких своїх внутрішніх дефектах, лишається чинником *будуючим*. Диктатура комунізму *заперечує* й культуру, і мораль; її зродила стихія варварського московського нігілізму, що робить її фактором руйни.

✧ Чи посідає фашизм такі ідейні, суспільні й політичні цінності, що упідставнюють голошену ним місію реформатора нової доби й забезпечують його закріплення на шляхах історії? Відповідь на ці питання треба почати з оцінки його духовного змісту та ідей, що ми їх коротко окреслили. Треба зазначити, що *основні* ідеї фашизму не замкнулися в самій Італії, але швидко поширили свій вплив у цілому світі, посилюючи та оформлюючи той психологічний і суспільно-політичний процес, що по останній війні *стихийно* вибував серед різних (насамперед поневолених і покривджених) народів; *це — націоналізм*. Сам фашизм, *це насамперед націоналізм — любов до власної батьківщини й патріотичне почування, доведені до самопосягати й культу жертвенного фанатизму. Джерелам його народження є національний інстинкт, національний дух і національна свідомість*.

Ворожа постава фашизму до демократії й комуно-соціалізму базувалася на початку не так на запереченні їх устроєвих концепцій, як насамперед їх внутрішнього змісту, що йому фашизм проголосив безпощадну війну. Фашизм відчув, що хворобливий лібералізм, космополітизм, матеріалізм і утилітарний примітивізм нашої епохи загрожують згангренувати духовність і суспільний організм нації, розсаджуючи її зсередини. Зроджена колись сама на здоровому національному інстинкті — демократія поступово марнувала свій творчий капітал. Вкупі з соціалізмом вона позначила нашу добу безідейністю, сірою і безбарвною меркантильністю та тупим своєкорисним анархічним міщанством. Фашизм наново відкриває забутий світ ідей, він апелює до духовності й змагає до морального переродження нації, в ім'я її зросту, блага й сили. На місці скептичного релятивізму демократії — він ставить віру й абсолютний світогляд; компромісовості — непримиримість у захисті своїх постулатів; безвідповідальному, претензійному в домаганнях прав і скупому у виконанні обов'язків, лібералізові — він протиставить повинність дисциплінованого чину; космополітизові й інтернаціоналізові — ідеал власної нації; суспільній та ідейній анархії — внутрішній лад і мир.

Дарма й нещиро жахаються представники демократії та комуно-соціалізму простолінійної безпосередності фашистських ідей, що їх вони в опінії свого примітивно-міщанського оточення виставляють як „зоологічне” страховище й „аморальне” викривлення мети життя та людської природи... Бо, оперуючи „високими” гаслами миру, справедливості, братерства, рівності й інтернаціоналізму — вони самі своєю практичною чинністю ці гасла перетворили в спекулятивні брехні, в глузування над людиною! Фа-

шизм виявив чесність із собою, коли на місце їх підступних, брехливих фраз, *що присипляють чуйність слабших*, поставив на порядок дня нашої епохи всю неприховану правду життєвої концепції, що відвічно спирається на *чинну мораль*, на закони *противенств* і на право *сили*.

В цьому збудженні первородного інстинкту нації, в напруженні її ідей і активізуванні її творчих потенцій лежить заслуга фашизму-націоналізму не лише перед власною батьківщиною, але й перед іншими — насамперед поневоленими — народами. Для цих останніх свідоцтво творчого духовного напруження фашизму й його змагань за життєві ідеали нації, повинно бути незабутнім „мemento” і дороговказом їх власних почувань і чину. Бо ті з них, що перелякано відвертаються від імперативних заповітів фашизму в силу своєї сліпої, безкритичної прив’язаності до наркозу демо-соціалістичних забобонів про „мир, згоду, благоденствие” та інтернаціоналі — ті з них ніколи не матимуть діючого миру (і свободи). Призначення таких народів — бути погноєм для інших!

Поруч із ідеологічними цінностями, фашизм визначає конструктивність його суспільної концепції, з її устремлінням до об’єднання цілої нації на зреформованій соціальній базі. Соціалізм і комунізм, заперечуючи націю, хотіли її розкласти на окремі антагоністичні складники; демократія, хоч і визнає теоретично націю, своїм ліберальним егоцентризмом, соціально-господарською безплановістю та всім устроєвим укладом не погамовує цього розкладу, полишаючи його „внутрішній логіці” життя та випадковим парламентарним кон’юнктурам.

Фашизм став на правильному розумінні *органічності* нації, *пов’язаності її окремих соціальних складників*, як тих атрибутів, що необхідні для здорового розвитку цілого національного організму. Не обмежуючись на проголошенні цієї засади в теорії, він — як ми бачили — і на практиці застосував реконструктивний соціально-господарський план, опертий на співпраці класів, позапартійності й корпоративнім устрої. І хоч цей план ще не дійшов свого остаточного завершення, хоч, можливо, зазнає він у своєму дальшому розвитку певних змін, то до його ідей і устроєвих принципів належить застосовуватися з *найбільшим співчуттям і прихильною увагою*. Слід сподіватися, що головні — випробувані часом, досвідом і обставинами — його елементи стануть основою для дальшої соціально-господарської реконструкції нової епохи.

Дещо відмінне становище належить зайняти до державно-політичного устрою фашизму. Як вже згадувано, диктатура для фашизму не є переходовим етапом. Вона є *стабільним* елемен-

том устрою й впливає з певних рис фашистівської ідеології, що творить культ сильної одиниці — вождя, і провідної меншості, при одночасовому недовір'ї до будуючої ролі народних мас. Провідна еліта творить і наказує; маси виконують і повинуються — така формула фашизму.

Засадничому розглядові проблеми диктатури ми теж присвячимо окремо увагу. Тут лише зазначаємо, що *відкидаючи з найбільшою непримиримістю* устрій політичної демократії, визнаючи благодворні впливи диктаторського правління в певних обставинах, і засадничо *заступаючи* устійнені принципи *авторитарності* нормального державно-політичного режиму — ми водночас задивляємося на деякі засади диктатури фашизму з певною критичністю. *Перманентна* диктатура з правила схильна позначати життя *надмірним* урядовим етатизмом і відтворювати культ своєманітної „поліційної держави”, що гальмують розвиток суспільства та індивідуальності. Гадаємо, що цих прикмет не позбавлений і устрій фашизму.

Щоправда, власне цей його устрій скріпив Італію та підніс її силу та авторитет на небувалу височінь. Одначе, не слід забувати, що в сучасному наростанні потуги фашизму ми якраз обсервуємо початковий (найбільш активний і творчий) процес кристалізації диктатури, що її на чолі з сильним, високоздібним і талановитим Муссоліні, реалізує молода еліта. Ця еліта — це ще свіжа невичерпана енергія, що перебуває в пафосі, в екстазі будуючого, безкорисного, ідеалістичного чину. Але... може й для неї прийти пора самоконсервації, зі всіма впливаючими з того від'ємними наслідками. Десяток років існування режиму, це надто малий протяг часу, щоб на основі його можна було встановлювати „залізні закони”, без ризику помилитися.

Сила фашизму в тому, що він спромігся на місце розхлябані, обезличеної дійсності висунути потужну ідею. В цей спосіб створив він середники духовного гарту й скріплення життєвих первнів націй, знеможених від блукань в лабіринтах шукань і сумнівів. Суспільна його заслуга в тому, що касуючи гнилий егоцентризм демократії й комуно-соціалізму, що добачували в людині будь недоторкальне „табу”, будь об'єкт для неприродних експериментів — він зумів цю людину поставити на службу нації, посилюючи в ній розхитаний інстинкт *соціальності* й ослаблене почуття *обов'язку*.

Слабкість фашизму в надмірному урядовому централізмі його системи, що утруднює процес творчої *індивідуалізації* громадянства. Було б трагічно, коли б ця прикмета загальмувала його розгоновий поступ. Бо це могло б викликати ще більший маразм і ще глибший розклад нашої епохи.

V. ДИКТАТУРА

Політична диктатура належить тепер до найбільш спірних і актуальних суспільних проблем. Демократи вважають її за абсолютне зло, що загрожує людству культурним занепадом і повертає суспільство до часів середньовічної деспотії. Натомість прихильники диктатури добачують у ній єдиноспасенний засіб направи політичних відносин і оздоровлення розхитаних основ суспільного життя. В практиці, устрій диктатури бачимо на протилежних бігунах політичної сучасності: з одного боку в московському більшовизмі, з другого — в італійському фашизмі та інших, споріднених із ним, рухах.

Комуністичної диктатури ми в цим місці не беремо під увагу. І то не лише з причин *засадничого заперечення* її теоретичних підстав, що їх ми вважаємо за руйнівні й неприродні, але й тому, що *реальні вияви* диктатури більшовизму є вислідом внутрішніх суперечностей між самою соціалістичною доктриною та практикою більшовизму. При таких умовах годі шукати теоретичних залогень сталінського варваризму!.. Сталінізм давно перестав рахуватися й з марксівською концепцією соціалістичної диктатури, кермуючись у своїй політиці виключно інтересами пануючої партійної кліки.

Цілком відмінно представляється внутрішній і реальний зміст диктатури фашизму та інших націоналістично-авторитарних рухів. Фашизм не маскує її брехливими твердженнями про „владу мас”, або спекулятивними запевненнями в її „тимчасовості” (як це робить московський комунізм). Диктатура для фашизму — це не лише метод політичного кермування; *це синтез його суспільного світогляду, що здатність до керівництва визнає лише за індивідуальністю й провідною меншістю.* Фашизм не вірить у владу більшості, в тих її механічних формах (партії, голосування, парламент), що їх створила політична демократія; замість демократичного культу *кількості-числа*, він творить культ *якості — творчої одиниці.*

Свій політичний устрій фашизм будує на принципах суспільної *ієрархії, авторитарності й монократизму*, де право на кермування мають лише *найліпші*, себто ті громадяни, що своїми здібностями, енергією й досвідом покликані творити провідну еліту нації — її духовну аристократію. Ця еліта, очолювана вождем-диктатором, веде за собою більшість нації — народні маси.

Висунені фашизмом ідеї авторитарності суспільної організації знайшли широкий відгомін і визнання серед націоналістичних рухів інших народів. Між ними та прихильниками старих усторових теорій уже від літ точиться завзята боротьба за впливи й владу, що вже позначається певними наслідками: *націоналістичні рухи скрізь у наступі; їх противники скрізь у відвороті*. Причини цього явища ми вже з'ясовували раніше: націоналізм — з його реформаторськими суспільними тенденціями — є діюча й корисна реакція на стан, що його витворили анархія політичної демократії та нівелююче руїнництво комуносоціалістичного колективізму. Власне у *внутрішній конструктивності* авторитарно-націоналістичних рухів захований „секрет”, що притягає до себе розчаровані й зневірені в хаос існуючих відносин суспільні маси.

Цей *неоспоримий конструктивізм* тим не менш не звільняє нас від обов'язку поставитися з критичністю до тих *надмірних* (і часто непокликаних...) ідеалізаторів режиму диктатури та її методів, що в своєму захопленні схильні цілком ігнорувати те органічне тло, на якому лише і мислимі *здорові* форми самої диктатури. Такі ілюзії часто витворюють помилкові й небезпечні погляди на більшість (народну масу), як на ту „ворохобну юрбу”, або „деструктивну чернь”, що до неї, мовляв, можуть бути застосовані лише два середники кермування: сліпий послух і... погорда. Забуваючи, що самий політичний устрій — це *є насамперед пристосована до вимог місця, часу та умов система доцільності* — вони обертають його в самоціль, у незмінну на віки вічну догму.

Підходячи до критичного обговорення проблем диктатури, провідної меншості й народної маси (більшості), зазначимо, що в аспекті історії вони не є новими. Зокрема питанням „правління найкращих” суспільство займалося вже з тих часів, як заіснувала державна організація й політична наука. Є величезна кількість рецептів цієї „селекції” провідної еліти. Певна частина з них знаходила собі примінення в практиці життя, виконуючи свою позитивну суспільну роль до часу, поки їх перестарілий зміст не заступали нові засади й форми. Цей історичний процес є доказом, що творення суспільних устроїв завжди підпадало впливам *еволюції*, в даному етапі якої збігалися й знаходили собі конкретний вияв нові ідеї, нові поняття моралі й нові матеріальні форми існування. Коли в історії розвитку державних і соціальних устроїв хочемо встановити якийсь тривалий закон, то він проявляється хіба в одному: всякі спроби творення тих чи інших усторових форм завжди давали від'ємні наслідки тоді, коли вони *відривалися* від народу, або полишали його лише в становищі *пасивного* глядача та вико-

навця. Існуючи певний час з допомогою насильства або інерції, вони банкрутували чи то під внутрішніми революційними ударами, чи то внаслідок власного відмирання, спричиненого ізоляцією від більшості суспільства.

Ми підкреслюємо рацію тези фашизму про величезну, конструктивну роль творчої індивідуальності в процесах життя. Геній, воля, духовна сила, розумова вищість, моральні прикмети й активний розгін людської *особистості* завжди були надзвичайно важливими двигунами ідей, культури й прогресу, будуючи нові епохи. Так само правильний є погляд фашизму, що, дібрана на підставі *якості* провідна меншість (еліта) є мозком, нервом, душею і провідництвом більшості. Ця еліта є уособленням якісних багатств нації; вислідом її творчості користується й більшість — народна маса. Історія дає чисельні приклади величезної ролі індивідуальності й провідної еліти в державно-політичному та культурно-цивілізаційному житті народів. Заперечувати ці факти можуть хіба сторонники вульгарно-демократичного культу натовпу, комуно-соціалістичного „колективу”, або анархізму.

Але... чи управнюють вони до скороспілих, при тому „засадничих”, висновків про брак конструктивності народної більшості, до погорджування нею?.. Чи дійсно народні маси — це лише „юрба”, що її отарна психіка, примітивність і ворохобність унеможливають творчість і засуджують її лише на роль сліпого знаряддя в руках провідної меншості?.. Такі погляди, що їх тепер доволі часто зустрічаємо в надто екзальтованих ідеалізаторів „вождизму”, є діаметральною протилежністю до теорій політичної демократії та споріднених із нею „народницьких” течій, що лише в масі добачують джерело „правди всіх правд” (класичним зразком цього є відома заява, що у конфлікті влади з масою, вина завжди на боці... влади). Порівнюючи ці відмінні погляди, ми гадаємо, що правда десь посередині...

Заперечування *ad hoc* творчих спроможностей народних мас повинно привести до заперечення значної частини історії культури людства. Бо ж хто в силі заперечити, що остання твориться й збагачується не лише і не виключно зусиллями провідних еліт, але й постачається неоцінними вкладками з неоформлених глибин народних? Досить вглянутися в етнографію, епос, мистецтво, штуку, музику, культуру і т. д. даного народу, щоб переконатися в тій важливій ролі, що її відіграє будуючий інстинкт його мас. Що більше, історія дає також приклади, коли власне народні маси, у своєму здоровому консерватизмі й духовній устійненості виказували у вирішальних подіях далеко більшу відпорність, ніж їх провідні верстви: вони зберігали здобутки національних культур і

політично-державних традицій навіть тоді, коли їх еліти, під впливом асиміляції, ставали на службу ворожих історичних факторів. Це саме сталося в історії Українського Народу. Ніде правди діти!.. Коли б не ті (погорджувані деким із наших „консервативних аристократів“...) українські маси — не існували б сьогодні підстави відродження Визвольної Ідеї, бо якраз наша стара „еліта” не лише не спричинялася до її скріплення, але стала середником її нищення в ворожих руках (ці явища бачимо ще й сьогодні!). Наша історія дає справді рідкий приклад, коли не еліта, лише власне народні низи стимулюють появу нової провідної меншості, висуваючи її на кін життя зі своїх невичерпаних творчих глибин.

Конструктивізм мас не обмежується на ділянках народного побуту й культури. Він проявляється й у суспільно-політичному житті, коли маси стають чинником акції, джерелом нових ідей, шукань і здобутків. Коли комуно-соціалізм добачує причини політичних, господарських і соціальних процесів в історії лише в факторах матеріального порядку, то він допускається помилки, подібно як ті, що ці процеси пояснюють *виключно* впливами ідей і волі провідної меншості. Бо в дійсності на ці здвиги (зміни соціально-господарських систем, державні перевороти, національні революції і т. д.) впливають фактори й духовно-ідейного, і матеріального характеру, що — сполучаючись у певний причиновий зв'язок — витворюють імпульси нових прагнень і чину. Поруч із впливами ідей еліти та реальних обставин життя, стає в тих здвигах активним співчинником і народна маса. Коли цього немає, то такі процеси не в стані набути значення переломної історичної події та змінити існуючий уклад. Зарисувавшись в обмеженому середовищі даної еліти, вони там же й ліквідуються, або консервуються до часу, поки їх змісту не зрозуміє й не піддержить маса. Треба зазначити, що в більшості випадків народні маси, ангажувавшись у певні політичні події, виявляють правильне, здорове відчуття моменту та його значення, хоч чинність їх і має переважно стихійний, неупорядкований характер. Вияви „сліпоти” мас трапляються тоді, коли дана ідея чи історичне завдання ще не заглибилися й не оформилися в їх почуваннях і колективній свідомості.

З другого боку народна більшість — з огляду на свою масовість і неоформленість — мало придатна до тяглої, планової, систематичної чинності в широкому державному масштабі. Виявляючись у рішачючих моментах у вигляді стихійних здвигів і зривів, її енергія в нормальних часах розпливається, розпорошується в тисячах дрібниць серед сірих життєвих буднів. *Координація цієї енергії, уложення її в певну, постійно й правильно діючу, систему, де рішають план, свідомість цілей і способів їх досяг-*

нення — належить вже еліті, провідній меншості нації. Мобілізуючи всю чинність народу, висуваючи перед ним і розділюючи поміж окремими соціальними прошарками завдання, правильно вчуваючись в їх збірні устремління — провідна меншість веде народ за собою на шляхи його загального розвитку. Як бачимо, саме життя логічно розділює роль маси й еліти. Коли завдання останньої означаються вже самим її змістом, то маса — це те середовище, де народжується творча індивідуальність, де наростають і акумулюються збірні будуючі потенції, що без них не лише була б неможливою провідна функція еліти, але зникли б усі життєві підстави її власного творення.

Як окрема індивідуальність, так і провідна меншість є *продуктом свого оточення* (народу). Своїм генієм, здібностями, силою духу й волі вони можуть у певних періодах це оточення собі в цілості підпорядкувати, але сама їх поява залежить від його *розвитку та якісного змісту*. Ескімоси не дали і певно не дадуть світові Бетховенів і Кантів, папуаси — Едісонів, тунгузи чи вотяки — великих політичних систем і провідників. Не видадуть вони і геніїв, бо коли б такі в них і з'явилися, то були б змарновані без відповідних можливостей свого проявлення. В цьому немає нічого випадкового... Бо творчість вибранців даного народу (провідників) обумовлюється виміром багатства *його духа*, його культурних, соціальних і матеріальних ресурсів, *його* внутрішньою свободою, *його* зовнішньою незалежністю та *його* державними традиціями. Ці власне ознаки ділять народи на аристократів і плебеїв, на сильних і слабих, пануючих і поневолених, продуцентів цінностей і їх споживачів, або... руїників.

***

Еліта (провідна меншість) є *функцією* власного народу; її внутрішній зміст і спроможності у великій мірі залежать від його зрілості й розвитку, а провідна роль — *від постійного з народом контакту через втягнення найглибших його прошарків у процес активної співтворчості з нею*.

Між тим у сучасності існують тенденції легковажити ці підстави суспільного розвитку, і це доходить аж до встановлення дивовижних „законів”, згідно з якими провідники й диктатори не лише не є витвором більшості, не лише не мають рахуватися з її стремліннями, але своєю власною волею і часто всупереч бажанням народу „цієї суми пасивних нулів” — мають здійснювати йому ж на користь те, чого він сам ніколи навіть собі не усвідомив би. Такі приклади дійсно бували...

Нам пригадується велична постать Богочоловіка Христа та небагатьох інших гігантів-реформаторів. Але ж такі постаті з печаттю божеського духа являються раз на століття, а то й ще рідше! Щасливий той народ, що йому доля судить таких вождів. Ну, а як їх немає? Чи ж можливо на такій презумпції, що виходить із якогось фетишизму, будувати устрій держави — отого цілком реального витвору, складного механізму, що його складові частини вимагають безнастанного пильнування й *раціонального* поділу праці та керівництва?

Треба зазначити, що сама проблема диктатури (коли розуміти її не як *доцільний метод*, а як *догму*) є надзвичайно скомплікованою й у критеріях своїх суб'єктивною. Бо на практиці кожний диктатор і його провідна група глибоко переконані, що власне вони самі та їх правління є „найкращими”, в той час як інші — „гірші”. Як встановлювати правильні критерії в оцінках кожного окремого випадку цієї проблеми?

Історичні приклади доводять, що диктатори й авторитарні провідні меншості найкраще здібні виконувати свої суспільні функції і досягати величезних здобутків якраз *на початках* свого *самотворення*. Вираз *самотворення* підкреслюємо, бо справжня диктатура майже завжди приходить і опановує життя сама собою. В цьому й полягає одна з її різниць від демократичного правління, що повстає вона при найменшій „організації”, (вибори, голосування і т.д.) внаслідок свого вміння правильно вчутися в завдання моменту, ба навіть епохи, і зрозуміти їх — захований від інших — зміст. В початковий період диктатури, її представники найчастіше визначаються високою ідейністю, могутнім напняттям свого духа, безкорисністю, творчою здібністю й самопосвятою. Ці взнеслі прикмети провідників сугерують, захоплюють більшість народу, що в масі своїй з правила прив'язана до дрібниць життя й не легко від них відривається. Пірвана чинною волею й високими прикладами проводу, ця більшість вже безкритично, без всякої надуми, полонена самим чуттям і вірою, іде за провідниками, сліпо повинуючись їх наказам. Це буває переважно в вирішальних, переломових епохах життя даного народу; *нещасливий той народ, що не схоче, чи не зуміє в такі моменти огорнутися цим поривом єдності під проводом найкращих!*..

Одначе, пізніше стає часто так, що провідна меншість, досягнувши поставлених цілей і закріпивши в своїх руках владу, поступово виказує тенденцію в самій собі замикатися. Приходить час її самоконсервації й відриву від живих джерел народу. Її початковий духовно-ідейний порив заступає „ділова” практичність і бюрокра-

тизм; свідомість понесених жертв і трудів висуває егоїстичні претензії до особистих привілеїв, спокою й „тепліх місць”; загальні цілі затушовуються пріоритетом персонального чи групового інтересу. Дальші стадії диктатури з бігом часу все посилюють вказані тенденції. На порядок дня приходить вже внутрішня боротьба за втримання свого панування. Диктатура з чинника, що на початку служив загальним інтересам, обертається в *самоціль*, витворюючи умови, що з одного боку шкодять суспільству, а з другого — підкопують її власні основи.

Процес розмінювання внутрішніх вартостей диктатури та просякнення її антисуспільним змістом відбувається навіть і тоді, коли її самотворення стимулювали великі, чисті ідеї. Ці останні лише до часу стримують негативні вияви, що заховані в диктаторському режимі. Наслідком останніх бувають чи то революційні зриви, чи суспільне примітивізування, що тягне за собою культурний і політичний занепад даного народу. *Перманентна диктатура — це, власне кажучи, навіть не форма нормального державного устрою.* Вся історія політики не знає прикладу, щоб диктатури, *задержуючись довше, ніж того вимагає доцільність, що їх зроджує* — являлися режимами будуючими. Навпаки — вони майже завжди тягли за собою катастрофи, що надовго стримували подальший суспільний розвиток.

Лише державний устрій, де — побіч принципів авторитарності правління, якісної суспільної ієрархії й дисципліни — збережені також елементи суспільного контролю та самодіяльності (в їх здорових формах) — лише такий устрій у стані своєчасно стримати переродження диктатури в антисуспільний чинник і забезпечити нації корисне сполучення авторитарності проведу зі збірною, діючою волею народних мас. При цьому сполученні відбувається постійна співчинність між творчістю провідної меншості й працею, корективами й безпосередніми почуваннями середньої „масової” людини. В цей спосіб переходить нормальний обмін функцій у національно-державному організмі, подібний до циркуляції крові в здоровій людини.

Цієї рівноваги не здібна додержати *перманентна, застаріла диктатура.* Ізолюючи свою провідну меншість від мас, вона не лише усуває всякий суспільний контроль, але й нищить природне джерело свого скріплення свіжими силами з ґрунту. Паралізуючи в реальному житті всі вияви народної ініціативи, критичності й самодіяльності, зобов'язуючи всіх лише до сліпого послуху та виконання волі одиниці, чи обмеженої кількості тих одиниць, унеможлиблюючи суспільне виховання мас і привчаючи їх орієнтуватися

виключно на вказівки пануючої касты — така диктатура руйнує умови, що серед них лише може витворюватися бажаний їй самій тип *сильної, активної, ініціативної* людини. Замість аристократів духа, витворює вона рабів, бездушних і обмежених „апаратчиків” своєї системи.

Річ очевидна, що всяка здорова влада мусить відповідати вимогам *постійності й авторитету*; вона зобов'язана мати в своїх руках усі можливості *твердого керівництва та суворих репресій* супроти тих відосередніх сил, що намагаються шкодити їй, нації й державі. Але ці обов'язкові прикмети не повинні витворювати гіпертрофованого поліційно-урядницького режиму, де найвищим і при тому безапеляційним зверхником суспільства стає навіть найменший бюрократ-чинуша... Між тим диктатуру (таку, що вже перетворилася в самоціль) якраз і характеризують такі тенденції. Сам її внутрішній зміст веде до *надмірного* етатизму й запровадження складної централістично-адміністративної системи навіть там, де вона не лише зайва, але й виразно шкідлива.

Сковуючи всі вияви життя примусовим регламентом, витискуючи на ньому тавро урядницької бездушності й механічності, такий централізм унеможливує й суспільну *самодіяльність і індивідуалізацію* громадянина, що без них утруднюється сам процес творення провідної еліти. Бо формування й творчість еліти найкраще розвивається в умовах свободної (хоч і регульованої національно-державними інтересами) циркуляції суспільних цінностей і творчості. Така диктатура перетворює населення даної країни в безвладне знаряддя, штовхане *інерцією послуhy й дисципліни*.

Дисципліна в суспільно-політичному житті необхідна *взагалі*, а в нашу, підкопану демолібералізмом, епоху — особливо. Одначе ми переконані, що передумовою внутрішньої зорганізованості й зовнішньої відборонності державної нації не є *сама* урядова пресія. Зле, коли рацію даного устрою перед населенням удоводнюють лише поліційний комісаріат і його приписи... *Бо справжня сила політичного устрою й тих ідей, що в ньому закладені, найкраще унагляднюються в умовах відповідної свободи, — де, при збереженні авторитету влади й її провідної зверхності, забезпечені суспільству необхідні сфери критичного думання, чинної співучасті в державному житті й самовиявлення.* В цьому власне й полягає справжня, глибока ідея *правової* держави, що дисциплінуючи громадянина й підпорядковуючи його загальним цілям, водночас не позбавляє його права лишатися *індивідуальністю*.

До яких висновків приводить нас розгляд питання диктатури, провідної меншості й маси? Завдання тривалої реконструкції розхитаних основ політичного життя вимагає тверезого, критичного підходу до всіх виявів і минувшини, і сучасності. Не безоглядний і легковажний розрив із всім попереднім — тому лише, що воно „не модне” — лише вміння доцільно узгіднити *випробувані* елементи старого з *новими* завданнями й формами — є запорукою правильного погляду на речі. Це стосується й проблеми існуючих тепер диктатур.

Фашизм та інші націоналістичні рухи відкрили забутий світ великих ідей; в основу своєї чинності вони поклали здорові принципи авторитарності проводу нації, ієрархії, обов'язку й дисципліни. На цих ідеях і принципах оперта їх велика місія лікарів хворої епохи. Одначе, не слід забувати, що вони переходять *початковий* етап свого оформлення, що характеризується всіма *позитивними* особливостями творення нової провідної еліти. В цих умовах диктатура є тим творчим, мобілізуючим і виховуючим фактором, що пориває за собою більшість і твердою рукою скеровує її до розбудови духовних і реальних цінностей. Не признавати цього можуть лише сліпці, або озлоблені прихильники старих, збанкrotованих талмудів.

Проте у фашистській та інших диктатурах також заховані й певні некорисні елементи, що ми їх підкреслювали. Вони ще в ембріональному стані, але прийде пора, коли їх діяння ставатиме все виразнішим. Тоді постане потреба перегляду цих систем і певних коректив — відповідних зміненим суспільним умовам і нормальній потребі громадянина бути *не лише* об'єктом авторитарного обов'язку, але *суб'єктом творчого права*.

Від чуйності націоналістично-авторитарних диктатур до цих органічних потреб суспільного розвитку залежатиме будь дальший поступ, будь заостенілість і деградація.

Їх ідеї, науку і досвід зобов'язана використати Українська Нація в процесі своєї державницької розбудови. В застосуванні цих вартостей до нашого національного будучого полягає одне з завдань *українського націоналізму*. Проте український націоналізм не обмежує свою творчість механічним копіюванням чужих зразків. Будуча Українська Держава не буде ні фашистівською, ні націонал-соціалістичною, ні „примо-де-ріверівською”...

Свідомий історичних традицій нашої нації, особливостей її сучасної суспільної структури та майбутніх завдань її всебічного розвитку — український націоналізм буде устрій України на власних, оригінальних *націократичних основах*.

До з'ясування внутрішнього змісту й устроєвих форм *української націократії* ми і переходимо...

VI. НАЦІОКРАТІЯ

I. ІДЕОЛОГІЧНІ ПІДСТАВИ НАЦІЇ

Український націоналізм змагає до створення політичного, соціального та господарського ладу самостійної Української Держави на принципах *націократії*. Для з'ясування внутрішньої суті й устроєвих форм націократії та її відмінностей від інших політичних устроїв, ми переглянемо по черзі *головні* програмові засади українського націоналізму, ідеологічних підстав нації та тих законів, що нею кермують, починаючи.

Ми вже в основному пізнали, як трактують націю й державу різні політичні течії. Нагадаємо коротко ці різниці. Отже політична демократія, хоч і визнає націю, своїм раціоналістичним світоглядом позбавляє її духовних первнів, надміру матеріалізуючи її ество; в самій державі сучасна демократія — ставлячи в основу своєї ідеології звільгаризований лібералістичний культ особистості („ціль всього — людина!“) — бачить лише технічний середник задоволення потреб суспільства й його основного атома: окремої людини. Соціалізм і комунізм, засадничо заперечуючи націю й державу, уважають їх за перехідну історичну (і „сумну“...) необхідність, що в будучому буде заступлена бездержавно-інтернаціональною організацією суспільства й космополітичною нівеляцією всього людства. Новітні націоналістичні рухи (фашизм і т. д.) додають у нації абсолютні цінності, що приймаються за непопушні догми, а державу ототожнюють із самою нацією, як *органічну* форму її існування.

У своєму відчутті та розумінні нації й держави, український націоналізм споріднений з останніми рухами. *Для українського націоналізму — Українська Нація є вихідним заложенням чинності та цілевим означенням усіх його прямувань.* Він розглядає націю не як механічний збір певної кількості людей, пов'язаних лише спільністю території, мови й матеріальних інтересів, *лише як найвищу органічну форму людського співжиття,* що при всій своїй зрізничкованості має *власний неповторний внутрішній і духовний зміст,* творений від віків на підставі

природних властивостей даної людської спільності, її моральної єдності та устремління здійснювати свої власні історичні завдання. Не самі матеріальні підвалини існування, лише насамперед *дух і воля нації* постійно проявлювані в її творчості й змаганнях, є підставовими чинниками її життя й сили, надаючи їй питомений, відмінний від інших націй, зміст й характер. Отже націоналістичне розуміння нації (у відмінність до ідеологій демократів, соціалістів і комуністів) *ґрунтується на спіритуально-волютаристичному світогляді*, себто такому, що головними підставами й двигунами життя нації уважає її *дух* (ідеї) і *волю* до творчості та боротьби.

Противники українського націоналізму люблять його світогляд ставити в „лапки” і доводити його „ненауковість”. Мовляв — він опертий на метафізичних заложеннях, відриває поняття нації від реального життя й обертає її в якусь уроєну містику... Так, безперечно, не є; націоналістичне розуміння нації не перетворює її в якусь абстракцію, що стоїть поза людьми, їх життям і інтересами. Навпаки, — воно надає їй значення найголовнішої *реальної* підвалини духовного й матеріального життя, що об'єднує й окремих людей, і їхні інтереси. Власне, ідеологія націоналізму дає йому спроможність тверезими очима дивитися на світ, на всі його різноманітні явища та бачити весь неприхований зміст тих життєвих і моральних законів, що на них лише й може бути оперте здорове існування Української Нації.

На що ж вказують ці закони, в стислих питаннях нації? Насамперед на те, що кожна нація безнастанно побільшує свої духовні та фізичні сили, перебуваючи в стані невинного *зростання*. Коли ці вияви не проявляються, то це є доказом, що дана нація вже перебуває на шляхах упадку та деградації. Відповідно до цього зростання, перед кожною нацією стає завдання здобуття тих загальних засобів, що для свого насичення й скріплення вимагає її організм. До певного часу ці середники здобуваються інтенсивним використанням внутрішніх ресурсів, але врешті приходиться пора, коли вони стають невистачаючими. Тут проявляється своєманітний закон усякої інтенсифікації, коли в певному моменті пропорція вкладених зусиль не дає вже відповідного еквіваленту, бо останній все зменшується. Тоді перед нацією стає питання: або самій спиняти свій розвиток, або шукати зовнішніх, екстенсивних, середників виладування своєї розгонової енергії. Ніяка здорова нація не піде на самообмеження; вона шукає поширення назовні, і тут на своїх шляхах стрічає інші нації, штовхані однаковими, але суперечними їй, завданнями та інтересами. Так твориться явище, що його називаємо *імперіалізмом*.

Національно-державницький імперіалізм — це неминучий прояв історії. Він постійно ділає, без огляду на внутрішні політичні устрої державних націй, що змагаються між собою за протилежні інтереси. Демократично-пацифістичні й соціалістичні теорії, що пояснюють імперіалізм недостатчею „розуму” в людей, діянням „стихій руїни”, або впливами „націоналістичної буржуазії” — не витримують ніякої критики. Бо імперіалізм, беручи його в широкому розумінні постійних суперечностей інтересів і боротьби за їх здійснення, позначає всі *без виїмку* історичні періоди існування людства. Життя має свої закони — зовсім протилежні туподумним міщансько-обивательським світоглядам. Їх теорії, що зводять спокій до рівня ідеалу й добачують у ньому єдину можливість „поступу”, кваліфікуючи кожне *змагання* за регрес і вияв „руїнницьких сил” — в найменшій мірі не відповідають правді життя та його твердій філософії.

Як у фізіології життя чергується із смертю, а відпочинок організму з його активністю (накопичення й витрата енергії), так і в суспільному житті періоди рівноваги й спокою заступаються періодами порушень і боротьби. З того циклічного чергування явищ життя витворює свої „генеральні” напрямні, що, мимо ілюзорних переривань і зигзагуватості, творять загальну лінію розвитку. В цьому процесі не важко добачити чисельні приклади, коли довгі періоди спокою спричинювали занепад, тоді як війни ставали фактором поступу. Націоналізм усвідомлює собі й творче значення миру в певних умовах, однак це не засліплює його розуміння підставових законів існування націй і їх відношень між собою, що базуються не на уроєних мріях про „згоду” „братерство” й пацифізм, лише на неминучих противенствах.

Пацифістичні демократи добачують можливість вічного миру в майбутньому морально-духовному переродженні людей, що виключатиме всяке змагання; комуно-соціалізм фальшиво твердить, що сучасний національний поділ світу належить до історичної категорії — в будучому нації зникнуть, а з ними і причини міжнаціональних противенств. Ці теорії заперечує історія й дійсність. Трансформація рас і антропосоціологія вказують, що внутрішньо міняючись, або цілком зникаючи, раси та їх етнічні вияви витворюють на своє місце нові етнічні колективи, що їх розвиток йде *не по лінії нівеляції*, лише навпаки — *диференціації, зріжничковання*. Цей процес не лише не спинився, але ще посилюється в нашу епоху у вигляді прагнення навіть найменших народів до національної емансипації. Вислідом цих прагнень і є сучасне явище націоналізму, що набирає вже світового значення. На етнічно-національний поділ людства впливає незбагнений закон

світобудови, що з безмежно великої різноманітності складових елементів життя — творить його величаву суспільну гармонію... І чи ж можна думати, щоб цей, ділаючий із глибин тисячоліть, закон був змінений приписами спекулятивних марксівських та інших теорій?! Будучність може колись змінити конструкцію суспільства, але годі думати, щоб ці зміни здійснилися у вигляді запровадження світової однозгідної й одномовної космополітичної комуни... Одвічні побудники життя лишаться тими самими!...

Сама можливість переродження людської психіки — як це собі уявляють різні псевдогуманісти — є не лише нереальною, але й *аморальною* супроти цілої *природи* людини. Остання творить із себе складний комплекс свідомості, індивідуальних духовних рис, інстинктів, побуджень, почувань і нахилів. В ній зосереджується сумарна сукупність „добра” і „зла”, а в цій сукупності первні *сили*, почуття *пристрасті*, інстинкт *боротьби* є одними з найголовніших. Цього не можуть збагнути гуманістичні фантасти, що схильні приписувати „розумові” виключне значення та уважають людину за вродженого носія самого „добра”, що „псується” лише внаслідок побічних впливів і соціальних умов... Заперечуючи в цей спосіб фізіологічні й психологічні закони, вони нищать в людині те, що поруч розуму, надає їй життєву стійкість і імпульси до творчості — її інстинкти. Розум і суспільна організація справді повинні ставити тверду межу *шкідливим* виявам цих інстинктів. В цьому й полягає сенс *соціальності* людини. Але спроби їх цілковитого знищення є утопічні та навіть *шкідливі*. Бо коли б навіть таке духовне „спацифікування” людей здійснилося, то від того не ущасливилось б саме життя... Бо ж чи справді його зміст, глум і радість полягають в самому абсолютному спокою, з безтурботним сірим животінням із дня на день, в запровадженні якогось всесвітнього „санаторію” з мільярдами анемічних евнухів на землі?! Рівноділаюча творчого життя складається з елементів добра й зла, з напруження й відпочинку, з поразок і перемог, з втрат і надбань, з жертвених шукань і радісних, хоч і важких, здобутків... *Основою існування є противенства, боротьба і сила.*

Виходячи із спіритуально-волюнтаристичного світогляду, український націоналізм сприймає власну націю за найвищу, абсолютну ідейну й реальну цінність, висуваючи гасло: Нація понад усе! Націоналісти хочуть бачити Українську Націю великою, потужною, могутньою й щасливою. Розуміючи підстави її існування, вони змагаються за створення для неї таких реальних умов, що могли б найкраще забезпечити її стійкість у сучасних і будучих змаганнях. Для цього вони мобілізують творчий дух і діючу волю нації, означуючи на основі їх її шляхи в прийдешність.

Висновуючи свій світогляд із *єдиноправильного* відчуття й розуміння законів, що кермують долею нації, український націоналізм *протиставить* його всім іншим світоглядам. *Ідеологія націоналізму є суцільна, неподільна, войовнича й непримирима; її немислимо узгіднювати з іншими ідеологіями.* Український націоналізм знає, що із природи своєї всяка національна ідея й національний інтерес є *запереченням* других ідей та інтересів. Виняток із цього правила буває або тоді, коли дана національна ідея та її інтереси *не можуть протиставитися* іншим (тоді вони улягають *чужій силі...*), або коли між ними немає *безпосередньої* спірної стичності (тоді можлива згода, основана на обопільному *егоїзмі* й пошануванню *сили* другої сторони). *Тому свою ідеологію націоналізм будує на максималізмі, здоровому егоїзмі, любові до свого, нетерпимості до ворожого й активізмі,* здатному бути залізним тараном для розтрощення *чужої* сили, що схоче стати нації на перешкоді.

В обранні засобів визволення Української Нації, націоналізм не обмежує себе ніякими „загальнолюдськими” приписами „справедливості”, милосердя й гуманізму, уважаючи, що вони можливі до здійснення тільки в умовах *взаємності*. Натомість, прийняті абсолютно й застосовані до ворогів — вони часто стають джерелом внутрішнього розкладу й причиною національної поразки. *Все те добре, що добре для блага, сили й розвитку моєї нації; все те зле, що цю силу й розвиток послаблює — це основна заповідь ідеології українського націоналізму.*

Як бачимо, ідеологія націоналізму є наскрізь реальною, вона відображує в собі накази національного існування й присвячує себе єдиній Великій Меті: — *Службі Самостійній Соборній Нації!*

II. ІСТОТА І ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВИ

Розуміння нації, як найвищої в своїй внутрішній цінності й значенні основи суспільного життя, приводить націоналізм також до відповідного трактування істоти та завдань держави. У відмінність до соціалістичних протидержавних теорій, український націоналізм вчить, що передумовою забезпечення всебічного розвитку нації та її активної ролі в світовому оточенні є *власна, незалежна держава*. Державна організація має узгіднити взаємочинність усіх сил нації та уможливити їм *свобідний* розвиток. Вона — в розумінні українського націоналізму — має відображувати в собі співвідношення окремих національно-суспільних склад-

ників, *об'єднувати* їх в оту суцільність і *охороняти* їх назовні *силою й правом* своєї суверенності (незалежності). Факт існування нації не конче зумовлюється її державною незалежністю (бувають і недержавні нації; з таких наразі є й Українська Нація), проте *тільки через власну державу нація стає творчим чинником історії й повноправним господарем своєї власної долі*. Без цього нація *завжди й неминуче* стає предметом *поневолення й визиску* інших державних націй.

Тільки державне існування нації вповні здійснює і посилює чинний характер самої національної ідеї. Тому основне завдання нації полягає в поширенні її державних меж насамперед на цілий, пов'язаний із нею, етнографічний простір. За цим промовляє не тільки духовна й фізична *неподільність* нації, але й усі підстави її власної будуччини. Неможливість чи невміння досягнути свого *державного об'єднання* позбавляє націю передумов подальшого належного росту, а навіть спроможності правильно виконувати свої життєві функції. Тоді нації унеможлиблюється не лише заспокоєння еventуальних потреб *екстенсивного (зовнішнього)* поширення, але й *інтенсивне (внутрішнє)* використання її власних ресурсів.

Життя з його духовними двигунами й протилежними інтересами накидає нації свій залізний закон; згідно з ним передумовою її здоров'я, сили й поступу є *державна соборність*. Без цього загрожує нації розшматування й руїна. *Ось причини, чому український націоналізм із такою непримиримістю поборює — поруч історичних ворогів — також москвофільство наших комуно-соціалістів та гетьманців і полонофільство ундоуєнерівщини*. Свідомий величезного значення об'єднання всіх земель Української Нації, як головної підстави її здорового існування — він протиставить цим групам концепцію *власних сил нації й національної революції*, змагаючись за здобуття *Самостійної, Соборної Держави*, що є центральним пунктом його політичної програми.

Засаду *великодержавності* ми підкреслюємо нарочито, щоб вказати на ті принципові розбіжності, що заходять між українським *революційним* націоналізмом і різними так званими „національними” партіями в оцінках завдань і значення нашої будучої держави. Протисоборницька (а тим самим і противеликодержавницька) постава партій, пов'язана з їх фактичною *відмовою* від всякої *чинної* боротьби за державність (легалізм і опортунізм) не є випадком! Тут ділає їх збірна психологія, оперта на старому раціоналістичному світогляді, з його скептицизмом, вірою в пацифістичну конструкторію життя, де правда, мовляв, „сама перемагає” („бо чей же життя керується розумом, а не сліпи-

ми стихіями”...). Цим раціоналізмом оперували наші партії в найбільш вирішальні й критичні для Української Нації моменти. Що з того вийшло — всі знаємо! Проте й після пережитого трагічного досвіду їх психологічна настанова ніяк не змінилася... І тепер супроти боротьби, змагання, жертв, заборчого натиску — взагалі супроти всякої акції, що вимагає напняття волі та зусиль — протестує увесь їх внутрішній зміст.

Стан бойового поготівля й чинності вражає їх незвичним напруженням; він лякає їх примусом жертв, необхідністю поставити все на одну карту й поступитися егоцентризмом „особистого інтересу”. Тому відкидають вони тактику *прямого революційного наступу* — з її непримиримістю й принциповістю — послуговуючись кон’юнктурництвом, спекуляціями, легалізмом, опортунізмом і філософією: „якось то буде”... Самостійності вони справді хотіли б, коли б хтось їм її „дав”; однак нічого самі не роблячи для здійснення цього завдання, вони вже згори спішають самодемобілізуватися в очікуванні того „спокою”, що чекає їх у власній державі. Для того власне вони з такою завзятістю (справді гідною кращого примінення!) виступають супроти *націоналістичної концепції* національних і міжнаціональних відносин, що вимагає *постійного* зосередження сил, витривалості й чуйної пильності. Уважаючи націоналістичне гасло — *Україна понад усе!* — за „нездоровий” або „смішний” шовінізм, а націоналістичну теорію перманентної (постійної) міжнаціональної боротьби й суперництва — де встояти може лише сильна, ініціативна нація — за „шкідливий імперіалізм”, вони вже наперед присягаються, що, здобувши державу (навіть лише у межах Вінницького повіту!..) нізащо не вестимуть супроти інших націй активної політики. Наївні в своєму доктринерстві та неоправно хворі на нігілістичне ставлення до всякої вищої мети, що не укладається в вульгарні, обивательські поняття спокою й „добробуту одиниці” — вони годяться лише на вимушену іншими „оборону”... Забувають при тому, що навіть оборона успішна *лише в наступі!*

Український націоналізм хоче спричинитися до створення потужної й великої держави, що в стані була б кожночасно — через свою внутрішню скріпленість і зовнішню активність — найкраще здійснювати завдання Української Нації та захищати її інтереси перед іншими націями. Як вказувалося, у цьому устремлінні він послуговується насамперед засадами *здорової, егоїстичної національної моралі*, не обмеженої ніякими „принциповими” умовами і *виключністю національного інтересу*, що стає для нього превище всіх „загальнолюдських” доктрин.

Заперечити *життєву рацію* цих прагнень і принципів націоналізму ніхто не в силі; не можуть цього зробити й противні йому партії. Тому в боротьбі з націоналізмом послуговуються вони *провокаційними брехнями*, свідомо викривлюючи його ідеологію й програмові завдання. Вони твердять, що націоналізм хоче поневолити власне ж суспільство й перетворити його в сліпе, безчинне знаряддя послуху „кліці диктаторщиків”, що каже: „Держава — це я!”

Ототожнюючи український націоналізм із фашизмом (і при цьому в кривім дзеркалі, брехливо представляючи самий фашизм у спекулятивній надії, що ширшому громадянству недоступні його *джерельні студії*, крім безграмотних і демагогічних брошурок) — вони тенденційно представляють його в суспільній opinі за „протинародний” рух і „пугало” громадської свободи. Між тим український націоналізм, признаючи за фашизмом велику історичну заслугу і дійсно наближуючись до нього своїм ідеологічним змістом, є водночас рухом наскрізь *оригінальним* і від нікого *незалежним*. Він орієнтується лише на завдання *власної нації*, чого якраз ніяк не можна сказати про наші партії, що в своїй прив’язаності до *чужих неорганічних ідеологій* цілком забувають умови та вимоги власного національного оточення.

Націоналізм вчить, що коли нація уявляє собою *підставу* людської спільноти й джерело її духовної та матеріальної творчості, то держава — це життєве здійснення нації, це засіб, що забезпечує, удосконалює й збагачує її існування, як рівно ж означає її історичну роль між іншими націями. В націоналістичному світогляді нація й держава виступають як *одноціла та найвища* в її ідейній і реальній вартості *мета*, що означається поняттям *державної нації*. Для націоналізму держава не є відірваною від життя й людей самоціллю. Натомість вона стає, поруч із нацією, *найвищою ціллю*, що їй націоналізм *підпорядковує* всі інші цілі та інтереси: *класові, партійні, групові й особисті*.

Таке розуміння істоти держави далеко відбігає від поглядів на її природу політичної демократії, а зокрема — „демократії” української... Остання й тепер перебуває під прокляттям примітивної та безтрадиційної ідеології, що з особливою силою проявляється серед бездержавних національних суспільств. Зводячи (здоровий у своїй річевій основі) постулат індивідуальної свободи до абсурдного анархізму в думках і діланню, а поняття особистого інтересу до отупілої міщанської своєкорисності — наша радикальна й соціалістична демократія являє собою застрашаюче видовище ідейного й політичного нігілізму, що стає запереченням усякої системи; ієрархії й громадського ладу. Вищі *неуємні* вартості дер-

жави — це для неї не більше, як... „реакція”, або й „контрреволюція”... Пересякнена й тепер забобонністю нігілістично-драгоманівської „науки”, вона до всякої державної організації ставиться з засадничою підозрілістю... Всякий державний устрій, (крім її власних програм, де є все, крім... елементів державництва!) їй взагалі представляється не інакше, як „поліційний комісаріат”, де когось обов'язково мають „душити” і „поневолювати”. Вона взагалі найкраще почувається в умовах дезорганізованості, а як і в організації, то найрадше під чужонаціональною рукою... Одначе коли б таки прийшло до створення власної держави, то ундуенерівські й радикал-соціалістичні „демократи” інакше собі її не мислять, як в ролі того „кооперативу”, де кожний міг би вільно ходити за „добробутом”, при тому з *якнайменшим тягарем* державних обов'язків і жертв. В цей спосіб розуміють вони „ідеї” громадської свободи й людських прав...

Між тим так не є й не сміє бути! Здорова й *альтруїстична* супроти *власної* нації, ідеологія українського націоналізму не може погодитися на трактування держави лише за технічний середник задоволення громадських і особистих інтересів. Держава — це не крамничка, що до неї ходять тільки „за потребою”... Стоячи на службі національно-громадських інтересів, допомагаючи в їх здійсненню цілому суспільству й поодиноким громадянам — держава водночас має свій *власний, незалежний зміст і характер, впливаючий із зверхності її мети та загальності її значення*. Сама її природа й національно-історична суть обдаровують її *вищими вартостями*, що перед ними мусить *коритися* частковий і дочасний інтерес. Держава — це *не лише організована доцільність*; це насамперед *святе святих* нації, що *зобов'язує* кожного громадянина до *служіння, жертв і високих духовних поривів*.

Не внутрішня боротьба *часткових інтересів*, тільки *солідарні, узгіднені зусилля цілого суспільства*, спрямовані на забезпечення сили й ладу держави, можуть гарантувати в лоні нації *всім* її прошаруванням внутрішній мир, охорону, працю, законність, соціальну справедливість і розвиток. Це конструктивне завдання націоналізм означає в гаслі:

— Держава вище класів і партій! —

Державний устрій націоналізм буде на *авторитеті* влади й *організованій на органічному принципі* участі в державному керівництві *працюючих* верств Української Нації. Підкреслюємо — *працюючих* верств, бо націоналістична ідеологія (цілком далека як від соціалістичної демагогії, так і від протисуспільної ре-

акційності клерикально-гетьманського „консерватизму”) зумовлює *рівність* у громадських правах й *участь* у державній кермі насамперед *обов'язком* громадянина та його працею на користь нації та держави. *Тільки творчі, продукуючі соціальні складники нації — вважає націоналізм управненими й гідними до керми державою.* З цих власне складників творитиметься *справжня провідна верства.* Натомість соціальним хижакам, суспільним неробам, шкідникам і політичним „отаманам” — націоналізм відмовляє не тільки права на керівництво, але й самої рації існування.

На цих принципах будується устроєва концепція українського націоналізму, що її називаємо *націократією.* Політичні, соціальні й господарські форми націократії ми переглянемо нижче. Тепер подаємо її *загальну* дефініцію. *Отже націократією називаємо режим панування нації у власній державі, що здійснюється владою всіх соціально-корисних верств, об'єднаних — відповідно до їх суспільно-продукційної функції — в представницьких органах державного управління.*

III. СУСПІЛЬНО - ВИРОБНИЧА СТРУКТУРА НАЦІЇ

Нація, це вічність — вчить український націоналізм. Коріння її виростають із глибини віків, а розвоявий гін прямує в незбагнену прийдешність. Являючись підставою існування даної людської спільноти, нація *єднає* в своїй тяглій незмінності її окремі складники. *Органічна, у своїй духовній і фізичній істоті, як цілість,* вона й цим складникам надає в кожному пору історичного розвитку органічний характер. Внутрішній поділ нації на окремі складники мінявся, щодо їх суспільних форм і функцій, в процесі історії. В нашій епосі цей поділ у середині нації означається існуванням окремих *соціальних груп* населення.

Проблеми соціальних груп, їх взаємочинності та відношення до нації й держави належать під цю пору до найбільш спірних і актуальних. Власне тут лежить вузол боротьби ідей і суспільних антагонізмів, що стрясають сучасність, зроджуючи соціальні конфлікти й революційні зриви. Щоб зрозуміти причини цих явищ, треба розглянути ті процеси й побудники, що приводять до згаданого поділу. Кожна національна спільнота має дві сторони свого буття: духовну й матеріальну. Коли перша є джерелом її творчості, то друга — це те реальне тло, що на ньому ця творчість конкретизується в певних матеріальних надбаннях. Як духовна

творчість улягає законам *якісної, індивідуальної градації* (спираючись на ній, націоналізм заперечує комуністичний психоз „колективу”, що не творить, лише „делає” культуру...) так і матеріальна чинність суспільства базується на *виробничій градації*, що диктується *життєвою доцільністю* й називається *суспільно-господарським поділом праці*.

Принцип господарського поділу праці обсервуємо вже в примітивних суспільствах старовини. В міру культурно-матеріального їх розвитку та поширення товарового обміну, цей розподіл все поглиблювався, витворюючи окремі суспільні групи (цехи, виробничі корпорації, стани) людей, зайнятих виробництвом конкретних господарських продуктів, що їх обмін забезпечував їм існування. В цій історичній *добі* знаходимо початки теперішнього суспільного розгалуження націй. Протягом останнього століття, при капіталістичній системі продукції й обміну, господарський поділ праці пішов приспішеними темпами й оформився в сучасній *технічно-виробничій спеціалізації й соціально-класовій диференціації* суспільства. Як бачимо, розвиток суспільно-виробничої структури націй прямував *органічними* шляхами, відображаючи в собі більш ускладнені вимоги життя й господарської продукції.

Слід зазначити, що розподіл суспільних функцій не обмежився на самій господарській ділянці; він впливав також на нерівномірну концентрацію багатств, запроваджував протилежність матеріальних інтересів, і спричинявся до витворення відповідних політико-устроєвих систем в історії, де право на владу й панування здобували об'язок послуху й господарську залежність матеріально слабшим. Ціла історія позначається цим змаганням *багатства з бідністю* за перерозподіл матеріальних дібр і за політичні впливи, змаганням, що узмістовлюється в сучасному широкому понятті *соціальної боротьби та експлуатації*. На фоні цих процесів вирінає ряд питань. Коли суспільно-виробничий розподіл нації є явище органічне, то чи справді стають неминучими й антагонізми її окремих складників? Чи дійсно соціальний гніт і експлуатація економічно слабших — сильнішими, мають характер законності? А коли так, то чи не означає це, що сама концепція суспільного життя є несправедливою й аморальною?..

До розв'язки цих питань демократія й комуно-соціалізм підійшли різними шляхами. Визнаючи факт соціальної нерівності, політична демократія шукала способів її направи головно в площині *етичній*. Їй здавалося, що досить проголосити свободу індивіда, виховати його на гаслах „рівності й братерства”, як цей

індивід, а за ним і всі інші, виявляючи свої прагнення у „волі більшості”, запровадять корисний, відповідний „справедливий логіці” життя, суспільний лад. Між тим демократичні теорії привели до несподіваних і протилежних практичних наслідків: в епоху демократії й капіталізму соціальна нерівність, матеріальний визиск праці й політичне панування фінансово-партійної олігархічної меншості над більшістю набрали особливо виразних і антисуспільних форм.

Комуно-соціалізм не вірив у направляючу силу етики, особливо — „буржуазної” етики. Конструктивний вплив може мати лише „соціалістична” етика, що буде *наслідком* соціально-політичної й економічної перебудови суспільства, а не її *причиною* — казав він. Заперечуючи органічність нації й її окремих складників — класів (крім пролетарського) комуно-соціалізм висунув програму соціальної революції, що має скасувати приватну власність (як головну причину соціальної нерівності й експлуатації) і створити безкласове (однокласове) суспільство з соціалістичними засобами господарського виробництва. Комуно-соціалістична концепція грішить не меншими помилками, що й демократична... Бо коли демократія, покладаючись на логіку „гри стихійних сил”, *недооцінила* значення *організованого* втручання суспільства в соціально-виробничі процеси, то комуно-соціалізм переоцінив можливості *планово-регулюючого* принципу в суспільнім житті, зводячи останнє до шкідливого схематизму й духовно-матеріальної нівеляції. Комуно-соціалістичний теоретичний план створення однотипного, унітарного (однокласового) пролетарського суспільства — що, мовляв, єдине може усунути визиск і нерівність — заперечував органічний суспільний розподіл і тому завів у практиці. Це підтверджує й дійсність ССРСР. В совітській „реторті” відбувається нова суспільна диференціація, а з нею кристалізується й стара соціальна нерівність, дарма, що означається вона тепер іншими назвами (раніше були „їх благородія” і „патомствєніє дворяне” — тепер „партсекретарі” і „знатніє люді комунізму”...). На тлі цього процесу стає все більш виразним і матеріальний визиск дійсно-працюючих псевдо-працюючими; цей визиск переходить в особливо жорстоких і характерних для нуворишей-конкістадорів, що несподівано для самих себе вийшли на кін історії — формах...

З інших залогень виходить при розгляді порушуваних проблем *націократична* концепція. В розвиткові внутрішніх відносин нації вона добачає органічний процес сполучення духу й матерії, що витворює в кожную тяглу історичну добу *питоменні* їй суспільно-виробничі й устроєві форми. Конструктивне чи деструк-

тивне значення цих форм в даному історичному періоді залежить від їх *своєчасності й пристосованості* до збірних потреб суспільного організму, що невинно розвивається. Тут спостерігаємо еволюцію, що має свою логіку й розставляє історію в певні послідовні етапи. Та обставина, що, наприклад, в добі меркантилізму Кольбера не існували літаки, сучасні банківські концерни, або не було „наукового” соціалізму, не є випадковою... При розгляді суспільних форм цієї еволюції з перспективи *часу*, годі встановлювати їх „соціальність”, чи „антисоціальність”, „справедливість” чи „несправедливість” на критеріях *сучасних* політичних теорій і етичних понять. Цієї власне помилки допускаються комуністи, коли в усіх, навіть прадавніх, періодах історії знаходять чудесне „підтвердження” партійних „законів” Маркса-Леніна-Сталіна, і таки наші соціалістичні „соціологи”, що описуючи добу Князя Володимира, або Богдана Хмельницького, підходять до неї з критерієм темпераментного есерівського агітатора й обурено картають цих мерців за те, що були вони „буржуями-поміщиками” і „ворогами працюючого люду”... (коли не помиляємося, таку „науку” розвивав у своїх писаннях Микита Шаповал). Бо коли соціальну справедливість розуміти не тільки під кутом *сьогоднішньої* можливості для всіх людей добре їсти, одягатися й відпочивати, але у широкому плані історичної рації, то покажеться, що всі втворювані нею соціальні, господарські, політичні й правні інститути були *потрібні*, як складові елементи загального прогресу, а тим самим *для свого часу* і справедливі, і етичні.

Соціально-несправедливі й неетичні ставали вони тоді, коли дальші завдання суспільного розвитку переростали їх зміст і призначення, перетворюючи їх із факторів будуючих — в гальмуючі, або й руйнуючі. З правила одначе ці старіючі інститути (політичні устрої, господарські системи, суспільні стани і т. д.), набираючи вже виразних паразитарно-шкідливих форм, все ж ще силкувалися втриматися при житті й творили серед своїх прихильників в суспільстві своєрідні („консервативні” або реакційні) течії, аж поки цілковито не шезали, збагачуючи досвід і „архів” історії... Ці зміни найчастіше переходили в умовах боротьби, противенства інтересів і соціальних антагонізмів, поки нові фактори не привертати порушену рівновагу. В циклі цих історичних явищ помічаємо, що коли *еволюція* стабілізує певний уклад суспільного існування в *матеріальному плані*, то *революція* виступає в ролі його *коректора*, черпаючи своє новаторство в площині *ідей і духа*.

В істоті своїй *націократія* також є й *еволюційна і революційна*. Ця *перша* її прикмета виявляється в *устремлінні зберегти актуальні й животворчі сили* суспільного укладу та за-

безпечити для них найкращі умови розвитку, тоді як друга — в організованій здатності своєчасно усувати перешкоди, що стають на дорозі прямувань суспільного організму. Тому у відмінність до інших політично-устроєвих концепцій, *націократія не має прикмет схоластичного доктринерства...* Оперта на *усталеному світогляді* — вона в розбудові суспільно-виробничих і політичних відносин всередині нації керується не мертвими чи там паперовими програмами, лише *безпосереднім вчуванням* в потреби нації та її окремих елементів.

Націократія визнає, що нерівність іманентна (істотна) суспільству. Хай цей закон заперечують демократичні ілюзії й комуно-соціалістична демагогія, проте він відповідає різноманітності й градації самого життя, що ніколи не укладається в однотипні схеми. Справді конструктивні завдання суспільства полягають не в безнадійних утопіях „урівніловки” (якраз тут класично збанкрутував комунізм!..) лише в організованому устремлінні до радикальної напрями сучасної *виробничої анархії*, до знищення *паразитарної експлуатації* інтелектуального й фізичного труду, *олігархічної безвідповідальності* і станово-класових (буржуазних і комуністичних!) *абсурдів*, що творять хворобу нашої епохи. Як будемо бачити, в цій власне площині шукає *націократія* напрями соціальних відносин. Виходячи з принципів *якості, творчого обов'язку та національної етики* — вона будує лад, здібний забезпечити кожному *продукуючому* членові суспільства *всєбічний розвиток, правове положення й справедливий еквівалент* (оплату) його праці.

В середині нації дійсно проявляються певні *розбіжності* інтересів окремих суспільних груп, та це в найменшій мірі не виправдує комуно-соціалістичних теорій заперечення самої нації й класової війни. Як у фізиці або фізіології, так і в нації переходить процес *взаємного притягнення* різнорідних по своєму змісту елементів; вона зазнає невинного обміну суспільних речовин, що забезпечують її загальне здоров'я. Основою цієї внутрішньої гармонії є *насамперед духо-волеві фактори*; але крім їх впливають і фактори *матеріальні*. Бо мимо певної стичності, ці матеріальні завдання та інтереси найкраще здійснюються й забезпечуються в *організуючих і контролюючих рамках нації-держави*. Гармонійне співробітництво соціальних груп порушується й зазнає внутрішніх зривів в умовах *застарілості* суспільно-виробничої структури нації, коли — поруч актуальних груп для даної історичної доби — задержуються ще при житті, а то й пануванні ті складники, що вже пережили свою соціальну місію і, відмираючи в клітинах націй, стають паразитарними. Власне тому націократія —

заперечуючи „пролетарську” фікцію комуно-соціалізму — з не меншою нетерпимістю ставиться до українських таки реакційних, або так званих „консервативних”, течій, що під спекулятивною покришкою „трудоих монархій” намагаються штучно відживити *паразитарні й антисупільні* (поміщицькі й „протофісовські”) сили.

За фундамент своєї суспільно-виробничої й політичної будови націократія бере животворчі — характерні для нашої доби й інтересів Української Нації — основні групи селянства, робітництва й провідної, продукуючої інтелігенції, що є еманациєю (втіленням) цих перших двох соціальних груп, ведучи їх у творчу, бадьору будучність не шляхами антагонізмів і війни „всіх проти всіх” — лише соціального миру й солідарності (співробітництва).

IV. СОЦІАЛЬНО - ЕКОНОМІЧНІ ПІДСТАВИ НАЦІОКРАТІЇ

Націократія — як режим панування нації у власній державі, здійснюваний владою всіх її соціально-корисних верств — лишилася б утопією, коли б націоналізм не спромігся оперти її на здорових соціально-економічних підставах. Націократичні принципи надкласовості й національної солідарності перетворилися б на практиці в пусті слова, коли б український націоналізм не мав усталеного погляду на сучасну соціально-економічну проблематику та не знав практичних середників її конструктивної розв'язки на Україні.

Треба ствердити, що до проблеми надкласової держави й до самої можливості узгодження інтересів окремих соціальних груп — частина суспільної opinio — ще й тепер ставиться зі скептичним застереженням. Причини цього явища не можна пояснювати лише самими провокаціями московського комунізму й його інтернаціонально-соціалістичних (у нас радикал-соціалістичних, есерівських і есдеківських) підголосків.

Бо поруч із націоналістичними рухами різних народів і їх боротьбою за творчу, справедливу, відповідну сучасному розумінню суспільної етики, внутрішню солідаризацію націй, на уламках капіталістично-буржуазної демократії жирують різні групи, що використовують гасла націоналізму для своїх антисоціальних цілей. Ці непокликані й підозрілі „націоналісти” виходять переважно з середовища спекулянтів фінансового капіталу, интернаціональних біржових пройдисвітів типу Ставицького, власників

земельних латифундій, що використовують найбільш хижацьку ренту орендарського капіталізму, безжурних „стригунів” дивідендних купонів на цінності, витворювані інтелектуальною й фізичною працею інших людей і т. д. Свідомо ігноруючи те, що націоналізм — це *революція*, спрямована не лише до оновлення національного життя, *але й до радикальної зміни перестарілих і паразитарних соціально-економічних відносин*, ці легалізовані гангстери капіталізму часто підшиваються під націоналізм, проголошують себе за його „союзників” і маніпулюють його *конструктивними* принципами в *деструктивних завданнях соціальної реакції*.

В українській дійсності роль згаданих соціальних паразитів, на щастя, вже неактуальна, бо вони з корінням вирвані в часах революції. Що найвище їх останні рештки гніздяться лише на еміграції, здобуваючи, щоправда, в останніх часах співчуття серед частини найбільш назадницьких галицьких парафій... Безуспішно вичерпавши всі свої аргументи про „трудова монархія й консерватизм”, завівшись на концепціях „божих влад” та інших гетьмансько-клерикальних „енцикліках”, вони й собі проповідують націоналістичні теорії надкласовості й національної солідарності, стараючись цим словесним жонглюванням замаскувати *протинародні* наміри „гаспод памещіков” з берегів Ванзее.

Між тим справжня солідаризація й пріоритет збірних інтересів нації можливі до здійснення лише в умовах такої політичної й суспільно-виробничої реконструкції держави, що — спираючись на надкласову суть націократії — не тільки забезпечувала б регулювання соціально-економічних розбіжностей, але — і це найголовніше — звела б саму їх можливість і причини до мінімуму (вище ми вже згадували, що цілковите усунення цих розбіжностей немислимо й для націократії; цьому суперечить закон суспільно-виробничої диференціації нації).

На бігунах нашої епохи бачимо дві соціально-економічні системи: *приватновласницький капіталізм демократії* та *державний* (або псевдосоціалістичний) *капіталізм московського комунізму*. Зроджений вимогами технічного розвитку й ускладненням суспільної структури, *класичний* капіталізм сперся на потрійній формулі, що її конкретизували в своїх теоріях Адам Сміт та інші економісти минулого століття: „недоторканій, священній приватній власності”, господарській свободі й приватній ініціативі, стимульованій прагненням капіталістичного зиску. Як бачили ми при розгляді проблем політичної демократії, спочатку капіталізм справді був соціально-корисною, дієвою силою

технічного й цивілізаційно-культурного прогресу. Пізніше ускладнення господарського виробництва й розподілу перетворили значну частину капіталістичних принципів в анахронізми, що фатально штовхали самий капіталізм на антисоціальні манівці. Знесилена в своєму поступі й закостеніла на „високих” („логічних”...) безчинних кличах, політична демократія не спромоглася вчасно ці анахронізми скорегувати й лишила події котитися до... цілком нелогічного кінця, що супроти нього не може тепер не обуритися конструктивний суспільний інтерес, мораль і етика.

Сучасне положення капіталізму замало пояснювати кризою товарової перепродукції, дефектами обміну й грошової циркуляції. Існуючий на перестарілих, гниючих соціальних підпорках, капіталізм переживає справжню й глибоку революцію, що з господарської площини переходить у суспільно-політичну війну всіх проти всіх. Доба продукуючого, соціально-корисного, капіталу, з творчим розмахом його колишніх „капітанів”, що одушевляла теорії Сміта, скомпрометована анонімним — позбавленим всяких творчих стимулів — *фінансовим капіталом*, що ціль свою додачує в спекуляції штучними символами реальних цінностей на шкоду суспільним інтересам. Приватна власність — з засобу добробуту й господарського скріплення суспільних мас — перетворилася в середник застрашуючої соціальної нерівності; приватна ініціатива — з побудника господарської діяльності — обернулася в анархію виробництва і монополію хижацьких клік; природне устремління людини до зиску — вилилося в легалізовані форми експлуатації праці, а сама праця — обернена в „звичайний товар” — втратила свій колишній духовний зміст, свою мораль і творчу філософію. Нелогічно змагати до направи певних наслідків без усунення *причин*, що їх зроджують. *Так само нелогічні спроби поєднання націократичних принципів надкласовості й соціального миру з силами капіталістичної реакції, що зроджують суспільний паразитизм і перманентні соціальні антагонізми.* Ті, що ігнорують цю логіку, ведуть нечесну гру!

Соціалізм — коли відкинути його неприродний матеріалістичний світогляд — до певної міри правильно викрив антисоціальні дефекти капіталістичного устрою, але сам помилився в своїх висновках. Його спрощена, механічна схема могла дати лише такі наслідки, що їх бачимо на практиці московського комунізму. Комунізм створив у площині суспільно-політичній нову форму, але стару змістом, соціальну нерівність, сполучену з тиранією узурпаторської кліки, а в господарській — неповоротливу, хаотичну (дарма, що „планову”!), машину державного капіталізму, що — вбивши всі здорові стимули праці й приватного інтересу — душить

країну смертельним пресом визиску, безглузкого експериментарства та марнотратства народних сил.

Українська націократія свою соціально-економічну політику буде на критичному досвіді й поєднанні старих доцільних елементів із новими формами та завданнями суспільного життя. Внутрішні суперечності капіталізму очевидні; вони з усе більшою силою позначатимуться на занархізуванні внутрішніх відносин демократії. Проте помилкою є думати, що всі його засади втратили свою актуальність. Життєздатні принципи капіталізму націократія використовує в *зреформованих* суспільно-виробничих умовах.

Так, вона не заперечує приватну власність, економічну свободу й прагнення господарського зиску. Власність, приватна ініціатива й право на зиск — це проблеми не лише економічні, але й психологічні. Вони є основними, рушійними силами господарського розвитку. Де ці сили паралізовані — там вбивається саме суспільне життя, а з ним і *творчу відповідальність* громадянина; на їх місце приходить бюрократична мертвеччина й лицемірне „ханжество”, що ховає під брехливою маскою штучно погамовану людську натуру (приклад комунізму). Але водночас націократія привертає цим рушійним силам їх втрачений при капіталізмі *властивий* зміст. Інститут приватної власності, господарську свободу й стимули зиску — що в умовах капіталізму перетворилися в легалізований спекулятивними формулами „священності” і „економічного лібералізму” засіб хижачького визиску, в монополію панування клік і в аморальне право паразитарного споживання плодів праці інших людей, нічого взамін не продукуючи — *вона обмежує твердими рамками творчого обов'язку, встановлюючи рівновагу між авторитетом держави, інтересами цілого суспільства й приватними стимулами господарюючого індивіда.* Твердження соціалізму, що приватновласницькі елементи капіталізму мають тенденцію переростати в антисоціальні вияви, підставне в умовах *нерегульованого, стихійного* характеру соціальних відносин і господарської продукції. Для збереження згаданої *рівноваги, націократія надає своїй соціально-економічній системі комбінований характер, де приватна власність і економічна свобода сполучатимуться зі здійснюваними державою принципами господарського планового контролю й з певними родами колективної (націоналізованої, муніципалізованої та кооперативної) власності там, де вона обумовлюється самим характером господарства.*

При розбудові держави, націократія стане перед наслідками, що їх створила на більшій частині наших земель соціальна рево-

люція. Абстрагуючись від факту сучасної окупації України ворогами — ці наслідки в ніякому випадку не можна ігнорувати. Вони виявилися в двох позитивних напрямках: в знищенні чужого приватного фінансового, промислового й аграрного капіталу та в створенні нової суспільно-виробничої структури нашої нації, що характеризується наявністю трьох вирішальних соціальних груп: продукуючої інтелігенції, селянства й робітництва.

Націократія заперечує реставрацію капіталістично-поміщицького ладу в його колишніх формах. Засаднича шкідливість такої реставрації поглиблювалася б на Україні ще й відсутністю національних капіталів. Вона означала б насамперед повернення ворожих націй (московсько-польських і т. д.), визискувачів, уводячи, таким чином, у національний організм не лише елементи соціального, але й державно-політичного розкладу. (Тут, між іншими, ховається одна з причин, чому український націоналізм ставиться з непримиримістю до „орієнтацій” наших угодовських партій на „союзників” і різних підозрілих інтернаціональних спекулянтів...).

Зберігаючи комбінований принцип колективного й приватного інтересу, націократія індустріальний розвиток країни будуватиме на мішаних засадах націоналізованої (себто удержавленої), муніципалізованої, кооперативної і приватно-капіталістичної промисловості. Націоналізації підлягатимуть насамперед такі вирішальні для господарського розвитку країни та її оборони галузі, як здобуваюча, важка, хімічна промисловість, транспорт і так далі. Удержавлення всіх цих родів промисловості — крім їх основного значення — обумовлюється низкою важних причин, що їх тут детально не розглядаємо, а зокрема тим фактом, що якраз тут, в умовах приватнокапіталістичної ініціативи, неминуче виявляються найбільш антисоціальні прояви капіталокоцентрації й монополізму, що шкодять суспільним інтересам.

Муніципалізація поширюватиметься на підприємства, що обслуговують певні ділянки комунальних потреб (електричні станції, водотяги, місцева комунікація і т. д.). Натомість більшість ділянок так званої легкої й споживчої промисловості, що продукує готові фабрикати та вироби масового попиту, творитиме, при виробничому і соціальному контролі держави, поле примінення кооперативної й приватнокапіталістичної ініціативи. Досвід комунізму показав, до яких карикатурних, ба навіть трагічних наслідків доводять спроби заступити тут творчу роль приватного почину бюрократичним етатизмом!

Слідуючою з черги базою господарської самодіяльності буде торгівля. Зосереджуючи в своїх руках монополію у деяких сферах зовнішньої і внутрішньої торгівлі, як також і політику регуляції товарних цін — держава сприятиме розвитку кооперативної й приватновласницької ініціативи при обслуговуванні цієї важкої функції суспільного обміну. Власне тут, в сполученні з промисловою діяльністю, знайде собі основу для розвитку *конструктивний у своїй соціальній місії* кооперативно-приватний національний капітал. Поруч із цим держава протегуватиме розвиток *ремісництва* там, де воно не втратило свою суспільно-господарську актуальність. Принцип приватної власності поширюватиметься й на міські *нерухомості, в сполученні з муніципальною й корпоративною власністю*. Ангажуючи приватний капітал у обмежені сфери господарської діяльності, націократія не забуває його антисоціальної тенденції переростати своє конструктивне призначення й вилитися в паразитарні форми. Для унеможливлення цього, держава координуватиме в своїх руках усі ділянки *соціальної й фінансової політики* (охорона праці, колективні договори, нормування прибуткового відсотку, емісії, біржа, девізи, чековий і вексельний обіг, податкова система і т. д.) *регулюючи зріст і перерозподіл національних багатств в інтересах цілого суспільства*.

Аграрну політику націократія буде на ствердженні *позитивного факту експропріації капіталістично-поміщицьких господарств* на Україні й застосує цей принцип на всі інші терени держави, де ця експропріація ще не відбулася. Поруч з цим підлягатимуть вивласненню й посілості протегованих окупаційними владами *чужонаціональних колоністів*. Вивласнення поміщицьких і колонізаторських посілостей *не підлягатиме викупові*; саму таку можливість націократія вважає абсурдною, під оглядом національно-політичним (поміщики й колоністи в своїй масі є чужонаціональним — московським, польським, румунським і т. д. — елементом) і шкідливою під оглядом соціально-економічним. Знесилене окупаціями, українське селянство вимагатиме від держави особливо сприятливих умов для свого розвитку; в цих умовах викупні платежі лягали б на нього невинуватим тягарем, являючись водночас прихованою формою фінансування ворожих Україні паразитарних елементів. Найбільше відповідною інтересам нації й завданням сучасного сільськогосподарського виробництва формою, націократія визнає *приватновласницьке трудове середнє селянське господарство*. Розбудовуючи цю аграрну систему й *регулюючи мобільність землі в цілях унеможливлення її нової нетрудової концентрації*, держава допускатиме й

колективні форми землеволодіння та землекористування (трудові спілки, продукційні кооперативи і т. д.) там, де це виправдуватиметься умовами продукції і виробничими звичками селянства.

Так представляються основні соціально-економічні підстави націократії. Їх внутрішній зміст йде по лінії пріоритету збірних інтересів нації й національної солідарності, що знайдуть своє здійснення в своєманітній формі організації суспільства. Цією формою є — *державний синдикалізм*.

V. ДЕРЖАВНИЙ СИНДИКАЛІЗМ

Соціальний поділ внутрі нації — це конечність, створювана розвитком суспільно-виробничих відносин. Соціальні групи (або як їх називають — класи) нації — це *органічні спільноти*, що в кожному даному історичному періоді надають структурі суспільства конкретних форм і означають її завдання.

Проблема соціального поділу нації є надзвичайно складною й многогранною. Її неможливо розрішувати ані методами *класової реакції*, що намагається здержати розвиток суспільно-політичних і господарських відносин (як це робить сучасний капіталізм), ані вузькоглядними догмами перманентної *класової війни* (як це робить комуно-соціалізм). Дійсність свідчить, що капіталізм і комуно-соціалізм проявляються в соціальній площині в однакових по суті, хоч і відмінних у формах, *негативних наслідках* якраз тому, що обидва вони є насамперед класовими концепціями. Надміру протегуючи одну соціальну групу (в першому випадку — буржуазію; в другому — штучно сфабрикований “пролетаріат”) коштом життєвих інтересів, а то й існування інших груп — вони унеможливають усебічний розвиток суспільного організму, а саму державу й владу обертають у знаряддя своїх класових цілей.

Націократія заперечує принцип класової боротьби та право окремих соціальних груп на монополне панування в державі й на експлуатацію суспільства. Розглядаючи націю, як живе, суцільне — хоч і різноманітне в своїх складових частинах — єство, вона розв'язку соціальних проблем переносить у площину *національної солідарності*, що — визнаючи пріоритет інтересів нації-держави над інтересами окремих груп — видвигає принцип *надкласовості*. Здійснення надкласової солідарності можливе лише на базі пристосованої до неї *господарської системи*. Стверджуючи, що ні капіталістичний, ні комуно-соціалістичний устрій не посідають необхідних для цього прикмет,

націократія — як бачили ми вище — розбудовує власну *господарську систему*, де різноманітність стимулів економічної діяльності та інтересів поодиноких соціальних груп узгоджується й зрівноважується *плановим втручанням* держави, що паралізує переростання господарських засобів в *антисоціальні фактори* та регулює *справедливий* розподіл національного доходу між всіма *продукуючими* верствами нації.

Однаке цього замало. Бо економічна політика, а з нею й зверхницька роль держави можуть давати корисні наслідки лише тоді, коли саму державу й її владу персоніфікують *не класові й узурпаторські кліки* (як це бачимо в умовах капіталістичної „демократії” і комуністичної диктатури), *а ціле національне суспільство*, зорганізоване в формах, що — беручи його за *неподільну єдність* — водночас рахуються з його *органічним, функціональним розподілом на окремі частини* (соціальні групи). Цією формою суспільної організації є для націократії — *державний синдикалізм*.

В своїй практичній суті синдикалізм — це *насамперед зумовлене розвитком господарської спеціалізації об'єднання людей, зайнятих виробництвом у певній господарській галузі, для охорони їхніх професійних інтересів*. Вияви професійної організації бачимо вже в середньовічних корпораціях, що в свій час відіграли велику економічну роль в феодальному суспільстві. Капіталізм і нові ідеї економічного лібералізму спричинилися до зникнення корпорацій; вузько-становий, монополістичний характер старого корпоративного устрою вже не міг узгоднитися з вимогою „вільної гри” капіталістичних сил. Та згодом антисоціальні тенденції капіталізму — що все загострювалися з розвитком нового класу промислового пролетаріату, зроджуючи класову боротьбу — викликали появу нових форм професійних об'єднань: так зв. *синдикати* (звідси назва — синдикалізм).

Синдикалістичний рух проявився в кількох формах, але найбільш характерним для передвоєнної доби був *революційний* (або як його ще називають — сорелівський) *синдикалізм*. В основу своєї програми він поставив солідарність інтересів представників окремих виробничих фахів, змагаючи до об'єднання їх у замкнені від сторонніх елементів, професійні робітничі організації (синдикати), відповідно до їхньої господарської діяльності. Ці спілки мали стати основою професійно-виробничого розподілу суспільства в будучому синдикалістичному устрої. Можливість боротьби з капіталізмом і буржуазно-демократичним устроєм революційний синдикалізм бачив у безкомпромісній революційній акції. Відрізняючись від соціалізму своїм світоглядом і тактикою

(соціалізм — матеріалістичний і опортуністичний; синдикалізм — волюнтаристичний і революційний), він тим не менше залишився насамперед *інтернаціонально-класовою концепцією*.

Від революційного синдикалізму *державний синдикалізм української націократії* відрізняється *відмінністю світогляду й завдань суспільної реконструкції*. Державний синдикалізм заступає інтернаціонально-класову суть революційного синдикалізму *культу власної нації — держави*. Ідеологічні підстави й гіркий досвід пережитих Українською Нацією „соціалістичних” експериментів вказують йому, що розв’язка соціальних проблем лежить не в класовій боротьбі і не в уроєних (а у своєму реалізмі — хижих і спекулятивних) інтернаціональних догмах, лише в *духовній, моральній і виробничій єдності* всіх соціальних груп нації та їх *збірній відповідальності* за її розвиток і будучність. Революційний синдикалізм бачить своє завдання в об’єднанні й захисті інтересів окремих професійних груп, що мають творити автономні господарські організми у вигляді синдикатів — розпорощуючи в цей спосіб державу й розкладаючи її на ряд атомів. Натомість синдикалізм націократії — уважаючи державу основою політичного й економічного розвитку національного суспільства — своїм устроєм *ще більше злютовує її монолітність*, бо перетворює окремі, об’єднані в синдикатах, соціальні групи в організми, що стають *нерозривними, функціональними частинами* самої держави, *кермуючи* нею та *контролюючи* її чинність в інтересах *цілої нації*.

Державний синдикалізм розглядає всіх членів суспільства як *виробників певних цінностей*. Не класові й маєткові привілеї, не абсурдні пережитки старого правного й морального укладу, лише *виробнича* функція індивіда й груп стає *вирішальною* в означенні їх ролі в суспільстві. Обумовлена *сучасною* структурою суспільства *соціальна мораль* не може толерувати, щоб на його організмі продовжували жирувати відмираючі, безчинно-споживаючі, паразитарні клітини, коштом використання й розвитку молодих, творчоздібних сил... Відкидаючи спекулятивну мораль капіталістичної демократії, що демагогічними гаслами маскує визиск, нерівність і стихії ненависті, як також і примітивний „споживчий” варваризм комуно-соціалізму — державний синдикалізм будує свій устрій на здоровій етиці, конкретизованій в засаді: „продукт праці належить працюючим”, на принципі *органічності* суспільства й на *продукуючому обов’язку* всіх його груп, що *єдино* зумовлює їх права на *матеріальний еквівалент і суспільно-політичне значення* в державі.

В умовах капіталістичної демократії безпосереднім, керуючим чинником державного й економічного життя є *не організовані*

згідно з професійним принципом соціальні групи, лише *партії*. Претендуючи на заступництво інтересів цих груп, партії є на ділі найбільш парадоксальним виявом викривленої структури капіталістичного, zdeформованого суперечностями й виробничою анархією, суспільства. Творячи собою його дивовижну надбудову — зорганізовану не на *органічному* принципі *виробничого* розподілу, лише на підставі „політичних переконань” — ці партії найчастіше стають деструктивним знаряддям „вільної гри” капіталістичних відносин і „закамуфльованих” теоріями „свободи-рівності” егоїстичних групових інтересів.

Націократія „вільну гру” виробничої анархії заступає — *господарським планом*; хаос своєкорисних „політичних переконань” — *суворою повинністю служби нації-державі та визнання її зверхнього авторитету*, а галапасництво надмірних аматорів „свободи-рівності” — зрівноважує примусом *обов’язку*. Соціальний зміст нації визначають в дійсності не монархісти, консерватори, республіканці, клерикали, демократи, ліберали, радикали, соціалісти, комуністи і т.д., лише її *продукційні групи*; ці останні бере синдикалізм націократії за основу свого суспільно-політичного й економічного устрою, перетворюючи саму державу в *спілку працюючих*, де кожний громадянин і соціальні колективи співпрацюють на означених їхньою функцією місцях для досягнення загальною — духовного й матеріального — розвитку цілої нації-держави.

Впливаюча з сучасної суспільно-виробничої структури нашої нації *економічна система націократії*, базована на *комбінованій співчинності державного, муніципального, кооперативного й приватного капіталу під плановим господарським кермуванням і соціальним контролем держави* — зумовлюватиме й організаційні форми синдикалістичного устрою. Всі *органічні* клітини суспільства (виробничі групи) будуть зорганізовані в синдикати (спілки) *відповідно до своєї праці, професій і господарських функцій*. Основними групами, що репрезентуватимуть у синдикатах *інтелектуальну й фізичну працю нації*, є: *продукуюча інтелігенція* — поділена на різні фахові підгрупи (вчені, техніки, педагоги, літератори, лікарі, службовці і т. д.); *робітництво* всіх родів промисловості й транспорту, різних виробничих категорій; *селянство та сільськогосподарське робітництво*; *ремісництво*; *власники промислових і торгівельних приватних підприємств*, тощо.

Організуючи представників конкретних фахів і професій на *місцях* (в містах, промислових і сільських осередках), синдикати окремої виробничої категорії *сполучатимуться згідно з адміністративно-територіальним поділом держави і прин-*

цином вертикальної централізації у вищі об'єднання; синдикалістичні союзи. (Так, для прикладу, професія лікарів матиме місцеві синдикати, що об'єднуюватимуться далі в повітові й краєві союзи, аж до загальнодержавного „Центрального Союзу Синдикатів Лікарів”; подібно творитиметься „Центральний Союз Синдикатів Робітників Гірничої Промисловості” і т. д.). Синдикати та їх союзи в своєму внутрішньому устрої користуватимуться відповідними *автономними правами* (вибір керуючих органів, членська ініціатива, тощо); ця автономність має забезпечити об'єднаним у них виробничим групам суспільства спроможність здорової *самодіяльності*, а самі синдикати перетворювати в школу національно-політичного, громадського й професійного виховання членських мас. Але, опікуючись самодіяльним розвитком синдикатів, націократія водночас *уводить їх як складові елементи в державний організм і підпорядковує їх керуючому контролю держави*. Власне цей право-публічний зміст синдикатів надає їм державного характеру (звідси й назва — *державний* синдикалізм у відмінність до неорганізованих, вузько-класових синдикатів капіталістичного правопорядку).

В умовах капіталістичної демократії, *праця* — це лише визискуваний „товар”, що улягає бездушним законам „попиту-пропозиції”... Цим своїм вихолощеним змістом вона стає для мільйонів людей прикрою, а то й зненавидженою необхідністю, що обумовлює фізичне, безцільове животіння. Синдикалізм націократії повертає праці людини її втрачений духовний і цільовий зміст. Всіх виробників-громадян він ставить у положення співтворців, співгосподарів витворюваних цінностей, що перейняті пафосом свого конструктивного обов'язку, переконанням важливості своєї суспільної функції та гордою свідомістю: „державна — це я”.

Саме, зорганізоване в синдикатах, суспільство стане вирішальним, керуючим чинником соціально-економічного життя держави. Узгіднення інтересів окремих суспільних груп, захист інтересів праці, колективні договори, свідома керуюча участь і матеріальна зацікавленість робітників у виробництві підприємств, соціальне законодавство, справедливий перерозподіл національного доходу, нарешті — планове визначення чергових завдань народного господарства в цілому і в окремих його частинах — отже всі ті проблеми, що в умовах капіталістичної анархії й комуністичної диктатури викликають чи одверту класову боротьбу, чи стихію здушеної терором соціальної ненависті — *всі ці проблеми солідарно вирішуватиме саме, об'єднане в синдикатах, суспільство*. Синдикалістичний устрій стане лабораторією соціально-економічного життя нації.

Ці завдання виконуватимуть утворені на *паритетних підставах* із представників різних категорій синдикатів *Господарські Ради*. Функціонуючи в різних ступенях адміністративно-територіального поділу держави, вони матимуть своє завершення у *Всеукраїнській Господарській Раді*, що в характері державної установи буде дорадчим органом при законодавчій і виконавчій владі держави. Мало цього. Забезпечуючи свою надкласову суть — *націократія відкидає участь політичних партій у державному управлінні*. Свій державний устрій вона будує на поєднанні збірної волі національного суспільства та його конструктивної самодіяльності зі зверхницьким авторитетом нації-держави. *Як побачимо далі, державний синдикалізм являється важливим політичним чинником цього устрою.*

З повищого нарису державного синдикалізму виявляється гармонізуюча суть націократії, що — виходячи з неподільної єдності нації — водночас рахується з органічністю її поділу на окремі складники та пов'язує ці останні функціонально залежністю знову в єдність, реалізуючи в цей спосіб свій зміст *режиму панування цілої нації у власній державі.*

VI. НАЦІОНАЛЬНА ДИКТАТУРА

Свою визвольну акцію український націоналізм базує на *національній революції*. Її зміст, методи й завдання він виводить із сучасного стану розшматованої поміж кількома окупантами Української Нації. Для українського націоналізму є аксіомою, що доки не буде змінене сучасне положення нашої нації, доти вона все буде загрожена в своєму розвитку та існуванні. Ніякі угодовські *автономістичні й федералістичні компроміси*, ніякі *легкодухі „орієнтаційні“ лавірування* перед тим чи іншим окупантом — не врятують Україну перед імперіалістичною навалою її історичних ворогів; *закон її буття лежить тепер тільки в непримиримій боротьбі за свою державну самостійність і соборність*. Це історичне завдання — через послідовні етапи підготовки визвольної боротьби, *збройного здобуття й впорядкування самостійної держави* — здійснить *національна революція*.

Національна революція — *це не однобока революційна „техніка“*, що в своєму „негуванні всіх і всього“ не має ніякої програмово-конструктивної концепції (такі власне твердження про революційний націоналізм поширює наша партійницька угодовщина). Пряма революційна дія для організованого націоналізму є

лише *одним із засобів* сучасної фази визвольних змагань, що створить політичні й психологічні передумови для розгортання революції в усій її внутрішній глибині й програмовій ширині. Зміст національної революції не обмежується до безпосередньої бойової акції; її завдання *не кінчається* й на вирішальному, збройному зриві нації до здобуття державності. Бо й після усаможиттєвчення на Україні певний період проявлятимуться в різних сферах духовного й суспільного життя негативні наслідки вікового поневолення, що вимагатимуть застосування відповідних оздоровлюючих середників. Для цього націоналізм включає в програму національної революції далекойдучі *державотворчі почини*, що в стані були б всебічно скріплювати, розхитані окупаціями, організм нації, невпинно побільшувати її будуючі сили й здібність змагатися за право свого розвитку й тоді, коли Українська держава вже існуватиме. Універсальна суть, динамізм і мораль українського націоналізму не лише покликають його до ролі *чинного борця за волю нації*, але й управнюють до *монопольної місії конструктивного реформатора* цілого її змісту та існування. Ця його реформаторська місія — владно сягаючи в усі ділянки духовного й матеріального життя нації — умістовлюється в національній революції. Отже ця остання реалізуватиме свої програмові завдання й в умовах існуючої державності, хоч, очевидно, їх характер і методи здійснювання будуть відмінні в переходових і завершуючих етапах.

Таким чином, національна революція — це є внутрішній, тяглий у часі та різноманітний у своїх виявах, ідейний, духо-волевий, визвольно-політичний і державно-творчий процес Української Нації, спрямований до її звільнення, скріплення, впорядкування та забезпечення для неї гідного існування.

Вирішальною фазою революції, що обумовить її подальше конструктивне завершення, буде, пристосований до відповідних обставин, *збройний виступ Української Нації проти окупантів*. Його наслідки залежать *насамперед* від всебічної підготовки *власних сил нації*, що їх націоналізм вважає *головним джерелом* діючого й організуючого розгортання революції. Серед нашої легкодухої, спекулятивної партійщини, націоналістичне гасло власних сил не тішиться популярністю... Його вона вважає „фантастичною орієнтацією на вісімнадцятий туман”, і горда з свого „реалізму” — що розгублено пантеличить по кожночасній зміні *чужих* політичних барометрів — сторч головою летить в орієнтації на... ворожі сили, що загрожують Україні новою катастрофою. Між тим український націоналізм у своєму наставленні

на власні сили нації є наскрізь *реалістичний*. Поборюючи катастрофічні орієнтації на *історичних ворогів*, він не відкидає сприятливої чужої помочі у визвольних змаганнях, пам'ятаючи однак, *що навіть і така допомога приносить користь лише тому, хто має й власну силу її зужиткувати відповідно до своїх інтересів*.

Серед яких зовнішніх і внутрішніх кон'юнктурних обставин не відбуватиметься збройна боротьба з окупантами — одне є безсумнівне: *ця боротьба буде важка, кривава й жорстока*. Своєю тактикою полохливого страуса легально-партійна угодовщина сподівається виспекулювати перемогу з найменшою втратою власних зусиль і „безглуздох жертв”. Марні надії в тій грізній труднощами й небезпеками добі, перемогу здобудеться лише ціною надзвичайного — натхненного жертвовним поривом — напруження всіх сил нації, зорганізованої при цьому на такій *устроєво-політичній* системі, що — мимо своєї революційної провізоричності — була б здатна пірвати маси до боротьби, вдержати їх потрібний час у мобілізаційному напруженні та забезпечити наші переможні наслідки всенародного зриву. Цю *устроєву систему в переходовому етапі* революції націоналізм буде на принципах *національної диктатури*.

Режим національної диктатури відкидає провідну участь політичних партій із їхніми вузькими інтересами у процесах революції. Таке становище організованого націоналізму до партій, груп і центрів, або інакше кажучи — до цілого орієнтаційно-угодовського табору, обумовлюють тактичні й засадничі причини. Розгляд ідейного змісту, психології, моралі й політики цього табору стверджує його *шкідливість* для планомірного розгортання революції. Схильний лише *пасивно пристосовуватися* до створюваних окупантами умов, нездатний до активності й провідної місії, поглинений суперечностями й груповим егоїзмом — *він ніколи не прийме націоналістичної концепції визвольної боротьби та її не піддержить*. Після вже здобутої перемоги, певні елементи угодовського табору заангажуються в національну роботу й зможуть навіть бути корисними в її різномірних ділянках. Але не тепер і не тоді, коли боротьба відбуватиметься серед „непевних” обставин...

Свідомість цього опрокидує наївно-обивательські мудрування на тему створення спільного фронту революційного націоналізму з легалістичними партіями на засадах національної солідарності й у вигляді „всеукраїнських конгресів” для боротьби з зовнішніми ворогами. *Ідеологічна істота, націократична концепція й визвольне наставлення націоналізму є тими факторами, що*

солідаризують на національному ідеалі всі органічні складники нації в одну духовно-політичну цілість. Національна солідарність стає натомість абсурдом, коли в існуючих умовах хочемо її застосувати до наших партій, що самою своєю природою й політичною чинністю творять джерело *партикулярного розкладу й негууючого заперечення національної єдності.* Поміляються ті, хто від „об'єднання” націоналістів із унерівцями, гетьманцями, ундівцями, соціалістами і т. д. сподіваються побільшення нашої зовнішньої відборонності. *На ділі така неприродна спільність загрожувала б лише послабити визвольний рух, розпорошуючи силову й моральну потугу самого націоналізму.* Його ідейний, безкомпромісовий, бойовий порив міг би бути тоді обезкровлений отрутою угодовської псевдологіки й спекулятивства.

Рішаючим є те, що націоналізм — це не плітка партійна теорія; *це універсальний і непримиримий у своїй внутрішній рації світогляд.* „Погоджувати” його з кимось методами „конгресових дискусій” і гендлю немислимо. Сила націоналізму в його фанатичній вірі у *власну правду*, в тій послідовності, що нерозривно в'яже його принципи й теорії з методами чинного *застосування їх до життя.* Поєднання ідеологічного й визвольного наставлення націоналізму з політичною тактикою „всеукраїнських конгресів” — було б для нього рівнозначне з самогубством і перетворенням його твердих, високих постулатів в теорії — в жалюгідну та лукаву опортуністичну комедію в практиці.

Коли партії взагалі є *неорганічним* для націй плодом хворобливих соціально-політичних відносин, що їх створили капіталізм і демократія, то в *наших* умовах їх штучний характер виявляється ще з більшою виразністю. Українські партії не відображують ані збірних національних інтересів, ані процесів соціальної диференціації нації навіть у тій мінімальній мірі, як це бачимо в умовах європейської парламентарної демократії. Ми часто забуваємо, що всі вони (і на українських землях, і на еміграції) — *це лише кілька соток* ізольованих від народних мас інтелігентських „політфахівців”; власне ця цілковита відірваність наших партійних гуртків і „центрів” від народу й його змагань, обумовлює всю шкідливість і безпринципність їх політикування. Хто в цих умовах говорить про „солідаризування” націоналізму з цими рештками нашого болючого „вчорашнього дня” — той виявляє цілковите нерозуміння й завдань націоналізму, і обставин визвольної боротьби!

Концепцію *національної диктатури* увесь партійницький табір стрічає істеричним криком і провокаціями, ніби українські націоналісти („фашисти”) хочуть „поневолити народ”. Це й зро-

зуміло! Він знає, що національна диктатура — це сигнал його безславної смерті. Борючись за своє існування, він ладиться в момент — коли на терези долі буде кинене життя нації — знову відновити страхіття партійної анархії в сумному стилі кам'янецько-тарнівських „демократичних” і „соціалістичних” міністерств. Між тим спротив історичних ворогів, їх небезпечні впливи серед певних, вже здеморалізованих і засимільованих окупаціями, прошарків українського населення, неминучі вияви внутрішньої анархії, що намагатиметься розкласти зрушені до чину маси — все це вимагатиме твердого режиму національної диктатури, що, відкидаючи м'якотілі групові „коаліції” й спекулятивні, несвоєчасні „голосування”, мав би авторитет, спроможність і силу вхопити в залізні руки керму подіями, здушуючи всі відосередні процеси революції.

В цих подіях рішатимуть не партійні сектярі й спекулятивні „очковтирателі”. Опорою диктатури буде ударний, бойовий легіон революції — організований націоналізм, що черпатиме свої сили з безпосереднього джерела: з народу й його нової провідної верстви — еліти. Приналежність до цієї провідної верстви зумовлюватиметься не класовими й становими ознаками (як це бачимо в комунізмі й капіталістичній буржуазії) і не „партійними переконаннями” (як цього бажали наші політикуючі інтелігенти) — лише національною посвятою, здоровим духом, твердими характерами, активністю й якісними, творчими властивостями її представників. Наші „радикальні” та інші соціалісти на процес творення цієї нової провідної верстви задивляються з підозрінням. По старому прив'язані до демагогічного есерівського „культу” замурианих пик, немитих лап, освіти „не вище фельдшерської”, нарочитої хамської розперезаності й загального капцанства, що мають, мовляв, характеризувати „справжнього сина народу” вони в тій верстві добачують нове „папство”. На ділі націократія хоче бачити Українську Націю великою, культурною, передовою. Вона не знижується до примітивізму маси — лише підносить її в духовному, культурному, цивілізаційному і матеріальному поступі. Без здорового, конструктивного проводу, нормальне існування нації немислиме. Солідаризуючи на принципах надкласової соціальної справедливості й у формах націократії всі, корисні під суспільно-виробничим оглядом, складники нації — націоналізм знайде в них активний фермент для творення провідної верстви, в цей спосіб органічно вростаючи в найглибші прошарування народу.

Спочатку диктатура матиме революційно-військовий характер зі всіма, впливаючими з цього, висновками. Її опорою буде ство-

рювана в процесі революції *мілітарна сила* нації й *національно-революційні організації*, що опанують під керівництвом загального проводу місцеві органи державного управління, громадські установи, професійні союзи й спілки, господарські підприємства і т. д. Згодом, після закінчення збройної фази національної революції, диктатура повільно переключатиметься *на громадську базу*. В цьому етапі її завдання полягатимуть в дефінітивному скріпленні наслідків здобутої перемоги й підготуванні загальних умов переходу нації до *нормального націократичного устрою*, що заступить собою провізоричний режим диктатури.

Покладаючи на диктатуру надзвичайні історичні завдання в переконанні, що лише вона зможе їх виконати, націоналізм водночас усвідомлює собі небезпеку її *самоконсервації й застарілості*, коли вона стає ціллю для самої себе... У відмінність до інших авторитарних концепцій, він визнає диктатуру *не за незмінний принцип*, лише за виправданий доцільністю *тимчасовий метод*. Зберігаючи потрібні *елементи авторитарності й монократизму* й в умовах *постійного* державного ладу націократії — *націоналізм водночас єднає їх із здоровими формами громадської самодіяльності й участі самого суспільства в державному керуванні*.

VII. ПОСТІЙНИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЛАД

Постійний державний лад націократії буде вислідом визвольних і підготовчо-реконструктивних зусиль національної диктатури та означатиме перехід нації до кінцевих, завершуючих етапів національної революції.

Нас можуть спитати: на кого „орієнтуються” націоналісти — на монархію, чи республіку?.. Гадаємо, що увесь попередній виклад підготував вже читача до відповіді на це питання. В сучасності монархічні й республіканські устрої взагалі в значній мірі втратили ті риси й прикмети, що раніше суттєво різнили їх між собою. Вибір між монархією й республікою можна хіба розглядати під таким, доволі спрощеним, кутом: чи хочемо володаря, що стає *сувереном* нації на підставі *дідичного права* й спирається на привілейовану верству *родової аристократії* (бо принцип дідичності влади *нерозривно* пов'язаний із культом „блакитної крові” і становими привілеями, хоч би як не старалися наші гетьманці маскувати цей закон дивовижними й нещирими „трудова-монархічними” теоріями...), чи *національного проводу*, висуне-

ного до керми на підставі його *власних кваліфікацій* і опертого на цілу *суверенну націю*.

Націократія обирає останнє. Вже самий її — впливаючий із ідеології націоналізму — суспільно-філософський зміст, що визнає *волю, творчість і якісні прикмети* людської індивідуальності за вирішальні фактори громадсько-політичного життя, не годиться з принципом *механічного права* даної людини на зверхність, зумовленого лише самим *випадковим фактом її народження* (дідичність влади). Соціальній моралі націократії чужа також родова кастовість і привілейованість; її критерієм є *конструктивна, продукуюча цінність* громадянина, що єдина зумовлює його провідну роль в суспільстві, без огляду на „вище” чи „нижче” фамільне походження...

Самий монархізм для українських історичних умов завжди був чужий і неорганічний; в нашій же сучасності й будучності він просто стає абсурдом. Монархічні теорії наших гетьманців лишилися наскрізь штучним компілюванням чужих, західноєвропейських роялістичних ідей, густо приправлених соусом московсько-польських „консервативних” анахронізмів. *Це перетворило гетьманську течію в звичайну соціальну реакцію, що — всупереч логіці та інтересам Української Нації і в згоді з московсько-польськими реакційними елементами — змагає до реставрації капіталістично-поміщицького ладу на базі федеративного „Союзу Трьох Русей”*.

Націократія є республіканська. Але її конституційна структура *суттєво* *різниться* від класичних зразків політичної демократії, що існує на виборчій фікції „влади більшості” — репрезентованої в парламенті одною чи кількома партіями... Центр демократії лежить у *партійному парламенті*, що поглинає в собі й дезорганізує розбіжністю своїх класових і політичних устремлінь основу всякої державної системи — *владу*. В нарисі про демократію ми зазначали, до яких фатальних наслідків приводять ці властивості парламентаризму навіть ті країни, де він має за собою велику історичну традицію. *Тим більш згубними й безнадійними є спроби насадження режиму партійно-парламентарної демократії на Україні. Самі по собі негативні прикмети парламентаризму тут посилювалися б додатковими причинами: цілковитим браком парламентарних традицій, фіктивністю наших партій і, вивореними революцією, особливостями суспільно-виробничої структури України.*

Московський напівфеодалний і абсолютистичний царат гальмував соціально-політичну диференціацію суспільства (як це було в умовах західного демолібералізму) і через те партії перетворюва-

лись у відірвані від мас гурти інтелігентів-сектярів. Ці риси характеризували й партії на Україні. *Штучно* зроджені в обмеженому середовищі західноєвропейськими доктринами — всі вони водночас носили на собі тавро „общеросійських” політичних і культурних ідей. Партії на Західній Україні в свою чергу були об’єктами польських і німецьких впливів. Певну національно-культурну роботу наших партій у минулому годі заперечити. *Але ні одна з них по своєму ідеологічному змісту й політичним впливам не була й не могла бути конструктивним чинником державного незалежнення й суспільної організації Української Нації.* Це наочно доказали події 1917-20 рр., коли всі без винятку українські партії зазнали банкрутства й компрометації. *В сучасності комунізм знищив в совіцькому Союзі всі партійні угруповання.* На Західній Україні партії, щоправда, існують, але ні одна з них не має *всеукраїнського* значення. Годі сподіватися, щоб ці локальні й деморалізовані в умовах окупації ундо-клерикало-радикальні гурти, навіть підсилені (у вигляді „всеукраїнських конгресів”) партійними рештками з еміграції, могли в будучності стати здоровою основою державно-політичної організації України! Витворюється парадокс: *режим політичної демократії базується на партіях, але їх у нас фактично нема; для цього довелося б хіба ці партії штучно творити, інсценізуючи в цей спосіб... парламентаризм.*

Устрій парламентарної демократії пов’язаний із приватно-капіталістичними відносинами й політично-економічним лібералізмом. Між тим, на більшій частині України державний капіталізм большевизму значно змінив продукційну систему українського господарства й приспішив диференціацію суспільства на *виробничо-професійній* основі. Хоч загальна спадщина комунізму буде направлена, проте соціально-економічний розвиток України матиме відмінний від Заходу характер і спиратиметься на комбінованій системі державного, суспільного (муниципально-кооперативного) й приватного капіталізму, при плановому керуванні й контролі держави. Цей *регулятивний* характер національного господарства виключатиме класичний лібералізм, а з ним і партії, як фактори господарсько-політичного керування держави. *Місце партій у державних органах займуть організовані на професійному принципі соціальні виробничі групи (синдикалізм).* В цьому власне й полягає ідея державного синдикалізму, що *посереднє* заступництво інтересів окремих груп населення *через штучні й антагоністичні партії та партійки* — він замінює *безпосередньою й солідарною репрезентацією* загальних і часткових інтересів нації через її органічні складники (соціально-виробничі групи).

Отже націократія негує партійно-парламентарну організацію демократії. *Як у періоді національної диктатури, так і в умовах постійного державного ладу — партії не існуватимуть.* Це становище наші партії називають замахом на... „народну свободу” (?!). На ділі націократія заступає здорові (витворені самою такою демократією, хоч і уневаженні її ж політичною практикою) принципи *рівності громадян перед законом, особистих і суспільних прав та співпраці влади й народу в кермі державою.* Але в протилежність демократичному хаосові та його культові „прав без обов’язків” — вона ці необхідні елементи *правової держави* розставляє в точно означені інтересами нації місця й межі. Про це свідчить її система, що її тут подаємо в схематичному нарисі.

Ця система не є так зв. „поліційною державою”, що послуговується гнітючою пресією урядницького централізму та зв’язуючи всяку громадсько-політичну творчість — залишає населенню лише послух і механічне виконання адміністративних приписів. Сильна своїм авторитетом і стабільністю націократична влада, зосереджуючи в своїх руках керму, оборону й лад держави, водночас забезпечуватиме під своєю зверхністю широкі можливості *самодіяльності* населення в найбільш питоменних для історичних українських умов формах *громадської самоуправи.* *Не в партіях і не в політичних сектярських гуртках, а власне тут — в органах місцевої самоуправи (як і в синдикалістичних організаціях) народні маси знайдуть для себе школу громадської творчості й національно-політичного виховання, виділяючи з себе нову провідну й органічно зв’язану з ними верству досвідчених суспільників, організаторів, господарників і державних діячів.*

Українська Держава за адміністративним розподілом, що узгляднюватиме природні, історичні, політичні, економічні і стратегічні властивості окремих районів нашої обширної території, поділятиметься на *краї, повіти й громади* (міські, містечкові, сільські), що матимуть свої *органи самоуправи та у межах встановлених законами компетенцій керуватимуть місцевими публічними справами.* Система самоуправи в повітах і громадах знайде своє завершення в краях. Краї посідатимуть власні представницькі органи — *Краєві Ради й уряди.* Краєві Ради складатимуться з послів, обраних на певний термін у відповідній кількості від кожного повіту. Вибори до органів самоуправи відбуватимуться на засадах *прямого, загального, рівного й таємного голосування.* Кожна виборча округа обиратиме означене число кандидатів релятивною більшістю голосів.

У всіх ступенях адміністративного поділу держави (в краях, повітах і громадах) існуватимуть також загальнодержавні адміністративні, господарські та інші установи, що — не витворюючи шкідливого паралелізму в функціях та компетенціях із місцевою самоуправою — виконуватимуть своє призначення під безпосереднім керуванням державного уряду. Представниками державного уряду в окремих краях та їх повноважними зверхникам будуть *краєві начальники*, що стоятимуть на чолі місцевої державної адміністрації, й автоматично являтимуться *головами Краєвих Рад*, пов'язуючи собою три елементи державного управління: *уряд, контроль і громадську самодіяльність*.

Загальнодержавною законодавчою установою буде *Державна Рада*. Як і в органах самоуправи, послі до Державної Ради обиратимуться *прямим, загальним, рівним і таємним голосуванням* в означеній кількості від кожної виборчої округи. *Кандидатів до Державної Ради визначатимуть у виборчих округах синдикати та їх Господарські Ради*. Зложені ними реєстри передаватимуться під голосування населення виборчої округи. Вибори кандидатів рішатимуться релятивною більшістю голосів.

Як бачимо, ця система суттєво різниться від зразків і демократії — з її анархічною виборчою боротьбою, і італійського фашизму, що є надто централістичним у формуванні законодавчих установ. *Усуваючи боротьбу виборчо-партійних клів і запроваджуючи контроль, націократична система ставить водночас Державну Раду в безпосередній зв'язок із народом, передаючи її формування його, об'єднаним у синдикатах, соціальним групам. Ці державно-політичні компетенції синдикатів, вкупі з їх соціально-економічними функціями (місцеві й Всеукраїнська Господарська Рада) перетворюватимуть державний синдикалізм у становий хребет і головний нерв цілого націократичного устрою.*

На чолі Нації й державної організації стоятиме *Голова Держави*. Це не буде ані диктатор, що тримається силою прибічних клів, ані лялькуватий „репрезентативний” президент демократичної республіки... Це буде *Вождь Нації, найкращий із найкращих* її синів, що силою загального довір'я нації та правом своїх внутрішніх властивостей триматиме в своїх руках *владу Держави*. В ньому концентруватиметься *авторитативна* суть націократичної держави, що сполучає в собі здорові елементи *монократизму й відповідальності*.

Голову Держави обиратиме на 7 років *Національний Збір*, скликуваний для цієї мети, що складатиметься з *Державної Ради, Всеукраїнської Господарської Ради, представників синдикатів і Краєвих Рад*. *Голова Держави керуватиме країною, репрезен-*

туватиме її назовні, являтиметься Верховним Вождем її збройних сил, матиме право законодавчої ініціативи, розв'язання Державної Ради і „вета” її ухвал на означених конституцією підставах. Він являтиметься водночас Головою Державного Уряду і своєю владою призначатиме Державних Секретарів (міністрів) як із складу Державної Ради, так і з поза неї. Державні Секретарі відповідатимуть за свої уряди не перед Державною Радою, а перед Головою Держави, і уступатимуть із своїх постів на його наказ. Державна Рада матиме лише право, в обсягу доручених їй конституцією справ, ставити Державних Секретарів за переступ законів перед Найвищим Державним Судом, що ооратиметься разом із Головою Держави Національним Збором.

Таким чином Голова Держави своїми компетенціями усуватиме розбіжності, що їх створює політична демократія своєю „священною” засадою розподілу законодавчих і виконавчих влад, та забезпечуватиме цим владам правильну взаємочинність. Найвищому Судові належатиме контроль непорушності конституції, конституційної правильності видаваних законодавчими і виконавчими органами ухвал, і касаційний перегляд усіх інших судових справ. Відповідно зорганізовані краєві, повітові й міські Суди забезпечуватимуть правозаконність у державі.

Так, в основному, виглядатиме постійний державний лад націократії. Україна буде авторитарною й унітарною, але в належній мірі й децентралізованою республікою, що всіма елементами свого устрою відповідатиме істоті націократії, як режиму панування цілої нації у власній державі.

Лишається ще одне питання: яке місце в цій державі займе організований націоналізм? Чи не перетвориться він — скасувавши всі партії — сам у партію, що „захопить усі посади” (обставина, що нею особливо журяться наші партійні „народолюбці”...). Ні — не перетвориться! Суцільне, інтегруюче світоглядове й політичне ество націоналізму не покривається з поняттям партії — явища неминучо часткового й диференціюючого цілість. Не панування над нацією, лише панування самої нації — ось місія, що перед нею стоїть і стоятиме організований націоналізм. Виростаючи з глибин народу, покриваючи своїм генералізуючим змістом ціле його життя — націоналізм стане вартівничим і будівничим нації, її провідним авангардом, що виховуватиме маси і двигатиме їх до творчості на підставі гасла націократії:

Праця, самодіяльність, дисципліна!

Микола Сціборський: чин і творчість

Постать полковника Миколи Сціборського, старшини Армії УНР, керівника Легії Українських Націоналістів, одного з засновників Організації Українських Націоналістів (ОУН) мало відома в сучасній Україні. Тож пропонуємо читачам короткий нарис життєвого і творчого шляху цієї небуденної людини.

Дослідник Роман Коваль, опрацювавши архівні документи, а серед них і „Подєбрадську справу” Миколи Сціборського, в своїй праці „Український старшина Микола Сціборський” розповідає, що Микола Сціборський народився 28 березня 1897 р. в Житомирі у родині православних українців Сціборських – Ореста Михайловича та Євдокії (в дівоцтві Глинка). 1915 року закінчив 6 класів Першої житомирської гімназії. Залишивши гімназію, Микола вступив до російської армії однорічником 1-го розряду. 1 січня 1916 року закінчив школу прапорщиків. Служив у 1-му лейб-гренадерському Катеринославському імператора Олександра II полку 1-ї гренадерської дивізії гренадерського корпусу 2-ї російської армії.

Під час бойових дій був двічі поранений. За героїзм його нагороджено орденами Святої Анни 3 і 4 ступенів та Святого Станіслава 3 ступеня, а також Георгіївським хрестом 4 ступеня.

Ще в жовтні 1917 р. ініціативна група старшин-українців почала формування „автономної національної військової частини” в 1-му лейб-гренадерському полку. Труднощі були величезні, адже гренадерський корпус „поповнювався майже виключно з москалів” і українців у ньому було порівняно небагато. Долаючи перешкоди за допомогою кулеметів і багнетів, українці поставленої мети все ж досягли. Старшинський склад Окремого українського куреня був молодий, поручник Сціборський виявився найстаршим за рангом офіцером, тож він і очолив частину. Та довго Микола не отаманував. Уже у листопаді в бою проти німців він був отруєний газами і відправлений до фронтового шпиталю. Після лікування його визнали інвалідом із втратою 50% працездатності.

Отож до своєї частини він вже не повернувся, а демобілізувавшись, рушив до України. Тут застав інтенсивну українську роботу. Недовго думаючи, він зголошується до української армії...

Після відступу Центральної Ради на Волинь, Сціборський отримав посаду при військовому міністрі Олександрові Жуковському. Завдяки цій посаді він зміг ознайомитися як із персональним

складом Центральної Ради і Кабінету Міністрів, „так і з перебігом державної роботи”.

Досить часто Микола виконував обов'язки вартового старшини на засіданнях Кабінету Міністрів Всеволода Голубовича.

Поручнику Сціборському одразу кинулась у вічі „хаотичність і безсистемність” у роботі міністерств. Розпорядження мінялись декілька разів на день, викликаючи „обурення і злість у виконавців цих наказів”. „Треба підкреслити, — зазначав Микола Сціборський, — що вищі військові чинники тоді були далеко не на висоті свого призначення”. На високих військових посадах часто зустрічалися люди не тільки без військових знань і вищої освіти, але й „буквальні анафальбети в усіх напрямках”.

Все це викликало у старшин незадоволення Центральною Радою і остаточно знищувало її авторитет. „Персональний склад Кабінету виглядав надзвичайно блідненько і сіро. Всі щось ніби робили, „а зрештою, нічого”. „Терпіли від цієї „роботи” тільки авта, — зазначав Микола Сціборський, — розвозячи невідомо куди і навіщо міністрів, директорів і радників...”

У своєму спогаді Сціборський звертав увагу, що „члени Кабінету не посідали жодної імпазантності”. Їхня „перебільшена демократичність” призводила до того, що вони ходили в невиправуваних і брудних костюмах та сорочках, справляючи „хворобливе, негативне вражіння”.

Недарма дещо пізніше в своїй праці „Шлях націоналізму”, оцінюючи і критикуючи тих, хто спричинився до занепаду державності, Сціборський стверджував, що на шляху до успішного здійснення національної мети стали провінціалізм і нездібність підвестися над локально-хуторянськими інтересами в ім'я національного ідеалу, органічний нахил у психіці й політиці до симбіозу з сильнішим, звичка задовольнятися мінімумом, не прагнучи до максимальної мети, дегенерація й атрофія творчого волевого імпульсу. Тодішні „провідники”, за словами Сціборського, були опановані доктринами лібералізму, демократизму і соціалізму, що ставили понад національні інтереси інтереси класові чи індивідуальні, шукаючи всесвітнянських „універсальних правд” замість своєї суверенно-національної правди.

У складі Армії УНР Микола посідав різні „муштрові і військово-адміністративні посади”, зокрема 1920 року він був ад'ютантом командира 1-го кінного Лубенського полку імені Максима Залізняка 1-ї бригади Окремої кінної дивізії. Брав участь в осінній кампанії Армії УНР.

21 листопада 1920 року в складі української армії його інтернували. Перебував у таборі польського міста Каліша. У червні

1924-го закінчив річні курси Академії генерального штабу Армії УНР і був „прилічений до генштабу”. Службу в українській армії закінчив 1924 року на посаді старшого ад’ютанта штабу Окремої кінної дивізії. 10 червня 1924 р. командир Окремої кінної видав Миколі Сціборському посвідчення (ч. 460) такого змісту: „Цим свідчу, що ст. ад’ютант штабу дорученої мені дивізії, сотник при генштабі Сціборський Микола... виявив себе як бездоганий, національно-вихований старшина. Жодним карам не підпадав, під судом та слідством не був”.

У вересні 1924 р. Сціборський нелегально прибув із Польщі до Чехословаччини. І почав наполегливу боротьбу за право отримати вищу освіту українською мовою.

Тяжким був і його матеріальний стан. За неповних три місяці він заборгував своїм приятелям 700 чеських марок. Врешті керівництво академії капітулювало перед відчайдушним натиском сотника-кавалериста. Його було прийнято на економічний відділ економічно-кооперативного факультету за умови здачі матуральних іспитів.

Серед оцінок іспитів першого семестру переважали „дуже добрі”. Нижче „добре” оцінок не траплялося... Те саме спостерігалось й під час складення другого півкурсowego іспиту — знову переважало „дуже добре”.

6 березня 1926 року доктор Рибак знайшов у Сціборського активний туберкульозний процес лівої легені та неактивний туберкульоз правої легені. Лікар рекомендував перебування у відповідній кліматичній місцевості та відживлення...

За тему дипломної праці Сціборський вибрав „Аграрну політику українського націоналізму”. У ній він зазначив, що „у виборі провідної ідеї кожної політики не вагаємося, нею є Величність, Потужність і Благо української нації”. До речі, з доповіддю на цю тему він пізніше виступав на установчому Конгресі українських націоналістів у Відні.

В організований націоналістичний рух Сціборський прийшов як один з провідних діячів, а від березня 1928 року голова Центрального Комітету Легії Українських Націоналістів, утвореної восени 1925 року. У Легії на досить високому рівні була поставлена ідейно-пропагандивна робота, зокрема організація видавала часопис „Державна Нація”, в якому плідно співпрацювали Євген Маланюк і Леонід Мосендз. Працюючи в Легії Українських Націоналістів, а з липня 1927 року вже як голова Управи Союзу Українських Націоналістів (до якого увійшли представники Групи Української Національної Молоді та ЛУН), Сціборський брав активну участь у підготовці Конгресу Українських Націоналістів як

об'єднаною групою всіх діючих на той час націоналістичних організацій. На самому Конгресі, який відбувся у Відні 1929 року, Миколу Сціборського було обрано до президії. За пропозицією Євгена Коновальця, Сціборського одноголосно було обрано до Проводу Українських Націоналістів, він став заступником Коновальця і очолював організаційну референтуру. Організаційні псевдо Сціборського „Житомирський”, „Органський”, „Місько”, „Богдан”. Працював у Парижі, пізніше у Відні і Кракові.

Микола Сціборський є автором ряду ґрунтовних праць з теорії та практики українського націоналізму, зокрема: „ОУН і селянство”, „Робітництво і ОУН”, „Націократія”, „Національна політика більшовиків в Україні”, „Земельне питання”, „Україна в цифрах”, „Україна і національна політика Совітів”, „Сталінізм”, а також автором проекту Конституції майбутньої української держави.

У серпні 1941 року М. Сціборський, як референт пропаганди Проводу Українських Націоналістів, разом з членом ПУН Омеляном Сенником у складі Похідної групи вирушає в Україну. Але на шляху до столиці в Житомирі 28 серпня на Миколу Сціборського та Омеляна Сенника було здійснено збройний напад, наслідком якого стала смерть цих діячів ОУН. При чому, Сціборський був лише тяжко поранений, але гестапо не допустило до нього лікаря і він помер 30 серпня в Житомирі, де й був похований.

Внаслідок ряду провокацій довший час у смерті Сенника і Сціборського деякі чинники звинувачували бандерівців, хоча для цього звинувачення не було жодних підстав. „Ростислав Волошин і Микола Лебідь, котрий під час перебування Степана Бандери в німецькій в'язниці очолював революційну ОУН, категорично заперечили причетність своєї організації до житомирської трагедії. Вони видали навіть спеціальний комунікат щодо цієї справи...” — підкреслює історик Юрій Микольський в своїй праці „Ще раз про „братовбивство” в Житомирі” („Наш клич” ч.1. м. Київ, 1991р.). Микольський нагадує, що невдовзі після вбивства Сенника і Сціборського радянське радіо передало повідомлення про те, що в Житомирі радянський патріот вбив двох українських націоналістів і доводить, що цим „патріотом” міг бути давній агент НКВД Кіндрат Полуведько, один з організаторів вбивства Євгена Коновальця. Провокацію ж з „братовбивством” довгий час роздмухували і використовували антиукраїнські сили для поглиблення непорозуміння між українськими націоналістичними організаціями.

Аналіз „Націократії” — головного твору М. Сціборського — дає підстави зробити висновок: ідеологія українського націоналізму дає вичерпні відповіді на актуальні завдання в ділянці державотворення, вона позбавлена ідеї тоталітаризму, а

свої економічні, політичні, правові моделі конструює на основі принципу національної солідарності та пріоритету національних інтересів — зазначає сучасний дослідник творчості Сціборського Богдан Червак в своїй праці „Український націоналізм: дослідження, інтерпретації, портрети” (Дрогобич, 1996 р.). І ми погоджуємося з його висновком, що „ідеї Сціборського не суперечать нормам будівництва демократичного суспільства, а є лише максимально адекватними до тогочасного політичного контексту. Під сучасну пору наріжні ідеї „Націократії” є ефективним чинником у розбудові Української Самостійної Держави”.

В анотації до головного твору Миколи Сціборського кандидат історичних наук М.І. Обушний слушно наголошує: „Слід завжди пам’ятати, що інтегральний націоналізм, який він (Микола Сціборський — В.Р.) пропагував, був породжений самими обставинами життя української нації, яка вбачала в націоналізмі шлях виходу з неволі і здобуття свободи. Історичний досвід свідчить, що окупантів (будь яких: російських, німецьких, польських чи інших) словами не переконаєш. Щоб вони залишили наші землі, в той час треба було відчайдушно боротися, брати зброю і воювати. За тих умов націоналізм був об’єктивною необхідністю, неминучим явищем на шляху національного визволення” („Політологічний огляд”, випуск II, м. Київ, 1995 р.).

А завершити текст хочу словами Миколи Сціборського. Вони й сьогодні для нас є надійним дороговказом.

„Гнилі „культи” чужих сил та хворобливі, анемічні сподівання манни з чужого неба націоналізм має замінити залізно-фанатичним культом власної сили соборної нації, вкладаючи в свій чин три незмінні засади: віру в себе, віру в свою націю і віру в її майбутнє. Методична робота націоналізму має бути соборне поєднання не живих мерців минулого, а активних чинників і мас сучасного”. (Микола Сціборський, Соборність психології та політики — основа націоналізму, „Розбудова Нації”, ч.1, Прага, січень 1928 р.).

*Віктор Рог,
м. Київ*

ЗМІСТ

<i>Валентин Мороз</i> У пошуках українського Піночета?.....	4
Передмова.....	15
I. ДЕМОКРАТІЯ.....	16
II. СОЦІАЛІЗМ.....	25
III. КОМУНІЗМ.....	34
IV. ФАШИЗМ.....	48
V. ДИКТАТУРА.....	57
VI. НАЦІОКРАТІЯ.....	66
<i>Віктор Рог</i> Микола Сціборський: чин і творчість.....	102

Донцов Д.
Росія чи Європа. —
Київ.: Діокор, 2005. — 74 с.

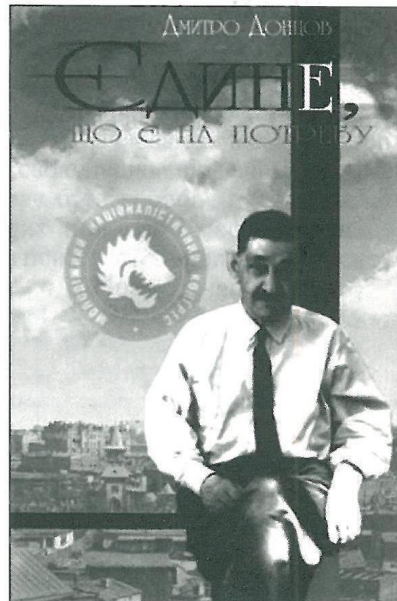
Збірка праць Дмитра Донцова, до якої увійшли статті “Росія чи Європа”, “Мертвецький великдень”, “Усміх диявола”, “Ленін як теоретик “пролетарського” асиміляторства”, “Від “Інтернаціоналу”, до “Боже, царя...”, “1709-1939”. Усі матеріали, як і інші твори цього автора, не втратили нічого з своєї актуальності і сьогодні.

Книга розрахована на всіх, хто цікавиться історією філософської думки, переймається долею України.

Донцов Д.
Єдине, що є на потребу. —
К.: Діокор, 2002. — 60 с.

Збірка статей провідного ідеолога українського націоналізму доктора Дмитра Донцова. Праці написані в різний час, але об'єднані тематично.

Адресовані насамперед молодому українському читачеві, зокрема студентству, керівництву і членству молодіжних патріотичних організацій.

Книги можна замовити за адресою: 01034, Київ,
вул. Ярославів Вал, 9, кімн. 4, тел. 234-70-20

Дмитро Донцов

НАЦІОНАЛІЗМ

Донцов Д.
Націоналізм.
Київ, 2006. — 236 с.

Головний твір видатного українського мислителя, ідеолога українського націоналізму Дмитра Донцова. В творі автор визначає причини занепаду української державницької думки та окреслює шляхи досягнення національного ідеалу.

Книга розрахована на всіх, хто цікавиться історією філософської думки, переймається долею України.

Рог В.
Молодь і націоналізм. —
К.: Діокор, 2002. — 96 с.

Пропоновані матеріали — лише невелика частина багатогранного доробку автора, відомого з публікацій в українській та зарубіжній пресі, зокрема в газетах “Шлях перемоги”, “Незборима нація”, “Гроно”, “Голос нації”, “Народна газета”, “Вечірній Київ”, “Україна молода”, “Добрий день”, “Наша справа”, “Дзвін Севастополя”, “Українська думка” та ін., журналах “Визвольний шлях”, “Напря́м”, “Українські проблеми”, “Державність”, “Український засів”, “Універсум”.

Книги можна замовити за адресою: 01034, Київ,
вул. Ярославів Вал, 9, кімн. 4, тел. 234-70-20

Науково-популярне видання

Микола Сціборський

НАЦІОКРАТІЯ

Упорядник *Віктор Рог*

Редактор *Сергій Вересень*

Коректор *Василь Береза*

Художнє оформлення та верстка *Євгена Коваля*

Відповідальний за випуск *Віктор Рог*

Молодіжний націоналістичний конгрес:
Київ-01034, вул. Ярославів Вал, 9, кімн. 4,
тел. 234-70-20, тел./факс 246-47-83
e-mail: mnk@ua.fm
www.ukrnationalism.org.ua

Видання державного підприємства
«Державна картографічна фабрика»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК №869 від 26.03.2002 р.

Віддруковано на державному підприємстві
«Державна картографічна фабрика»
21100, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 19
тел.: 8 (0432) 51-33-77, 51-32-91
E-mail: dkf@vn.ua

Підписано до друку 19.03.2007 р. Формат 84x108/32. Папір офсетний.
Гарнітура LiteraturnaYaC. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 5.88.
Ум. фарбо-відб. 5,88. Обл.-вид. арк. 6,1. Наклад 2000. Зам. 7040.

